मराठी भाषेतून गुजराथी शिकण्यासाठीं

गुजराथी स्वयं—शिक्षक

[भाग १ ते ६]

सौ. क्षमा वामन कुलकर्णी
[कु. मालती ह. रिसवडकर]

रामकृष्ण बुक डेपो
गिरगांव : मुंबई ४

प्रथमावृत्ति-१९५५

किंमत दोन रुपये

मुद्रक-श्री. मा ह. पटवर्धन, संगम प्रेस लि.; ३८३ नारायण, पुणें २.
प्रकाशक-श्री. वि. र. बाम, रामकृष्ण बुक डेपो, गिरगांव, मुंबई ४.

प्रिय आबा यांचे स्मृतीस

—सौ. क्षमावहिनी

हद्गत

चालू काळांत निरनिराळ्या भाषांची माहिती असणें किती आवश्यक आहे हें सांगण्याची जरूर नाहीं. स्वभाषेचा अभिमान असावा. तिच्यांत प्रावीण्यहि मिळवावें. परंतु इतर भाषांविषयीं उदासीन असण्याचे दिवस आतां संपले आहेत. उलट वेगवेगळ्या भाषाचें जितकें ज्ञान जास्त तितके त्या व्यक्तीला ज्ञानार्जनाचे मार्ग जास्त खुले आणि पर्यायानें जगांत पुढें येण्याला वावहि जास्तच. मराठी आपली मातृभाषा असल्यामुळें ती आपल्याला येतेच. इंग्रजी आपण स्वखुषीनें शिकतों. हिंदी राष्ट्रभाषाच असल्यामुळें हिंदी शिकणें भाग पडलें. मुंबई प्रांतांतल्या मराठी भाषिकांना अज्ञात अशा रहाता राहिल्या प्रमुख अशा कानडी व गुजराथी या दोनच भाषा. गुजराथी भाषेची माहिती करून देण्याचा मी ह्या पुस्तकांत प्रयत्न केला आहे.

वाचकाला व्याकरणाची थोडीशी माहिती आहे असें मी गृहीत धरलें आहे. वाक्यरचना दोन्ही भाषेंत अगदीं सारखी असल्यामुळें फक्त कांहीं सूचना तेवढ्या देऊन ठेवल्या आहेत.

यानतर व्यावहारिक शब्दसंग्रह दिलेला आहे. नित्योपयोगी असे बरेचसे शब्द त्याच्यांत आहेत. थोडेसे व्याकरण व हे शब्द एवढे आल्या-नंतर गुजराथी भाषा समजायला कांहींच हरकत नाहीं. यानंतर वाक्य-संग्रह आहे तो काळजीपूर्वक वाचल्यास असें लक्षांत येईल कीं, सुरवातीचीं वाक्यें अगदीं साधीं, सोपीं व नेहमींच्या उपयोगाचीं असून नवशिक्यांना समजावीं एवढ्याकरितां शब्दशः भाषांतर करून दिलेलीं आहेत. या नंतरचीं मात्र बहुतेक सर्व अस्सल गुजराथी भाषेंत मोडतील अशीं आहेत. त्या ठिकाणीं मराठीचें अक्षरशः भाषांतर केल्यास अर्थाचा अनर्थ होण्याचा किंवा हास्यास्पद वाक्य होण्याचा संभव आहे. वरवर सारख्या दिसणाऱ्या शब्दांच्या अर्थांतला फरकहि या संग्रहांत दाखविला आहे. कांहीं ठिकाणीं एका मराठी अर्थाला गुजराथींत दोन वेगवेगळे शब्द आहेत. कांहीं ठिकाणीं याच्या उलटही परिस्थिती आहे. दोन्हींची उदाहरणें घेतलीं

आहेत. लक्षांत ठेवण्याजोग्या शब्दसंग्रहांत आणखी कितीतरी शब्द घालतां येतील. परंतु विस्तार भयास्तव मी हात आवरला आहे. 'व्यावहारिक गुजराथी' ह्या भागाचं प्रयोजन सहजच लक्षांत येण्यासारखं आहे. भाषांतरित उताऱ्यांत भाषांतर कसें असावें हें दाखविले असून, ह्याच उताऱ्यांवरून थोडीशी अवांतर माहिती देण्याचाहि हेतु आहे. पत्रलेखनांत नोकरीसाठीं कराव्या लागणाऱ्या अर्जाच्या नमुन्याव्यतिरिक्त इतर बहुतेक सर्व प्रमुख प्रकार घेतलेले आहेत. सांप्रदायिक वाक्यांश व म्हणी यामध्यें मराठीला शक्यतों समन्वयार्थक गुजराथींत दिलेले आहेत. कांहीं ठिकाणीं त्या अर्थाचें गुजराथी वाक्य घेतलें आहे व अगदीं क्वचित् निव्वळ अर्थहि दिलेला आहे. दोनचार ठिकाणीं समन्वयार्थक वाक्यें जरा उशीरां आठवल्यामुळें पूर्वीचींच कायम ठेवावीं लागलीं आहेत. येथूनच आधीं गुजराथी व त्याचं मराठी हा प्रकार सुरूं होतो. कारण आता वाचकाला गुजराथी येऊं लागलेलें असतें. अखेरच्या शब्दसंग्रहांत पुष्कळच शब्द आहेत. पैकीं कांहीं शब्द दोन्ही भाषेंत सारखेच आहेत परंतु त्यांत लिंगभेद आहेत आणि एवढ्याच-करितां ते घेतले आहेत.

हें पुस्तक लिहितांना मीं इतर अनेक पुस्तकांची मदत घेतली आहे. उतारे थोडाफार फरक करून दुसऱ्या लेखकांचेच घेतले आहेत. त्या सर्वांची परवानगी न घेतांच मी हें सर्व केलें आहे. त्या त्या लेखकांची मी क्षमा मागतें.

हें पुस्तक वाचकांचें हातीं देतांना खरें म्हणजे मला खूप आनंद व्हावयास पाहिजे होता. परंतु तसें होत नाहीं. कारण ह्या पुस्तकाची अत्यंत उत्सुकतेनें वाट पहाणारे माझे दीर थोड्याच दिवसांपूर्वी आम्हांला एकाएकी सोडून गेले. त्यांच्या स्मृतीनें अंतःकरण भरून येत आहे. अस्तु.

रामदास नवमी
शके १८७६
१६-२-५५

सौ. क्षमा वामन कुळकर्णी

अनुक्रमणिका

पृष्ठ

खंड १ ला—

धडा १ ला गुजराथी लिपी. १
धडा २ रा अंक. ३
धडा ३ रा संख्या. ८

खंड २ रा—

व्याकरण.

धडा १ ला नाम. ९
धडा २ रा लिंग. १०
धडा ३ रा वचन. १४
धडा ४ था विभक्ति. १७
धडा ५ वा क्रियापद. २३
धडा ६ वा वर्तमानकाळ. २५
धडा ७ वा भूतकाळ. २७
धडा ८ वा भविष्यकाळ. २९
धडा ९ वा मिश्रकाळ. ३०
धडा १० वा अर्थ. ३१
धडा ११ वा प्रयोग. ३३
धडा १२ वा प्रेरक. ३४
धडा १३ वा सर्वनाम. ३७
धडा १४ वा विशेषण. ४०
धडा १५ वा अव्यय. ४२
धडा १६ वा कृदंत. ४५
धडा १७ वा साधित शब्द. ४७
धडा १८ वा वाक्य-विचार. ५२

खंड ३ रा—

शब्दसंग्रह (व्यावहारिक)

(१) क्रियापद. ५५
(२) अवयव. ६१

(३) आजार. ६३
(४) ऋतु आणि काल. ६४
(५) औषधें. ६४
(६) कुटुंब. ६५
(७) खाद्य पदार्थ. ६६
(८) गृहवाचक. ६७
(९) तिथि, वार, महिने, दिशा. ६८
(१०) धंदे. ७०
(११) पत्ते. ७०
(१२) पशु. ७१
(१३) पक्षी. ७२
(१४) बारीक जीवजंतु व कीटक. ७२
(१५) फळें व सुका मेवा. ७३
(१६) भाज्या. ७४
(१७) भांडीं व घरांतील इतर सामान. ७५
(१८) इतर वनस्पती. ७७

खंड ४ था—

वाक्यसंग्रह. ७९
व्यावहारिक गुजराथी. ८५
भाषांतरित उतारे. ९६

खंड ५ वा—

पत्रलेखन. १०७
साप्रदायिक वाक्यांश. ११७
सांप्रदायिक वाक्प्रचार. १२३

खंड ६ वा—

शब्दसंग्रह. १३०

धडा १ ला

गुजराथी लिपी

मराठीची लिपी देवनागरी आहे. तींत ५२ अक्षरें आहेत. गुजराथी लिपी वेगळी आहे. अक्षरें मात्र तितकींच असतात.

स्वर (સ્વર)

मराठी—	अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
ગુજરાતી-	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અં	અઃ

व्यंजनें (વ્યંજનો)

मराठी—	क	ख	ग	घ	ङ
ગુજરાતી—	ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ
मराठी—	च	छ	ज	झ	ञ
ગુજરાતી—	ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
मराठी—	ट	ठ	ड	ढ	ण
ગુજરાતી—	ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ
मराठी—	त	थ	द	ध	न
ગુજરાતી—	ત	થ	દ	ધ	ન
मराठी—	प	फ	ब	भ	म
ગુજરાતી—	પ	ફ	બ	ભ	મ

मराठी—	य	र	ल	व	श	
ગુજરાતી—	ય	ર	લ	વ	શ	
मराठी—	ष	स	ह	ळ	क्ष	ज्ञ
ગુજરાતી—	ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ	જ્ઞ

ऋ, ऌ व ॡ या स्वरांचा आणि ङ ञ या व्यंजनांचा उपयोग क्वचितच होतो.

बाराखडी (બારાખડી)

स्वर		खुणेचें नांव
આ	ा	काना (કાનો)
ઇ	ि	ऱ्हस्व इकार (હ્રસ્વ અજ્જુ)
ઈ	ी	दीर्घ इकार (દીર્ઘ અજ્જુ)
ઉ	ु	ऱ्हस्व उकार (હ્રસ્વ વરડુ)
ઊ	ू	दीर्घ उकार (દીર્ઘ વરડુ)
ઋ	ृ	ऋकार (ઋકાર)
એ	े	मात्रा (એક માત્રા)
ઐ	ै	दुमात्रा (બે માત્રા)
ઓ	ो	काना मात्रा (કાનો માત્રા)
ઔ	ौ	काना दुमात्रा (કાનો બે માત્રા)
અં	ं	अनुस्वार (અનુસ્વાર)
અ:	:	विसर्ग (વિસર્ગ)

मराठी—	क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	कं	क:
ગુજરાતી—	ક	કા	કિ	કી	કુ	કૂ	કે	કૈ	કો	કૌ	કં	ક:

या प्रमाणेंच सर्व बाराखड्या असतात.

धडा २ रा

अंक (આંક)

मराठी अंक	गुजराथींत म्हणण्याची पद्धति	गुजराथी उच्चार	गुजराथी अंक
१	एकडे एक	एक	૧
२	बगडे बे	बे	૨
३	तगडे त्रण	त्रण	૩
४	चोगडे चार	चार	૪
५	पांचडे पांच	पांच	૫
६	छगडे छ	छ	૬
७	सातडे सात	सात	૭
८	आठडे आठ	आठ	૮
९	नवडे नव	नव	૯
१०	एकडेमींडे दस	दस	૧૦
११	बेऊ एकडे अगियार	अगियार	૧૧
१२	एकडे बगडे बार	बार	૧૨
१३	एकडे तगडे तेर	तेर	૧૩
१४	एकडे चोगडे चौद	चौद	૧૪
१५	एकडे पांचडे पंदर	पंदर	૧૫
१६	एकडे छगडे सोळ	सोळ	૧૬
१७	एकडे सातडे सत्तर	सत्तर	૧૭
१८	एकडे आठडे अढार	अढार	૧૮
१९	एकडे नवडे ओगणीस	ओगणीस	૧૯
२०	बगडे मींडे वीस	वीस	૨૦
२१	बगडे एकडे एकवीस	एकवीस	૨૧
२२	बेऊ बगडे बावीस	बावीस	૨૨
२३	बगडे तगडे तेवीस	तेवीस	૨૩

मराठी अंक	गुजराथी म्हणण्याची पद्धति	गुजराथी उच्चार	गुजराथी अंक
२४	बगडे चोगडे चोवीस	चोवीस	२४
२५	बगडे पांचडे पच्चीस	पच्चीस	२५
२६	बगडे छगडे छव्वीस	छव्वीस	२६
२७	बगडे सातडे सत्त्यावीस	सत्त्यावीस	२७
२८	बगडे आठडे अठ्यावीस	अठ्यावीस	२८
२९	बगडे नवडे ओगणत्रीस	ओगणत्रीस	२९
३०	तगडे मींडे त्रीस	त्रीस	३०
३१	तगडे एकडे अेकत्रीस	अेकत्रीस	३१
३२	तगडे बगडे बत्रीस	बत्रीस	३२
३३	बेऊ तगडे तेत्रीस	तेत्रीस	३३
३४	तगडे चोगडे चोत्रीस	चोत्रीस	३४
३५	तगडे पांचडे पांत्रीस	पांत्रीस	३५
३६	तगडे छगडे छत्रीस	छत्रीस	३६
३७	तगडे सातडे साडत्रीस	साडत्रीस	३७
३८	तगडे आठडे आडत्रीस	आडत्रीस	३८
३९	तगडे नवडे ओगणचालीस	ओगणचालीस	३९
४०	चोगडे मींडे चालीस	चालीस	४०
४१	चोगडे एकडे एकतालीस	एकातालीस	४१
४२	चोगडे बगडे बेतालीस	बेतालीस	४२
४३	चोगडे तगडे तेंतालीस	तेंतालीस	४३
४४	बेऊ चोगडे चुंवालीस	चुंवालीस	४४
४५	चोगडे पांचडे पिस्तालीस	तिस्तालीस	४५
४६	चोगडे छगडे छेंतालीस	छेंतालीस	४६
४७	चोगडे सातडे सुडतालीस	सुडतालीस	४७
४८	चोगडे आठडे अडतालीस	अडतालीस	४८
४९	चोगडे नवडे ओगणपचास	ओगणपचास	४९

मराठी अंक	गुजराथी म्हणण्याची पद्धति	गुजराथी उच्चार	गुजराथी अंक
५०	पांचडे मींडे पचास	पचास	૫૦
५१	पांचडे एकडे एकावन	एकावन	૫૧
५२	पांचडे बगडे बावन	बावन	૫૨
५३	पांचडे तगडे तेपन	तेपन	૫૩
५४	पांचडे चोगडे चोपन	चोपन	૫૪
५५	बेऊ पांचडे पंचावन	पंचावन	૫૫
५६	पांचडे छगडे छप्पन	छप्पन	૫૬
५७	पांचडे सातडे सत्तावन	सत्तावन	૫૭
५८	पांचडे आठडे अठ्ठावन	अठ्ठावन	૫૮
५९	पांचडे नवडे ओगणसाईठ	ओगणसाईठ	૫૯
६०	छगडे मींडे साईंठ	साईठ	૬૦
६१	छगडे एकडे एकसठ	एकसठ	૬૧
६२	छगडे बगडे बासट	बासठ	૬૨
६३	छगडे तगडे तेंसठ	तेंसठ	૬૩
६४	छगडे चोगडे चोसठ	चोसठ	૬૪
६५	छगडे पांचडे पांसठ	पांसठ	૬૫
६६	बेऊ छगडे छांसठ	छांसठ	૬૬
६७	छगडे सातडे सडसठ	सडसठ	૬૭
६८	छगडे आठडे अडसठ	अडसठ	૬૮
६९	छगडे नवडे अगन्योसित्तरे	अगन्योसित्तेर	૬૯
७०	सातडे मींडे सित्तेर	सित्तेर	૭૦
७१	सातडे एकडे इकोतेर	इकोतेर	૭૧
७२	सातडे बगडे बोंतेर	बोंतेर	૭૨
७३	सातडे तगडे तोंतेर	तोंतेर	૭૩
७४	सातडे चोगडे चुंवोतेर	चुंवोतेर	૭૪
७५	सातडे पांचडे पंचोतेर	पंचोतेर	૭૫

मराठी अंक	गुजराथी म्हणण्याची पद्धति	गुजराथी उच्चार	गुजराथी अंक
७६	सातडे छगडे छोतेर	छोतेर	૭૬
७७	बेऊ सातडे सित्तोतेर	सित्तोतेर	૭૭
७८	सातडे आठडे इठ्ठोतेर	इठ्ठोतेर	૭૮
७९	सातडे नवडे अगन्याएंशी	अगन्याएंशी	૭૯
८०	आठडे मींडे एंशी	एंशी	૮૦
८१	आठडे एकडे एक्याशी	एक्याशी	૮૧
८२	आठडे बगडे ब्याशी	ब्याशी	૮૨
८३	आठडे तगडे त्र्याशी	त्र्याशी	૮૩
८४	आठडे चोगडे चोऱ्याशी	चोऱ्याशी	૮૪
८५	आठडे पांचडे पंचाशी	पंचाशी	૮૫
८६	आठडे छगडे छाशी	छाशी	૮૬
८७	आठडे सातडे सत्त्याशी	सत्त्याशी	૮૭
८८	बेऊ आठडे अठ्ठ्याशी	अठ्ठ्याशी	૮૮
८९	आठडे नवडे नेव्याशी	नेव्याशी	૮૯
९०	नवडे मींडे नेऊ	नेऊ	૯૦
९१	नवडे एकडे एकाणुं	एकाणुं	૯૧
९२	नवडे बगडे बाणुं	बाणुं	૯૨
९३	नवडे तगडे त्राणुं	त्राणुं	૯૩
९४	नवडे चोगडे चोराणुं	चोराणुं	૯૪
९५	नवडे पांचडे पंचाणुं	पंचाणुं	૯૫
९६	नवडे छगडे छन्नु	छन्नु	૯૬
९७	नवडे सातडे सत्ताणुं	सत्ताणुं	૯૭
९८	नवडे आठडे अठ्ठाणुं	अठ्ठाणुं	૯૮
९९	बेऊ नवडे नव्वाणुं	नव्वाणुं	૯૯
१००	एकडे बे मींडे सो	सो	૧૦૦

मराठी	गुजराथी उच्चार	मराठी	गुजराथी उच्चार
७५	पोणोसो	९९॥	पोणीसो
१२५	सवासो	१५०	दोढसो
१७५	पोणाबसो	१९९॥	पोणीबसो
२००	बसो	१३५७	एक हजार, त्रणसो, सतावन.
१२३४५	बार हजार, त्रणसो, पिस्तालीस.		
२४६८१०	बे लाख , छेंतालीस हजार, आठसो, दस.		
२४६८६४२	चोवीस लाख, अडसठ हजार, छसो, बेंतालीस.		
१२३४५१२३	एक करोड, त्रेवीस लाख, पिस्तालीस हजार, एकसो, त्रेवीस.		

क्रमवाचक

मराठी	गुजराथी	मराठी	गुजराथी
पहिला	પહેલો	सातवा	સાતમો
दुसरा	બીજો	आठवा	આઠમો
तिसरा	ત્રીજો	नववा	નવમો
चौथा	ચોથો	दहावा	દસમો
पांचवा	પાંચમો	अकरावा	અગિયારમો
सहावा	છઠ્ઠો	बारावा	બારમો

आवृत्तिवाचक

मराठी	गुजराथी	मराठी	गुजराथी
एकदा	એકવાર	दुप्पट	બેગણું
दोनदा	બેવ २	तिप्पट	ત્રણગણું
शंभरदा	સોવાર	चौपट	ચારગણું

संख्या मोजण्याची पद्धति

मराठी	ગુજરાથી	मराठी	ગુજરાથી
एकम्	એકમ	अब्ज	અબજ
दहम्	દશક	खर्व	ખર્વ
शतम्	શતક, સો	महापद्म	મહાપદ્મ
सहस्र	હજાર	शंकु	શંકુ
दशसहस्र	દસહજાર	जलधि	જલધિ
लक्ष	લાખ	अंत्य	અંત્ય
दशलक्ष	દસ લાખ	मध्य	મધ્ય
कोटी	કરોડ	परार्ध	પરાર્ધ
दशकोटी	દસ કરોડ		

२

व्याकरण

धडा १ ला

नाम

नामाचे तीन प्रकार आहेत. (१) विशेष नाम, (२) सामान्य नाम आणि (३) भाववाचक नाम.

विशेष नामः—याला गुजराथींत 'સંજ્ઞાવાચક નામ' असेंही म्हणतात. विशेष नामाचे 'સ્થલવાચક' आणि 'મનુષ્યવાચક' असे दोन प्रकार आहेत.

स्थलवाचक—મુંબઈ, વડોદરા, સુરત, તાપી, નર્મદા, હિમાલય, વિંધ્ય, એશિયા, યુરોપ, वगैरे.

मनुष्यवाचक—પ્રમોદ, વિનોદ, મગનલાલ, છગનલાલ, સુધા, કાંતા, શાંતા वगैरे.

सामान्यनामः—याचेही तीन प्रकार आहेत. 'જાતિવાચક', 'દ્રવ્યવાચક' व 'સમૂહવાચક'.

जातिवाचक—હાથી, ઘોડી, ગાય, કાગડો, ખુરશી, નદી, પર્વત, ઘર.

द्रव्यवाचक— ઘઉં, સોનું, ચાંદી, ગોળ, ઘી, દુધ, પાણી, બાજરી.

समुहवाचक—લશ્કર, મેદની, ટોળું, ઝુમખો, જૂથ, ટુકડી.

भाववाचक—મીઠાશ, કડવાશ, ભલાઇ, સચ્ચાઇ, ચિકાશ, ગળપણ, ચતુરાઈ, ઘોળાશ, અહિંસા, ક્રોધ, ભિનાશ, કહાપણ.

भाववाचक नामाचे प्रत्यय—આશ, આઇ, પણ, પણું, આણ, પ, પો, તા, અ, ઇ, ગી वगैरे आहेत.

उदा.:—ખાટું-ખટાશ, ભલુ-ભલાઇ, ઘરડું-ઘડપણ, ઉદાર-ઉદારપણું, નીચું-નીચાણ, મોટું-મોટપ, અનુકૂળ-અનુકૂળતા, ગુરુ-ગૌરવ, નાદાન-નાદાની, માંદું-માંદગી

नामावरून भाववाचक—प्रत्यय ત્વ, આઈ, ય.

उदा.:—સ્ત્રી-સ્ત્રીત્વ, શેઠ-શેઠાઇ, સુજન-સૌજન્ય.

क्रियापदावरून भाववाचक नाम-प्रत्यय અન, આવ, ણ, ણું, આટ, આપ.

उदा.:—ભજવું-ભજન, ચડવું-ચડાવ,-ગુંચવવું-ગુંચવણ, ગભરાવું-ગભરાટ, બેસવું-બેસાણું (बसकर-बैठक) મેળ-મેળાપ.

अभ्यास

खालील नामें कोणत्या प्रकारचीं आहेत तें सांगा—

અગ્નિ, શોધક, સ્મૃતિ, મન, ક્ષમા, પૃથ્વી, વહેંચણી, શૂદ્ર, મૃત્યુ, સંઘ, શ્રમ, પિરામિડ, જામફળ, સોક્રેટીસ, કાફલો, કવિ, મરી, ઝૂમખૂં.

खालील शब्दांवरून भाववाचक नामें करा.—

ગીહું, નરમ, મર્દ, ચોકખ્ખુ, શાણો, ભલું, સાચું, ઊંડું, ભોળું, કુશળ, દુષ્ટ, મુનિ, સપાટ, તાજું, સતી, માણસ, શૂર, ગાવું, ઢોળવું, કહેવું, ચાલવું, ચમકવું, દળવું.

धडा २ रा.

लिंग (જાતિ)

लिंगाला गुजराथींत जाति म्हणतात. मराठीप्रमाणेंच गुजराथींत पुल्लिंग, स्त्रीलिंग व नपुंसकलिंग अशा तीन प्रकारचीं लिंगें असतात. त्यांना अनुक्रमें नरजाति, नारीजाति व नान्यतरजाति असें म्हणतात.

पुल्लिंगः——सर्वसाधारणपणें सर्व ओकारान्त शब्द किंवा ज्यांना 'केवो' नें प्रश्न केला जातो तीं नामें पुल्लिंगी समजावींत.

उदा.:——ઘોડો, છોકરો, પાડો, વછેરો, ચણિયો, રોટલો, પાટલો, લોટો, વછેરો.

अपवादः——अकारान्त पु.——ઉંદર, પત્થર, દિવસ, પુરૂષ, પગ, રોગ.

आकारान्त पु.——રાજા, દેવતા (विस्तव), વા (वात).

इकारान्त पु.——હાથી, કવિ, ધોબી, વાઘરી, ધણી.

उकारान्त पु.——ઘઉં, લાડુ, શત્રુ, વાયુ.

स्त्रीलिंगः——सर्वसाधारणपणें सर्व इकारान्त शब्द किंवा ज्यांना 'केवी' नें प्रश्न केला जातो तीं नामें स्त्रीलिंगी समजावींत.

उदा.:——ચોપડી, ટોપી, બિલાડી, વિજળી, ગરમી, વાડી, ગાડી, પૂંછડી.

अपवादः——अकारान्त स्त्री——સાકર, મૂછ, પૂંઠ, રાત, વાત, દીવેટ.

आकारान्त स्त्री——બાધા, સજા, દયા, આશા, કાયા, માયા.

उकारान्त स्त्री——સાસુ, વહુ, વસ્તુ, ધાતુ, જુ.

एकारान्त स्त्री——રેલ્વે, હરડે.

ओकारान्त स्त्री——જળો, ખો, (संवय) ગળો.

नपुंसकलिंगः——सर्वसाधारणपणें उकारान्त शब्द किंवा ज्यांना 'केवुं' नें प्रश्न केला जातो तीं नामें नपुसकलिंगी समजावींत.

उदा.:——પશુ, રૂ, લીંબુ, છાપરૂં, વાંદરૂં, ગાડું, હાડકું આંસુ.

अपवादः——अकारान्त नपुं.——ઊંટ, ઘર, ગામ, ઝાડ, નાક, મન.

आकारान्त नपुं.——વડોદરા, ગોધરા, સાદરા.

इकारान्त नपुं.——મુંબઈ, ઘી, પાણી, દહી, મોતી, બી.

ओकारान्त नपुं.——મોં.

पुल्लिंगाच्या अन्त्य ओकाराचा इकार किंवा उकार केल्यानें त्या शब्दांचीं अनुक्रमें स्त्रीलिंगी किंवा नपुंसकलिंगी रूपें होतात.

उदाः——	पुल्लिंगी	स्त्रीलिंगी	नपुसकलिंगी
	ઘોડો	ઘોડી	ઘોડું
	વાંદરો	વાંદરી	વાંદરૂં

पुल्लिंगी	स्त्रीलिंगी	नपुंसकलिंगी
બિલાડો	બિલાડી	બિલાડું
બકરો	બકરી	બકરૂં

कांहीं नामांना फक्त दोनच लिंगें असतात.

उदा.:—	पु.	स्त्री.	पु.	स्त्री.
	કાકા	કાકી	મામા	મામી
	રોટલો	રોટલી	બ્રાહ્મણ	બ્રાહ્મણી
	પાડો	પાડી		

कांहीं नामें फक्त पुल्लिंगीच आहेत.

उदा.:—ખડિયો, દરીઓ, દરવાજો, કાચબો, આખલો वगैरे.

कांहीं नामें पुंल्लिंग, स्त्रीलिंग दोन्ही लिंगांत कायम रहातात.

उदा.:—વખત, વિધિ, ચા, શોધ, મતલબ, તપાસ.

कांहीं पुल्लिंगी नामांचें स्त्रीलिंगी शब्द निराळेच आहेत.

उदा.:—	पु.	स्त्री.	पु.	स्त्री.
	પુરૂષ	સ્ત્રી	બાપ	મા
	મોર	ઢેલ	વર	વહુ
	સસરો	સાસુ	ભાઇ	બેન
	આખલો	ગાય	ભાઈ	ભોજાઈ
	પાડો	ભેંસ		

कांहीं पुल्लिंगी नामांना आ, इ, अण, अेण, डी, आणी, किंवा णी हे प्रत्यय लावल्यानें त्यांचें स्त्रीवाचक शब्द होतात.

उदा.:— प्रत्यय आ— प्रत्यय आणी— प्रत्यय णी—

पु.	स्त्री.	पु.	स्त्री.	पु.	स्त्री.
બાળ	બાળા	ગોર	ગોરાણી	ચંડાળ	ચંડાળણી
શિક્ષક	શિક્ષિકા	ધણી	ધણીયાણી		
પ્રિય	પ્રિયા	શેઠ	શેઠાણી		

प्रत्यय इ–		प्रत्यय अण, अेण–	
पु.	स्त्री.	पु.	स्त्री.
કુમાર	કુમારી	સિંહ	સિંહણ
નટ	નટી	કુંભાર	કુંભારણ
દેવ	દેવી	મોચી	મોચણ-મોચેણ
નર	નારી	નાગ	નાગણ-નાગેણ
ડોસો	ડોશી	प्रत्यय डी	
ભલો	ભલી	पु.	स्त्री.
પુત્ર	પુત્રી	હજામ	હજામડી
દીકરો	દીકરી	ભીલ	ભીલડી
		ઊંટ	ઊંટડી

कांहीं नामें पुल्लिंग आणि नपुंसकलिंग दोन्हीत वापरलीं जातात.

उदा.:-- પત્ર, મત, માણસ.

कांहीं नामें स्त्रीलिंग व नपुं. दोन्हींत चालतात.

उदा.:— સોપારી, જનોઇ,(मुंज) ઘડીયાળ, ઓળખાણ.

'આંવરદા' हें नाम तिन्ही लिंगांत वापरलें जातें.

तत्सम शब्दांचें लिंग—ગુરૂ, પતિ, આત્મા वगैरे संस्कृत प्रमाणें पुल्लिंगींच आहेत. व દયા દાસી નીતિ वगैरे संस्कृतप्रमाणें स्त्रीलिंगीच आहेत. વન વચન वगैरे संस्कृतप्रमाणेंच नपुंसकलिंगीच आहेत. परंतु खालील कांहीं शब्दांचे लिंग संस्कृतप्रमाणें न रहातां बदललें आहे.

शब्द	संस्कृतामध्यें लिंग	गुजरार्थींत लिंग
वस्तु	नपुं.	स्त्री.
मित्र	नपुं.	पु.
पक्षी	पु.	नपुं.
मत	नपुं.	पु.
तारा	स्त्री.	पु.

कित्येक नामांचें अर्थपरत्वें लिंग बदलतें.

नाम	पुल्लिंगी	स्त्रीलिंगी
ચાલ	पद्धति	वर्तन
રાવ	राजा	तक्रार
ખોળ	पेढ	शोध
વાર	वार (सोम, मंगळ इ.)	वेळ
ધાતુ	धातु (व्याकरणांतील)	धातु (खनिज पदार्थ)
ભાત	भात (शिजलेले तांदूळ)	प्रकार (तऱ्हा)

खालील नामाचे लिंग ओळखा व बदला.

વર, કાંત, ઊંટ: પટેલ, ધાંચી, ભાઇ, સોની, મોર, શિક્ષક, પિશાચ, નાગ, બાળ, દેવ, શિષ્ય, પાડો, મોચી, હજામ.

धडा २ रा

वचन (વચન)

गुजराथींत मराठीप्रमाणेच दोन वचनें आहेत. एकवचन आणि अनेकवचन यांना अनुक्रमें એકવચન आणि બહુવચન असें म्हणतात. सर्वसाधारणपणें नामाच्या एकवचनास ' ઓ ' प्रत्यय लावल्याने त्याचें अनेकवचन होतें. हा प्रत्यय फक्त जोडला जातो. अंत्यस्वरार्शी त्याचा शुद्ध संधि होत नाहीं.

उदा.;--	एकवचन	अनेकवचन	एकवचन	अनेकवचन
	રાજા	રાજાઓ	માતા	માતાઓ
	ચોપડી	ચોપડીઓ	દીકરી	દીકરીઓ

अकारान्त नामें—अंत्य स्वराचा ओ होतो, किंवा मूळरूपच रहातें.

उदा.:--

માણસ–માણસો, માણસ,　　　　ઘર–ઘરો, ઘર.

વાત–વાતો.　　　　બળદ–બળદો, બળદ.

દર–દર.

आकारान्त, ईकारान्त व ऊकारान्त स्त्रीलिंग आणि पुल्लिंग नामांना अंत्य स्वराशीं संधि न होतांच 'ओ' प्रत्यय लागतो.

उदा.:—

રાજા–રાજાઓ　　　　રાણી–રાણીઓ

કથા–કથાઓ　　　　માળી–માળીઓ, માળી

શત્ર–શત્રુઓ, શત્રુ　　　　ધાતુ–ધાતુઓ, ધાતુ

उकारान्त नपुंसकलिंगी नामांचें अनेकवचन आकारान्त होतें व त्यापुढें 'ओ' हा विकल्पानें लागतो.

उदा.:—

ઇંડું–ઇંડાં, ઇંડાંઓ　　　　માથું–માથાં, માથાંઓ

છાપરૂં–છાપરાં, છાપરાંઓ　　　　બકરૂં–બકરાં, બકરાંઓ

एकारान्त, ऐकारान्त आणि ओकारान्त हीं नामें उभयवचनीं सारखींच रहतात.

ओकारान्त पुल्लिंग नामाच्या अन्त्य 'ओ' चा 'आ' केल्यानें त्यांचें अनेकवचन होतें. तदनंतर त्याला अनेकवचनाचा 'ओ' प्रत्यय विकल्पानें लावावा.

उदा :—

છોકરો–છોકરા, છોકરાઓ　　　　ઘોડો–ઘોડા, ઘોડાઓ

લોટો–લોટા, લોટાઓ

ओकारान्त स्त्रीलिंगी व नपुंसकलिंगी नामांना अनेकवचनाचा प्रत्यय लागत नाहीं.

उदा.:—　ઘો–ઘો　　　　મોં–મોં

સમૂહવાચક व દ્રવ્યવાચક नामें नेहमीं एकवचनींच रहातात.

उदा.:—　ઘી, પાણી, દેવતા, ખાંડ, જૂથ, મેદની.

परंतु દ્રવ્યવાચક नाम जेव्हां निरनिराळे प्रकार दर्शवितें तेव्हां त्याचें अनेकवचन होतें.

उदा.:—　તેણે ઘાટઘાટનાં પાણી પીધાં છે.

બળીઆ, ફાંફાં, કેસરીયાં, લગ્ન, માન, વખાણ, લાડ वगैरे नामें नेहमीं अनेकवचनींच रहातात.

विशेष व भाववाचक नामें एकवचनींच वापरलीं जातात.

कोणा व्यक्तीस मान द्यावयाचा असेल तेव्हां त्या व्यक्तिनामाचा अनेकवचनी प्रयोग होतो.

उदा.:— નેતાજી આવ્યા.
પંડીત નેહરૂ ઇંગ્લંડની સફરે ગયા.
પૂજ્ય બાપુજી આ પ્રમાણે બોલતા.
મહેતાજી મોડા આવ્યા.

स्त्रियांना बहुमान द्यावयाचा झाल्यास नपुंसकलिंगी अनेकवचनी प्रयोग होतो.

उदा.:— કાકી ગયાં.
માસી માંદા પડયા.
મહારાણી ઊટકમંડ ગયાં.

विशेषनामें एकवचनीच असतात. पण જાતીવાચક प्रमाणें त्यांचा उपयोग झाल्यास वाक्याचा प्रयोग अनेकवचनी होतो.

उदा.:— એવા મોહનલાલ તો છપ્પન જોયા.

अभ्यास

खालील वाक्यांतून नामें शोधून काढून त्यांचें लिंग व वचन सांगा. आणि नंबर बदलून पुन्हा लिहा.

(१) ગઈ સાલ બાજરી અને જાર સારી થઈ હતી.
(२) આંખ, કાન, મોં, ને દાંત સ્વચ્છ રાખવાં જોઈએ,
(३) કુતરાએ ઢેલનાં પીંછાં વીંખી નાખ્યાં.
(४) કોળસો, લોખંડ, સિંધવ, સોનું, કલાઈ વગેરેને ખનીજ કહે છે.
५) ગાય, બકરો, ઊંટ, ગધેડાં, કુંતરાં ને ઘેટાં એ પાળવા લાયક જાનવર છે.

धडा ४ था

विभक्ति (વિભક્તિ)

मराठीप्रमाणेंच गुजराथींतही आठ विभक्ति आहेत.

प्रथमा	પહેલી	प्रत्यय नाहीं	कर्ता
द्वितीया	બીજી	(ને), किंवा प्रत्यय नसतो.	कर्म
तृतीया	ત્રીજી	(એ), (વડે)	कर्ता, करण
चतुर्थी	ચોથી	(ને)	संप्रदान
पंचमी	પાંચમી	(થી), (થકી)	अपादान
षष्ठी	છઠ્ઠી	(નો, ની, નું), (ના, નાં)	संबंध
सप्तमी	સપ્તમી	(માં), (એ)	अधिकरण
संबोधन	સંબોધન	સામાન્ય રુપ	संबोधन

अकारान्त पुल्लिंग–પગ (पाय)

પગ	યગો	પગથી, થકી	પગોથી-થકી
પગ, પગને	પગોને	પગનો-ની-નું	પગોના-નાં
પગે, પગવડે	પગોએ, પગોવડે	પગમાં, પગે	પગોમાં
પગને	પગોને		

आकारान्त पुल्लिंग–વકતા (वक्ता)

વકતા	વકતાઓ	વકતાને	વકતાઓને
વકતા, વકતાને	વકતાઓ, વકતાઓને	વકતાથી-થકી	વકતાઓથી-થકી
		વકતાનો-ની-નું	વકતાઓના-નાં
વકતાએ, વડે	વકતાઓએ-વડે	વકતામાં-એ	વકતાઓમાં-ને

इकारान्त पुल्लिंग–કવિ (कवि)

કવિ	કવિઓ	કવિથી-થકી	કવિઓથી-થકી
કવિ-ને	કવિઓ-ને	કવિનો-ની-નું	કવિઓના-નાં
કવિએ-વડે	કવિઓએ-વડે	કવિમાં-એ	કવિઓમાં-એ
કવિને	કવિઓને		

उकारान्त पुल्लिंग–शत्रु (शत्रु)

શત્રુ	શત્રુઓ	શત્રુથી-થકી	શત્રુઓથી-થકી
શત્રુ-ને	શત્રુઓ-ને	શત્રુનો-ની-નું	શત્રુઓના-નાં
શત્રુએ-વડે	શત્રુઓએ-વડે	શત્રુમાં-એ	શત્રુઓમાં-એ
શત્રુને	શત્રુઓને		

ओकारान्त पुल्लिंग–ઘોડો (घोडा)

ઘોડો	ઘોડાઓ		ઘોડાઓથી-થકી
ઘોડો-ઘોડાને	ઘોડાઓ-ઓને	ઘોડાનો-ની-નું	ઘોડાના-નાં
ઘોડે-ઘોડાએ-	ઘોડાએ-ઓએ-		ઘોડાઓના-નાં
ઘોડાવડે	ઓવડે	ઘોડામાં-એ	ઘોડામાં-એ
ઘોડાને	ઘોડાઓને-ઘોડાને		ઘોડાઓમાં-એ
ઘોડાથી-થકી	ઘોડાથી-થકી		

अकारान्त स्त्रीलिंग–આંખ (डोळा)

આંખ	આંખો	આંખથી-થકી	આંખોથી-થકી
આંખ-ને	આંખો-ને	આંખનો-ની-નું	આખોના-નાં
આંખે-આંખવડે	આંખોએ-વડે	આંખમાં-આખે	આંખોમાં-એ
આંખને	આખોને		

आकारान्त स्त्रीलिंग–આશા (आशा)

આશા	આશાઓ	આશાથી-થકી	આશાઓથી-થકી
આશા-ને	આશાઓ-ને	આશાનો-ની-નું	આશાઓના-નાં
આશાએ	આશાઓએ	આશામાં-એ	આશાઓમાં-એ
આશાને	આશાઓને		

इकारान्त स्त्रीलिंग–છોકરી (मुलगी)

છોકરી	છોકરીઓ	છોકરીથી-થકી	છોકરીઓથી-થકી
છોકરી-ને	છોકરીઓ-ને	છોકરીનો-ની-નું	છોકરીઓના-નાં
છોકરીએ-વડે	છોકરીઓએ-વડે	છોકરીમાં-એ	છોકરીઓમાં-એ
છોકરીને	છોકરીઓને	છોકરી	છોકરીઓ

उकारान्त स्त्रीलिंग–સાસુ (सासू)

સાસુ	સાસુઓ	સાસુથી-થકી	સાસુઓથી-થકી
સાસુ-ને	સાસુઓ-ને	સાસુનો-ની-નું	સાસુના-નાં
સાસુએ-વડે	સાસુઓએ-વડે	સાસુમાં-એ	સાસુઓમાં-એ
સાસુને	સાસુઓને		

ऐकारान्त स्त्रीलिंग–રજૈ

રજૈ	રજૈઓ	રજૈથી, થકી	રજૈઓથી-થકી
રજૈ-ને	રજૈઓ-ને	રજૈનો-ની-નું	રજૈઓના-નાં
રજૈએ-વડે	રજૈઓએ-વડે	રજૈમાં-એ	રજઓમાં-એ
રજૈને	રજૈઓને		

अकारान्त नपुं.–ખેતર (शेत)

ખેતર	ખેતરો	ખેતરથી-થકી	ખેતરોથી-થકી
ખેતર-ને	ખેતરો-ને	ખેતરનો-ની-નું	ખેતરોના-નાં
ખેતરે-વડે	ખેતરોએ-વડે	ખેતરમાં-એ	ખેતરોમાં-એ
ખેતરને	ખેતરોને		

इकारान्त नपुं.–મુંબઈ (मुंबई)

મુંબઈ	મુંબઇથી-થકી
મુંબઈ-ને	મુંબઇનો-ની-નું
મુંબઈએ-વડે	મુંબઇમાં-એ
મુંબઇને	

उकारान्त नपुं.–ઇંડું (अंडे)

ઇંડું	ઇંડાં-ઇંડાંઓ
ઇંડું-ઇંડાને	ઇંડાને-ઇંડાંઓ ને
ઇંડાએ-ઇંડે-ઇંડાવડે	ઇંડાંએ-ઇંડાંઓએ-ઇંડાઓવડે-ઇંડે
ઇંડાન	ઇંડાંને-ઇંડાંઓને
ઇંડાથી-થકી	ઇંડાંઓથી-થકી
ઇંડાનો-ની-નું	ઇંડાઓના-નાં
ઇંડામાં-એ	ઇંડાંઓમાં-એ

प्रत्येक विभक्तीला स्वतंत्र असा एक अर्थ असतोच. याशिवाय ती विभक्ति इतर कांहीं अर्थांनींसुद्धां वापरली जाते. उदा.:–प्रथमा ही मुख्यतः कर्त्याकरितां वापरली जाते. परंतु तिचा उपयोग एरवींही होतो. गुजराथींत एक विभक्ति किती अर्थानीं वापरली जाते किंवा खालीं दिलेल्या वाक्यांत ती कोणत्या अर्थाने वापरली गेली आहे तें दाखवलें आहे.

प्रथमाः—

(१) नामार्थे प्रथमाः–હું કાગળ વાંચું છું–'હું' नामार्थें प्रथमा.

(२) अभिहित कर्मः–મેં કાગળ વાંચ્યો–'કાગળ' अभिहित कर्म, नामार्थे प्रथमा.

(३) संबोधनार्थ :–હે ભાઈ, તું આમ કેમ બોલે છે?–'ભાઈ' संबोधन.

(४) विधेयवाचक :–કલકત્તા ભવ્ય શહેર છે–'શહેર' विधेयवाचक.

(५) परिणामवाचकः–તેણે બે લોટા પાણી પીધું –'બે લોટા' परिणामवाचक.

द्वितीयाः—

(१) अभिहित कर्मः–તું હિસાબ ગણે છે–'હિસાબ' अप्रत्यय द्वितीया.
–મહેતાજીએ છોકરાઓને સમજાવ્યા–'છોકરાઓને' सप्रत्यय द्वितीया.
–તેં હિસાબ ગણ્યો–'હિસાબ' नामार्थे प्रथमा.

(२) स्थलवाचक :–હું અમદાવાદ ગયો હતો – 'અમદાવાદ स्थलवाचक द्वितीया.

(३) मर्यादावाचक :–હિમાલય २९१४५ ફૂટ ઊંચો છે–'२९१४५' मर्यादावाचक.

(४) कालवाचक :–મોહન ત્રણ દિવસ બિમાર રહ્યો–'દિવસ' कालवाचक.

तृतीयाः—

(૧) **कर्तार्थे** :–રાજાએ પ્રધાનને બોલાવ્યો—'રાજાએ'
कर्तार्थे तृतीया.

(૨) **करणार्थ** :–તેણે ચપ્પુંએ કલમ ઘડી—'ચપ્પુએ'
करणार्थे तृतीया.

(૩) **हेतुवाचक** :–ગરમીયે નદીનું પાણી સુકાય છે—'ગરમીયે'
हेतुवाचक.

(૪) **मूल्यवाचक**–૮૬ રૂપિએ તોલો સોનું મળે છે—'રૂપિએ'
मूल्यवाचक.

(૫) **विकृतिवाचक** :–તે પગે લંગડો છે—'પગે' विकृतिवाचक.

(૬) **साहित्यवाचक**:–સેનાપતિ હજાર માણસે રણે ચઢ્યો—'માણસે'
साहित्यवाचक.

(૭) **फलवाचक** :–આ કામ સુધારે એક અઠવાડિએ પૂરૂં કર્યું—
'અઠવાડિએ' **फलवाचक.**
–વિના મહેનતે કંઈ કામ થતું નથી—'મહેનતે'
तृतीया.

चतुर्थीः—

संप्रदानार्थीनें :–શિક્ષકે રસીકને ઇનામ આપ્યું—'રસીકને' संप्रदानार्थे.

गौणकर्मार्थीनें:–તમે મને આ ચોપડી મોકલી હતી—'મને' गौणकर्मार्थीनें.

तादर्थे:–તમે મેળો જોવા જવાના છો ?—'જોવા' तादर्थ्ये.

रुचिअर्थीनें:–આંધળાને આ વાત ગમે છે—'આંધળાને' रुचिअर्थे चतुर्थी.

षष्ठयर्थीनें:–પંકજને પાંચ પુત્ર છે—'પંકજને' षष्ठयर्थे चतुर्थी.

कर्तार्थीनें:–હવે તેને બહાર જવુ પડયું—'તેને' कर्तार्थे.

पंचमीः—

अपादानार्थः–પતંગ છાપરેથી પડયો—'છાપરેથી' अपादान

हेतुः–કોલેરાથી ઘણાં માણસો મરી ગયાં—'કોલેરાથી' हेतु.

करणः-છોકરાઓ પેન્સિલથી લખે છે—' પેન્સિલથી ' करण.

कर्ताः-મારાથી આ કામ થશે નહિં—' મારાથી ' कर्ता.

मर्यादावाचकः-વિકાસ આઠ દિવસથી ગેરહાજર છે—' દિવસથી ' मर्यादा.

न्यूनाधिकतावाचकः-મુંબઈ સર્વથી ચઢિયાતું બંદર છે—' સર્વથી ' न्यूनाधिकतावाचक.

षष्ठीः—

संबंधः-શેઠની મોટર (मालकी), છોકરાના બાપ (नातें), ઝાડના પાંદડા (स्थान).

कर्ताः-આ પુસ્તક મારૂં લખેલું છે—' મારૂં ' कर्तावाचक षष्ठी.

कर्मः-ગોવિંદનું ઇનામ ખોવાઈ ગયું—' ગોવિંદનું ' कर्मवाचक.

आरभः-હું કાલથી માંદી છું—' કાલથી ' आरंभवाचक.

अधिकरणः-તે રાતના જાગે છે—' રાતના ' अधिकरण.

करणः-હું જાતનો હિંદુ છું--' જાતનો ' करण.

नामयोगीः-મારી કને તે રૂપિયા માગતો નથી--' મારી ' नामयोगी.

सप्तमीः—

स्थलवाचकः-હું દિલ્લી જવાની છું--' દિલ્લી ' स्थलवाचक.

कालवाचकः-તંદુરસ્ત બાળક દિવસમાં ત્રણવાર ખાય છે--' દિવસમાં कालवाचक.

करणः-સંધ્યાએ બે રૂપિયામાં ભૂગોળ લીધી--' રૂપિયામાં ' करणवाचक.

सतिसप्तमीः-જતે દહાડે તે સુધરી ગયો--सतिसप्तमी.

विकृतिः-તે આંખે કાણો છે-'આંખે' विकृति.

परंतुः-બધાએ આવી રહ્યા--मध्यें ' એ ' हा विभक्ति-प्रत्यय नसून केवलप्रयोगी अव्यय आहे.

હું કાલથી નિશાળે જઈશ--' કાલથી ' हें क्रियाविशेषण अव्यय आहे.

खालील विभक्ति-दर्शक अव्ययें लक्षांत ठेवण्याजोगीं आहेत.

चतुर्थी—માટે, કાજે, વાસ્તે, લીધે, સારૂ.

पंचमी--વડે, વને, થકી.

षष्ठी --તણો, તણી, તણું, કેરો, કેરી, કેરું.
सप्तमी--માંહે, મોઝાર, મધ્યે, અંદર, ઉપર.

તુનો તુજ આવ્યો એની એજ વાત ત્યાંને ત્યાંજ બેસ	नो, नी, नुं हे षष्ठीचे प्रत्यय नसून उभयान्वयी अव्ययें आहेत.

अभ्यास

खालील वाक्यांतल्या नामांची विभक्ति सांगा.

(१) વાંદરૂં ઝાડની ટોચે પહોંચી ગયું. (૨) કારીગર હાથે કામ કરીને પોતાનું ભરણપોષણ કરે છે. (૩) મુસાફરે ઊંટ પરથી કૂદકો માર્યો. (૪) અહિંથી વિદ્યાપીઠ બે માઇલ દૂર છે. (૫) તેને અહિંઆથી ગયાને અર્ધો કલાક થઇ ગયો.

खालील शब्द वापरून वाक्य बनवा आणि नंतर त्यांची विभक्ति सांगा.

ઘેર, દુશ્મનને, રાતનો, ઘણે, દહાડે, ચપ્પુએ, નાહવાને.

धडा ५ वा

क्रियापद

क्रियापदाचे प्रकारः—(१) अकर्मक, (२) सकर्मक, (३) द्विकर्मक, (४) भावकर्तृक, (५) अपूर्ण, (६) सहाय्यकारक, (७) संयुक्त.

अकर्मकः—હોવું-થવું-બેસવું-જવું-નીકળવું-બનવું-લાગવું.

सकर्मकः—લખવુ-વાંચવું-આપવું-પાળવું-ખાવું-ગણવું-કરવું.

द्विकर्मकः—प्रदायक--આપવું-પિરસવું-મોકલવું-ભણાવવું.

कारक—કરવું-માનવું-બનાવવું-ગણવું-રાખવું.

भावकर्तृकः--ગળવું-ખમવું-દુખવું-ફાવવું-છાજવું-સૂઝવું.

अपूर्णः—દેખાવું-ભાસવું-લાગવું-જણાવું.

सहाय्यकारकः—જોઇએ–શક–હો.

निषेधवाचक सहाय्यकारकः—નહિ–ના–મા–ન.

संयुक्तः—વાંચી નાખ–ચઢી બેસ–ઉઠી જા–લઈ આવ–સુઈ રહે.

संयुक्त क्रियापदानें क्रिया लवकर आणि पूर्ण होत असल्याचें दर्शविलें जातें, तें सकर्मक आहे कीं अकर्मक हें पहिल्या क्रियापदावरून व त्याचा काळ दुसऱ्या क्रियापदावरून ठरवला जातो. अशीं क्रियापदें मुख्य क्रियापदाच्या काळांत किंवा अर्थांत वाढ करितात. શક, હો आणि જોઇએ या तीन क्रियापदांचा अशा वेळीं उपयाग केला जातो.

उदाः—તુ જઇ શકીશ. (જવું–શકવું हीं दोन क्रियापदें.)

હું બેઠો હતો. (બેસવું–હોવું हीं दोन क्रियापदें.)

તારે ખાવું જોઇએ (ખાવું–જોઇએ हीं दोन क्रियापदें.)

मूळ क्रियापद	संयुक्त क्रियापद	विकृताचा प्रकार	विकार.
જા	બોલી જા, ઉઠી જા.	सक. अक.	पूर्णता.
ચૂક	જઇ ચૂકયો, થઇ ચૂકયું	सक. अक.	समाप्ति.
નાખ	મારી નાખ, ખાઇ નાખ	सक.	त्वरा.
પડ	બોલી પડ, રડી પડ્યું	सक. अक.	अवाचितपणा.
પાડ	પકડી પાડ, લઈ પાડ	सक. अक.	अवाचितपणा.
લે	પી લે, લઈ લે	सक. अक.	त्वरा.
દે	નાખી દે, ફેંકી દે	सक.	त्वरा.
રહે	બેસી રહયો, વાચી રહયો	सक. अक.	पूर्णता.
શકે	દોડી શકે, ચડી શકે	सक. अक.	शक्ति.
મૂક, રાખ,	વાંચી મૂક, મૂકી રાખ	सक.	तयारी.
રહે	જતો રહે, દોડતો રહે	सक. अक.	चालूपणा.
થા	ઉભો થા, ચાલતો થા	सक. अक.	आरंभ.
જા	આપતો જા, કરતો જાય છે	सक. अक.	चालूपणा.
આવ	ચાલતો આવે છે.	सक. अक.	संवय.
કર	વાંચ્યા કર, ખાધા કર	सक. अक.	संवय.

मूळ क्रियापद	संयुक्त क्रियापद	विकृतांचा प्रकार	विकार.
જા	લખે જવું, કરે જવું	सक. अक.	चालूपणा.
જા	કરવા જતો હતો	सक, अक.	इच्छा.
કર	ઉઠવા કરતો હતો	सक. अक.	इच्छा.
આવ	દાળ ચઢવા આવી	सक. अक.	समय.
લાગ	કરવા લાગ, ધોવા લાગ	सक. अक.	मदत.
લાગ	લખવા લાગ્યો.	सक. अक.	आरंभ.

संयुक्त क्रियापदांचा प्रयोग विकारक क्रियापदांच्या लिंगाप्रमाणें होतो.

उदा.:— મેં પાઠ લખ્યો. (कर्मणि)
હું પાઠ લખી રહ્યો. (स. कर्तरी)

अर्थाच्या धोरणानें दोन्हीं क्रियापदांच्या क्रिया निराळ्या असल्यास दोन क्रियापदें मानावीं. एकीचाच बोध असल्यास संयुक्त मानावी.

उदा.:— હું મુંબઇમાં આવી વસ્યો–આવ્યો ને વસ્યો. (निरनिराळीं)
તે કાગળ વાંચી રહ્યો–संयुक्त क्रियापद.

धडा ६ वा

वर्तमान काळ

मुख्य काळ तीनः—(१) वर्तमान काळ, (२) भूत काळ, (३) भविष्य काळ.

		ए. व.	अनेक व.
वर्तमान काळाचे प्रत्ययः—	१ पु.	ઉં	ઇએ–ઇઓ
(निश्चयार्थ)	२ पु.	એ (ય)	ઓ
	३ पु.	એ (ય)	ઓ, ય, એ

आकारान्त व ओकारान्त धातूंस 'એ' ऐवजीं 'ય' लागतो.

उदा.:—ખા–ખાય, જા–જાય, હો–હોય आणि एकारान्तास 'એ' प्रत्यय लागत नाहीं. उदा.:— લે–લે

(संशयार्थ) सर्व प्रत्यय वरील प्रमाणें.

		ए. व.	अ. व.
(आज्ञार्थ)	२ पु.	----	ઓ

येथें ओकारान्त धातूच्या 'ओ' चा 'उ' होतो. जसें:—જો-જુઓ आणि एकारान्त धातूचा 'ए' जाऊन त्या जागीं प्रत्यय येतो.

जसें:— લે–લો, દે–દો.

वर्तमानकाळ (निश्चयार्थ) લખ--

'લખ' (लिहीणें)

	ए. व	अ. व.
१ पु.	હું લખું	અમે લખીએ
२ पु.	તું લખે	તમે લખો
३ पु.	તે લખે	તેઓ લખે

ખા (खा)

	ए. व.	अ. ए.
१ पु.	હું ખાઉં	અમે ખાઇએ
२ पु.	તું ખાય	તમે ખાઓ
३ पु.	તે ખાય	તેઓ ખાય

લે (घे)

	ए. व.	अ. व.
१ पु.	હું લઉં	અમે લઇએ
२ पु.	તું લે	તમે લો
३ पु.	તે લે	તેઓ લે

જો (पहा)

	ए. व.	अ. व.
१ पु.	હું જોઉં	અમે જોઇએ
२ पु.	તું જો	તમે જુઓ
३ पु.	તે જુએ	તેઓ જુએ

'હો' चें रूपाख्यान.

		ए. व.	अ. व.
(निश्चयार्थ)	१ पु.	છું	છીએ–છૈએ
	२ पु.	છે	છો
	३ पु.	છે	છે

		ए. व.	अ. व.
(संशयार्थ)	१ पु.	હોઉં	હોઇએ-હઇએ
	२ पु.	હોય, હોઉં	હો
	३ पु.	હોય	હોય

		ए. व.	अ. व.
(आज्ञार्थ)	२ पु.	થા	થાઓ

		ए. व.	अ. व.
निषेधरूप निश्चयार्थ	१ पु. २ पु. ३ पु.	નથી	નથી

		ए. व.	अ. व.
निषेधरूप संशयार्थ	१ पु.	ન હોઉં	ન હોઇએ
	२ पु.	ન હોય	ન હો
	३ पु.	ન હોય	ન હો

धडा ७ वा

भूतकाळ

		ए. व.	अ. व.
भूतकाळाचे प्रत्ययः—	१ पु., २ पु., ३ पु.	ઓ	યા (पुल्लिंग)
(निश्चयार्थ)	१ पु., २ પુ., ३ पु.	ઇ	યાં (स्त्रीलिंग)
	१ पु., २ पु., ३ पु.,	યું	યાં (नपुं.)

(संशयार्थ) ह्या वेळीं सर्व रूपें सारखींच होतात.

	ए. व.	अ. व.	
उदा.:—	હું બોલત	અમે બોલત	(१ पु.)
	તું બોલત	તમે બોલત	(२ पु.)
	તે બોલત	તેઓ બોલત	(३ पु.)

भूतकाळ (निश्चयार्थ) લખ

	ए. व.			अ. व.		
	पुल्लिंग	स्त्रीलिंग	नपुं.	पुल्लिंग	स्त्रीलिंग	नपुं.
१ पु.	મેં લખ્યો	લખી	લખ્યું	અમે લખ્યો	લખી	લખ્યું
२ पु.	તેં લખ્યો	લખી	લખ્યું	તમે લખ્યો	લખી	લખ્યું
३ पु.	તેણે લખ્યો	લખી	લખ્યું	તેઓએ લખ્યો	લખી	લખ્યું

अनियमित क्रियापदें:—ज्यांचीं भूतकाळाचीं रूपें प्रत्यय न लागतां होतात अशीं कांहीं क्रियापदें खालीं दिलीं आहेत.

क्रियापद	भूतकाळ	भूतकृदंत (विशेषभूतकृदंत)
ખા	ખાધો–ધી–ધું	ખાધેલો–લી–લું
જા	ગયો–ગઇ–ગયું	ગયોલો–લી–લું
દે	દીધો–દીધી–દીધું	દીધેલો–લી–લું
લે	લીધો–ધી–ધું	લીધેલો–લી–લું
પી	પીધો–ધી–ધું	પીધેલો–લી–લું
બીવું	બીધો–ધી–ધું	બીધેલો–લી–લું
પેસ	પેઠો–ઠી–ઠું	પેઠેલો–લી–લું
બેસ	બેઠો–ઠી–ઠું	બેઠેલો–લી–લું
નાસ	નાઠો–ઠી–ઠું	નાઠેલો–લી–લું
દેખ	દીઠો–ઠી–ઠું	દીઠોલો–લી–લું
મર	મુઓ–મુઇ–મુઉં	મુએલોં–લી–લું
સુ	સુતો–તી–તું	સુતેલો–લી–લું
હો	હતો–હતી–હતું	......
કહે	કહયો–કહી–કહયું	કહેલો–લી–લું
કહે	કીધો–કીધી–કીધું	કીધેલો–લી–લું
રહે	રહયો–રહી–રહયું	રહેલો–લી–લું

'हो' चें रूपाख्यान.

(निश्चयार्थ) ए. व.				अ. व.		
	पुल्लिंग	स्त्रीलिंग	नपुं.	पुल्लिंग	स्त्रीलिंग	नपुं.
१ पु. હું	હતો—	હતી—	હતું	અમે હતા—	હતાં—	હતાં
२ पु. તું	હતો—	હતી—	હતું	તમે હતા—	હતાં—	હતાં
३ पु. તે	હતો—	હતી—	હતું	તેઓ હતા—	હતાં—	હતા

(संशयार्थ)	હું, તું, તે હોત	અમે, તમે, તેઓ હોત
किंवा	હું, તું, તે હત	અમે, તમે, તેઓ હત

धडा ८ वा

भविष्य काळ

भविष्य काळाचे प्रत्ययः—

		ए. व.	अ. व.
(निश्चयार्थ)	१ पु.	ઇશ	ઇશું
	२ पु.	ઇશ, શે	શો
	३ पु.	શે	શે

संशयार्थाचे प्रत्यय वरीलप्रमाणेंच आहेत.

		ए. व.	अ. व.
आज्ञार्थ	२ पु.	જે	જો

भविष्यकाळः—લખ (निश्चयार्थ व संशयार्थ)

	ए. व.	अ. व.
१ पु.	હું લખીશ	અમે લખીશું
२ पु.	તું લખીશ-લખશે	તમે લખશો
३ पु.	તે લખશે	તેઓ લખશે
२ पु.	તું લખજે	તમે લખજો (आज्ञार्थ)

भविष्यकाळ ' हो ' चें रूपाख्यान

	ए. व.	अ. व.	
			(निश्चयार्थ व संशयार्थ)
१ पु.	હું હોઇશ	અમે હોઇશું	
२ पु.	તું હોઇશ-હશે	તમે હશો	
३ पु.	તે હશે	તેઓ હશે	
२ पु.	તું હોજે-હજે	તુમે હોજો-હજો	(आज्ञार्थ)

धडा ९ वा

मिश्र काळ

मुख्य काळ तीन. वर्तमान, भूत व भविष्य आणि यांच्या पोटभेदांस गुजरार्थीत मिश्रकाळ म्हणतात.

मराठी		गुजराथी	
काळाचें नांव	मराठी वाक्य	काळाचें नांव	गुजराथी वाक्य
अपूर्ण वर्त.	मी बसत आहे.	અપૂર્ણ વર્ત.	હું બેસું છું
पूर्ण वर्त.	मी बसलों आहे.	ભૂત વર્ત.	હું બેઠો છું
रीती वर्त.	मी बसत असतों.	વિશેષ ભૂત વર્ત.	હું બેઠેલો છું
उद्देश वर्त.	मी बसणार आहें.	ભવિષ્ય વર્ત.	હું બેસવાનો છું
अपूर्ण भूत.	मी बसत होतों.	અપૂર્ણ ભૂત.	હું બેસતો હતો
पूर्ण भूत.	मी बसलों होतों.	દ્વિત્વ ભૂત	હું બેઠો હતો
रीती भूत.	मी बसत असें.	વિશેષ દ્વિત્વ ભૂત	હું બેઠેલો હતો
उद्देश भूत.	मी बसणार होतों.	ભવિષ્ય ભૂત.	હું બેસવાનો હતો
अपूर्ण भविष्य	मी बसत असेन.	અપૂર્ણ ભવિષ્ય.	હું બેસતો હોઇશ
पूर्ण भविष्य	मी बसलों असेन.	ભૂત ભવિષ્ય.	હું બેઠો હોઇશ
...	...	વિશેષ ભૂત ભવિ.	હું બેઠેલો હોઇશ
उद्देश भविष्य	मी बसणार असेन.	દ્વિત્વ ભવિષ્ય.	હું બેસવાનો હોઇશ

अभ्यास

खालील वाक्यांचे काळ ओळखा.

(१) મનમોહન આજે ગામ જવાનો હતો.

(२) તમે બજારમાં જજો.

(३) હું ગયો ત્યારે ગાડી ઉપડી ગઇ હતી.

(४) અતિથિનો સત્કાર કરવો એ ગૃહસ્થનો ધર્મ છે.

(५) કાલે થોડું ઘી લાવજો.

धडा १० वा

अर्थ

क्रियापदाला काळ व अर्थ असतो. पैकीं काळाची माहिती मागें दिली आहे. त्याच वेळीं कोणत्या अर्थी तो काळ वापरला असतां क्रियापदाला कोणतें प्रत्यय लागतात हेंहि सांगितलें आहेच.

गुजराथीमध्यें एकंदर पांच अर्थ आहेत.—(१) निश्चयार्थ, (२) संशयार्थ (३) आज्ञार्थ, (४) विध्यर्थ, (५) क्रियातिपत्यर्थ.

प्रश्नार्थ हा निराळा अर्थ न मानतां त्याचा समावेश निश्चयार्थांत केल्यास चालतो.

निश्चयार्थांत क्रियेचें निश्चित स्वरूप कळतें.

उदाः—મેં ચોપડી લખી, હું કાલે અમદાવાદ જઇશ, તે હસ્યો.

प्रश्नार्थः—તમે મારી સાથે આવશો ?, આજે કયો વાર થયો ?.

संशयार्थांत बोलणाऱ्याच्या मनांत शंका असते.

उदाः—કદાચ આજે વરસાદ પડે. એવું બને પણ ખરું, કહેવાય નહી

आज्ञार्थात आज्ञा किंवा हुकूम असतो.

उदाः--તમારૂં કલ્યાણ થાઓ. (आशीर्वादार्थानें)

તેની ખાનાખરાબી થાઓ. (शाप)

તું ખરા હૃદયથી માબાપની સેવા કરજે. (शिकवण)

હે! પ્રભુ, અમને સદ્બુદ્ધિ આપ. (प्रार्थना)

विध्यर्थात कर्तव्यावर विशेष भर दिला जातो.

उदाः--વિદ્યાર્થીઓએ શિક્ષકને માન આપવું.

તારે હંમેશાં અહિં બેસવું.

क्रियातिप्रत्त्यर्थात क्रिया न झाल्यास पुढील निष्फलतेचा अर्थ निघतो.

उदाः--જો તે મહેનત કરત તો પાસ થાત.

જો હું સુકર્મ કરત તો દુઃખી થાત નહિ.

ह्याच्यांत पहिली क्रिया झाली नाहीं म्हणून त्याचे परिणाम भोगावे लागले असा अर्थ होतो. तर ती क्रिया झाली असती तर पुढचे परिणाम झाले नसते असा अर्थ निघतो.

अभ्यास

खालील वाक्यांचे काळ आणि अर्थ सांगा.

(१) આ પૂલ મજબુત બાંધેલો, પણ રેલમાં તણાઇ ગયો.

(२) કુદરતના નિયમ પાળ્યા હોત તો દુઃખ પામત નહિ.

(३) આખરે ધર્મનો વિજય થાય છે.

(४) બેસી જાઓ, પાઠ વાંચો, દાખલા ગણો અને પછી ઘેર જાઓ.

(५) જરાક હસ્યા તો કામ બગડ્યું સમજ જો.

धडा ११ वा.

प्रयोग

प्रयोग तीन आहेत--(१) कर्तरि, (२) कर्मणि, (३) भावे.

कर्त्याच्या लिंगवचनांप्रमाणें क्रियापदाचें लिंग वचन बदललें म्हणजे त्यास कर्तरि प्रयोग म्हणतात.

उदाः—તે ચોપડી વાંચે છે. સિંહ હરણ પકડી ગયો.
મહાત્માજી બકરીનું દુધ પીતા. હું આજે જમવાની નથી.

कर्माच्या लिंगवचनांप्रमाणें क्रियापदाचें लिंगवचन बदललें म्हणजे त्यास कर्मणि प्रयोग म्हणतात.

उदा.:--તેનાથી ચોપડી વંચાય છે. સિંહે હરણ પકડયું. ઉંદરે કપડ કરડયાં. મેં તેને બોલાવ્યો. મારે આજે જમવું નથી.

ज्या वाक्यरचनेत कर्ता किंवा कर्म यांच्या लिंगवचनांप्रमाणें क्रियापद बदलत नाहीं परंतु नेहमीं नपुंसकलिंगी एक वचनींच राहतें अशा वाक्यरचनेस भावे प्रयोग म्हणतात. भावे प्रयोगांत कर्म असलें म्हणजे त्यास सकर्मक भावे प्रयोग आणि कर्म नसलें म्हणजे त्यास अकर्मक भावे प्रयोग असें म्हणतात.

भूतकाळीं कर्मणि प्रयोग न होणारीं क्रियापदें:—અડક, ચુક, જમ, પરણ, પામ, બોલ, ભણ, ભૂલ, રમ, લાવ, અડ, કમાવ, ધાવ, બબડ, ભેટ, મળ, વળગ, વદ, વર, સમજ इत्यादि.

भूतकाळीं दोन्ही प्रयोग होणारीं क्रियापदें:—કરડ, જીત इत्यादि.

वाक्याचें निषेधरूप करणें असल्यास નથી, ના, ન, નહિ, નવ किंवा મા यांचा उपयोग होतो.

उदा.:—તે આ વખતે ઘરમાં ન હોય.
તમે આ બાબતમાં કશું બોલતા ના.
રમણ સિનેમા જોવા જશે નહિં.

હું આજ જમવાની નથી.
તું ત્યાં જઇશ મા.

धडा १२ वा.

प्रेरक

धातूस ' આવ ' किंवा ' આડ ' लागून त्याचें प्रेरक रूप होतें. हे प्रत्यय लागतांना धातूंतील ' आ ' चा ' अ ' होतो.

अकारान्त धातूस बहुशः ' આવ ' प्रत्यय लागतो.

उदा.:—ચાલ-ચલાવ, કર-કરાવ, માર-મરાવ.

अपवाद:—રમ-રમાડ, બેસ-બેસાડ, ઉઠ-ઉઠાડ, જમ-જમાડ.

स्वरान्तास ' આડ ' प्रत्यय लागतो व तत्पूर्वी ' व ' येतो.

उदा.:—પી-પીવડ, ખા-ખવાડ, સુ-સુવાડ, ગા-ગવાડ.

જા, આવ, હો, થા, રહે वगैरे क्रियापदांचीं प्रेरक रूपें प्रचारांत नाहींत. त्यांऐवजीं ' મોકલ ' ' રાખ ' इत्यादि स्वतंत्र क्रियापदांचा उपयोग केला जातो.

कित्येक अकर्मकांचीं प्रेरक रूपें सकर्मक होतात. हीं रूपें करतांना उपान्त्य ' अ ' चा ' आ ' आणि ' ऊ ' चा ' ओ ' होतो.

कांहीं प्रेरक रूपें

क्रियापद	प्रेरक	क्रियापद	प्रेरक	द्वित्वप्रेरक
ગળ	ગાળ	લખ	લખાવ	લખાવડાવ
ચર	ચાર	પી	પીવાડ	પીવડાવ
ઠર	ઠાર	ખા	ખવાડ	ખવડાવ
પડ	પાડ	ગા	ગવાડ	ગવડાવ
બળ	બાળ	વાંચ	વંચાવ	વંચવરાવ
તુટ	તોડ	કર	કરાવ	કરાવરાવ
ઉછર	ઉછેર			

मूळ भेद—હું બેસૂં છે. હું ચાલું છું. કેશવ કેરી ખાય છે.

सह्य भेद—મારાથી બેસાય છે. મારાથી ચલાય છે. કેશવથી કેરી ખવાય છે.

प्रेरक भेद—હું (તેને) બેસાડું છું. હું (તેને) ચલવું છું. કેશવ (બાળકને) કેરી ખવરાવે છે.

मराठीमध्यें रीतिकाळ असा एक प्रकार आहे. व तो वर्तमान, भूत, भविष्य तिन्हींमध्यें आहे. गुजराथींत હું (હંમેશ) કેરી ખાઉ છું असें वाक्य वापरले जातें. पण त्या काळाला विशिष्ट नांव नाहीं. गुचराथींचें द्वित्व काळ, विशेषकाळ हे मराठीत नाहीत.

मराठी		गुजराथी	
काळाचें नांव	वाक्य	काळाचें नांव	वाक्य
(१) वर्तमान काळ	मी आंबा खातों.	હું કેરી ખાઉ (છું)	વર્તમાન કાળ
(२) अपूर्ण वर्तमान	मी आंबा खात आहें.	હું કેરી ખાઉં છું	ચાલૂ વર્તમાન
(३) पूर्ण वर्तमान	मी आंबा खाल्ला आहें किंवा	મે કેરી ખાધી છે	પૂર્ણ વર્તમાન
———	मी आंबा खाल्लेला आहें	મેં કેરી ખાધેલી છે	વિશેષ ભૂત વર્તમાન
(४) रीती वर्तमान	मी आंबा खात असतो	———	———
(५) उद्देश वर्तमान	मी आंबा खाणार आहें	હું કેરી ખાવાનો છું	ભવિષ્ય વર્તમાન
(१) भूत काळ	मी आंबा खाल्ला	મેં કેરી ખાધી.	ભૂત કાળ
(२) अपूर्ण भूत	मी आंबा खात होतो	હું કેરી ખાતો હતો	ચાલૂ ભૂતકાળ
(३) पूर्ण भूत	मी आंबा खाल्ला होता	મે કેરી ખાધી હતી	પૂર્ણ ભૂતકાળ

मराठी		गुजराथी	
काळाचें गांव	वाक्य	काळाचें नांव	वाक्य
(४) उद्देश भूत	मी आंबा खाणार होतों	હું કેરી ખાવાનો હતો	ભવિષ્ય ભૂત
(१) भविष्य काळ	मी आंबा खाईन	હું કેરી ખાઇશ	ભવિષ્ય કાળ
(२) अपूर्ण भविष्य	मी आंबा खात असेन	હું કેરી ખાતો હોઇશ	ચાલૂ ભવિષ્ય
(३) पूर्ण भविष्य	मी आंबा खाल्ला असेन	મેં કેરી ખાધી હશે	ભૂત ભવિષ્ય
	किंवा		
———	मी आंबा खाल्लेला असेल	મેં કેરી ખાધેલી હશે	વિશેષ ભૂત ભવિષ્ય
(४) उद्देश भविष्य	मी आंबा खाणार असेन	હું કેરી ખાવાનો હોઇશ	દ્વિત્વ ભવિષ્ય

कर्तरि प्रयोग–	હું કેરી ખાઉં છું	હું બેસું છું.
कर्माणि प्रयोग–	મારાથી કેરી ખવાય છે	મારાથી બેસાય છે. (भावे प्रयोग)

मूळ भेद–	હું કેરી ખાઉં છું	आज्ञार्थ-કેરી ખા (ખાવ अनेक वचनी किंवा सन्मानार्थे प्रयोग)
सह्य भेद (शक्यार्थ)–	મારાથી કેરી ખવાય છે	विध्यर्थ– આરોગ્યને માટે કેરી ખાવી.
प्रेरक–	હું (તેને) કેરી ખવડું છું.	क्रियातिपत्यर्थ– જો તું કેરી ખાત તો ભુખ્યો રહેત નહિ.
निश्चयार्थ–	હું કેરી ખાઉં છું.	प्रश्नार्थ- હૂં કેરી ખાઉં ?
संशयार्थ–	હું (કદાચ) કેરી ખાત.	निषेधार्थ– હૂં કેરી ખાતો નથી.

———

धडा १३ वा

सर्वनाम (સર્વનામ)

प्रकारः— गुजराथींत सर्वनामांचे सहा प्रकार आहेत. (१) पुरुषवाचक (२) स्ववाचक, (३) प्रश्नार्थक, (४) दर्शक, (५) संबंधी आणि (६) अनिश्चित.

पैकीं पहिला व दुसरा प्रकार फक्त नामांच्या बदली वापरले जातात म्हणून त्यांस 'विशेष सर्वनाम' असें म्हणतात.

बाकीच्या सर्वनामांनीं गुणाचा बोध होतो म्हणून त्यांस 'विशेषण सर्वनाम' म्हणतात.

		ए. व.	अ. व.	
(१) पुरुषवाचकः—	प्र. पु.	હું	અમે	આપણે
	द्वि. पु.	તે	તમે	આપ, આપણે
	तृ. पु.	તે	તેઓ	તેઓ

(२) स्ववाचकः—પોતે, પંડે, જાતે, હાથે, પોતપોતે.

(३) प्रश्नार्थकः—કોણ, કયો, કઈ, કયું, શો, શી, શું.

(४) दर्शकः—આ, એ, તે. પેલો, પેલી, પેલું, ફલાણો-ણી-ણું, ઓલો-લી-લું.

(५) संबंधीः—જે-તે, જેવું-તેવું, જેટલું-તેટલું, જેવડું-તેવડું. જેમ-તેમ, એકબીજા, અન્યોન્ય, પરસ્પર.

(६) अनिश्चितः--હરકોઈ, હરેક, સહૂ, સૌ, સર્વ, એકલો, થોડાક, કોઈ, કોઈક, કોઈ એક, કોક, ફલાણો, અમુક, કેટલાક इत्यादि सर्वनामें सजीव वस्तूंकरितां वापरलीं जातात.

आणि કઇક, કંઇ, કશું, કશુંક, કાંઈ वगैरे सर्वनामें निर्जीव वस्तूंकरितां वापरलीं जातात.

पैकीं હરકોઈ, હરકંઈ, હરેક, हीं नेहमीं एकवचनीं रहातात.

आणि સઘળું, બધું, કેટલુંક, કેટલું એક, થોડું, થોડુંક, ઘણું, ઘણુંક व એકલુ हीं कधीं संख्या तर कधीं थाळक प्रमाण दाखवतात.

अनिश्चित सर्वनाम स्वतंत्रपणें वापरले गेल्यास त्याला नामाप्रमाणें विभक्तीचे प्रत्यय लागतात. आणि जर नामाबरोबर वापरलें तर त्या नामास विभाक्ति प्रत्यय लागतो.

सर्वनामाचें रूपाख्यान

હું (मी) प्रथम पुरुष ए. व.

	ए. व.	अ. व.		ए. व.	अ. व.
१ मा	હું	અમે	६ ठी	મારો-રી-રું-રા-રાં	અમારો-રી-રું-રા-રાં
२ या	મને, મુને	અમને, અમોને	७ मी	મારામાં	અમમાં, અમારામાં
३ या	મેં	અમે, અમોએ			
४ थी	મને, મારે	અમને, અમારે			
५ मी	મારાથી	અમથી, અમારાથી			

तुं (तूं) द्वितीय पुरुष ए. व.

	ए. व.	अ. व.		ए. व.	अ. व
१ मा	તું	તમે, તમો	५ मी	તારાથી	તમારાથી
२ या	તને	તમને, તમોને	६ ठी	તારો-રી-રું-રા-રાં	તમારો-રી-રું-રા-રાં
३ या	તેં	તમે, તમોએ			
४ थी	તને, તારે	તમને, તમારે	७ मी	તારામાં	તમારામાં

ते (तो) तृतीय पुरुष ए. व.

	ए. व.	अ. व.		ए. व.	अ. व.
૧ મા	તે	તે, તેઓ	૬ ઠી	તેની-નું-ના-નાં	તેમનો-ની-નું-ના-નાં તેઓના ની-નું-ના-નાં
૨ યા	તેને	તેમને, તેઓને			
૩ યા	તેણે	તેમણે, તેઓએ			
૪ થી	તેને	તેમને, તેઓને			
૫ મી	તેનાથી	તેમનાથી, તેઓથી, તેઓનાથી	૭ મી	તેનામાં, તેમાં	તેમનામાં, તેઓમાં, તેઓનામાં

આપણે (आपण) प्र. पु. / द्वि. पु } अनेक वचन

૧ મા	આપણે	૫ મી	આપણાથી
૨ યા	આપણને	૬ ઠી	આપણો-ણી ણું-ણા-ણાં
૩ યા	આપણે	૭ મી	આપણામાં
૪ થી	આપણને		

આપ (आपण) द्वितीय पुरुष अनेक वचन (सन्मानार्थानें)

૧ મા	આપ	૪ થી	આપને
૨ યા	આપને	૫ મી	આપથી
૩ યા	આપ	૬ ઠી	આપનો-ની-નું-ના-નાં

શું (काय)

૧ મા	શું	૫ મી	શાથી–શાનાથી
૨ યા	શું	૬ ઠી	શાનો–ની–નું–ના–ના
૩ યા	શાણે-શણે	૭ મી	શામાં–શેમાં
૪ થી	શાને–શેને		

કોણ (कोण)

१ मा	કોણ	५ मी કોનાથી, કેનાથી
२ या	કોને, કેને	६ ठी કોનો, કેનો
३ या	કોણે, કેણે	७ मी કોનામાં, કેનામાં
४ थी	કોને, કેને	

પોતે (स्वतः)

१ मा	પોતે	५ मी પોતાથી
२ या	પોતાને	६ ठी પોતાનો-ની-નું-ના-નાં
३ या	પોતે	७ मी પોતામાં
४ थी	પોતાને	

दर्शक सर्वनाम	द. स. वरून विशेषण	द. स. वरून क्रियाविशेषण
આ	આવો, આવડો	આટલો, આમ
એ	એવો, એવડો	એટલો, એમ, અહિં
તે	તેવો, તેવડો	તેટલો, તેમ, ત્યાં
જે	જેવો, જેવડો	જેટલો, જેમ
	કેવો, કેવડો	કેટલો, કેમ
		ત્યાં, ક્યાં, જ્યાં

धडा १४ वा

विशेषण (વિશેષણ)

विशेषणाचे दोन प्रकार करतां येतील. (१) विकारी, (२) अविकारी.

विकारी:--ડાહ્યો, ધોળો, જાડો, સારો, એવડો, મોટો, ખોટો, કાળો.

अविकारी:--કઠણ, સ્વચ્છ, સુખી, લોભી, હોંશિયાર, ન્યાયી, આળસુ.

विकारी विशेषणांत विभक्तिप्रत्यय लागतांना किंवा पुढें सविभक्तिक विशेष्य आलें असतां 'ओ' आणि 'उ' यांचा 'आ' होतो.

उदा.:--કાળો ઘોડો, કાળા ઘોડાને, કાળી ઘોડીને, કાળી ઘોડીને.

विशेषणांचे खालीलप्रमाणें आठ प्रकार आहेत.

गुणवाचकः--ધોળું, ખાટું, આળસું, માયાળુ.
क्रियावाचकः--ચાલતું, ગયેલું, બેસનાર.
अनिश्चितः--ઘણું. થોડું, બહુ, પુષ્કળ.
क्रमः--એક, બે, સો, હજાર.
संख्यापूरकः--પહેલો, બીજો, ત્રીજો, છઠ્ઠો, દસમો.
संख्यांशः--પા, અર્ધો, પોણો, સવા, દોઢ, અઢી.
आवृत्तिः--એકવડું, બેવડું, ત્રેવડું, ચોગણું.
समूहः--ચોક. દશક, સેંકડો.

तुलना

अन्यसापेक्षः--दोन वस्तूंची तुलना करणें असल्यास 'थी, કરતાં' या अव्ययांचा उपयोग करून विशेषणापूर्वी 'વધારે, ઓછું, જરા' इत्यादि अव्ययें येतात.

उदा.:--હું તેનાથી નાની છું (मी त्याच्यापेक्षां लहान आहें.)
નીલધરા કરતાં નીલેશ્વરી હોંશિયાર છે
(नीलधरापेक्षां नीलेश्वरी हुशार आहे.)

सर्वसापेक्षः--जास्त वस्तूंची तुलना करणें असल्यास 'સૌ, સર્વ, સઘળાં' इत्यादि शब्दांबरोबर 'થી, માં, કરતાં,' या अव्ययांचा उपयोग होतो.

उदाः--હિમાલય સૌથી ઉંચો છે (हिमालय सर्वांत उंच आहे.)

विधिविशेषणाला गुजराथीत अनुवाद्य विशेषण म्हणतात. व क्रिया-विशेषणाला विधेयवाचक विशेषण म्हणतात. अशा प्रकारचें अनुवाद्य विशेषण

नेहमीं नामाच्या पुढें येतें व विधेयवाचक नेहमीं नामानंतर येऊन क्रियापदाच्या अर्थात भर घालते.

उदा.:—(१) પવિત્ર ગંગા નદી હિમાલયમાથી નીકળે છે. (येथें 'પવિત્ર' हें अनुवाद्य विशेषण आहे.)

(२) ગંગા નદી પવિત્ર છે. (येथें 'પવિત્ર' हें विधेयवाचक विशेषण आहे.)

अनुवाद्य विशेषण नामाच्या लिंगवचनांप्रमाणें बदलतें. विधेयवाचकांत तसें होत नाहीं. खालील वाक्यें पहातां गुणविशेषण, अनुवाद्य विशेषण आणि क्रियाविशेषण यांतील फरक लक्षांत येईल.

	गुणवाचक	अनुवाद्यविशेषण	क्रियाविशेषण
(१)	આ **કાચી** કેરી છે.	આ કેરી **કાચી** છે.	સુશિલાની ઉમર **કાચી** છે.
(२)	**સારો** છોકરો રોજ નિશાળે જાય છે.	આ છોકરો **સારો** છે. કારણ તે રોજ નિશાળે જાય છે.	આ છોકરો **સારૂં** બોલે છે.

धडा १५ वा

अव्यय (અવ્યય)

अव्ययाचे चार प्रकार आहेत. (१) क्रियाविशेषण, (२) नामयोगी (३) उभयान्वयी, (४) केवलप्रयोगी.

क्रियाविशेषणाचे प्रकार

(१) ઘોડો **હમણાં** દોડયો (काळ)
(२) ઘોડો **ત્યાં** દોડી ગયો (स्थळ)
(३) ઘોડો **જલદી** દોડયો (प्रकार)

(४) ઘોડો **કેમ** દોડયો ? (कारण)
(५) ઘોડો **કદાચ** દોડશે (सशय)
(६) ઘોડો **નક્કી** દોડશે (निश्चय)
(७) ઘોડો **જરૂર** દોડશે (आवश्यकता)
(८) ઘોડો ખળખળ દોડયો (गतीचा प्रकार)
(९) ઘોડો **થોડું** દોડયો (न्यूनता, परिमाण)
(१०) ઘોડો **બહુ** દોડયો (अधिकता)
(११) ઘોડો **બરાબર** દોડયો (तृप्ति)
(१२) ઘોડો **પુરેપુરૂં** દોડયો (पूर्णता)
(१३) ઠીક, તમે કરશો તો મને **વાંધો** નથી (स्वीकार)
(१४) ઘોડો દોડયો **નહિ** (निषेध)
(१५) ઘોડો કેમ દોડયો? (प्रश्नार्थक)

(१) कालवाचकः—નિત્ય, સદા, રોજ, હંમેશા, રાતદિવસ, નિરંતર, વારંવાર, ફરીફરીથી, વારેઘડીએ, રોજરોજ, વર્ષેવર્ષે, પહેલો, પછી, પ્રથમ, છેવટે, આખરે.

(२) स्थलवाचकः—અહિં, તહિં, આ ગમ, જ્યાં ત્યાં, ક્યાં, ઉપર, નીચે, હેઠળ, તળીએ, દૂર, મધ્યે, પાસે, અંદર, વચ્ચે, વેગળે, લગોલગ, આગળ, પાછળ, નજીક, ઉગમણા, આથમણા, આમ, તેમ, એમ, જેમ.

(३) रीतिवाचकः--આમ, તેમ, એમ, જેમ, કેમ, તે પ્રમાણે, ધીમે, ગમતેમ, અમથો, એકદમ, ઓચિંતો, જેમતેમ, જોરભેર, થોડેથોડે, સારી પેઠે, નકામું. વ્યર્થ, હળવે.

(४) हेतुवाचकः--કેમ, શા માટે.

(५) संशयवाचक—કદાચ, કદાપિ, કદાચિત્, કદી, ઘણુંકરી, કદી, રખેને, બનતાસુધી.

(६) निश्चयवाचकः—ખરૂં, ખરેખર, ખચીત.

(७) आवश्यकतावाचकः—અવશ્ય, જરૂર, નક્કીજ, નિઃશંક. બેશક.

(८) **अनुकरणवाचकः—**ધમધમ, તડતડ, ભડભડ, ગડગડ, ફડાફડ.
(९) **न्यूनतादर्शकः—**થોડું, ઓછું, જરા, જરાક, લગાર, રજ, સહેજ, લેશ, થોડુંઘણું, કંઇક.
(१०) **अधिकतादर्शकः—**બહુ, પુષ્કળ, વધારે, વિશેષ, અતિશય.
(११) **तृप्तिदर्शकः—**બેસ, એટલું, બરાબર, પુષ્કળ.
(१२) **पूर्णतादर्शकः—**તદ્દન, બીલકુલ, પુરેપૂર, રજેરજ, છેક, સંપૂર્ણ.
(१३) **स्वीकारवाचकः—**ભલે, વારું, ઠીક, હા.
(१४) **निषेधवाचकः—**નહિ, ન, ના, મા.
(१५) **प्रश्नार्थकः—**ક્યારે, કેમ, ક્યાં, શામાટે.

शब्दयोगी अव्यय (નામયોગી અવ્યય)

नामयोगी अव्ययें:—અગાડી, અંદર, આગળ, જોડે, પાસે, પુંઠે, માહે, સામે, સાથે, હેઠળ, વિના, કરીને, કાજે, માટે, વાસ્તે, વડે, ગમ, તરફ, લગી, સુધી, પેઠે, માફક इत्यादि.

केव्हां केव्हां या अव्ययांना 'ના, ની, ને, એ' हे विभाक्तिप्रत्यय लागतात.

उदा.:— प्रत्यय

प्रत्यय	
ના	તેના કરતાં–વડે–વતે–વગર–વિના.
ની	તેની જોડે–પાછળ–સામે–ઉપર–માહે–વચ્ચે.
ને	તેને માટે કાજે–વાસ્તે–અર્થે–બદલે–વિષે.
એ	હાથે કરીને–તેણે કરીને–ચપ્પુએ.

याच्यांतही स्थलवाचक, काळवाचक, दिशादर्शक, अभावदर्शक, हेतुवाचक, संबंधवाचक, साधनदर्शक, रीतिवाचक, मर्यादावाचक, तुलनावाचक वगैरे प्रकार आहेत.

उभयान्वयी अव्यय

उभयान्वयी अव्ययाचे खालीलप्रमाणें प्रकार आहेत.

समुच्चयवाचकः—તથા, અને, ને.
विकल्पवाचकः—કાં, ની, કે, વા, અથવા, યા, તો, કિંવા.
विरोधवाचकः—તોપણ, પણ, પરંતુ, તથાપિ, છતાં, તે છતાં, ઊલટું.

कारणवाचकः--કારણુ, કારણુ કે, કેમકે, એટલા માટે, કે, શામાટે, જે.
परिणामवाचकः--એ ઉપરથી, તેથી કરીને, એટલા માટે, એથી, એથી કરીને, તે ઉપરથી, તે માટે, એટલે.
संकेतवाचकः--જો-તો, જો કે-તોપણુ, અગર, જો-તોપણુ, તોપણુ, કદાચ-તોપણુ.
संबंधवाचकः--જ્યારે-ત્યારે, જ્યાં-ત્યાં, જેમ-તેમ.
स्वरूपवाचकः--એટલે, અર્થાત.

केवलप्रयोगी अव्यय

हर्षवाचकः--વાહ, શાબાસ, હાશ, ધન્ય, આહા, ઓહો.
दुःखवाचकः--અરે !, અરેરે.
आश्चर्यवाचकः--અહોહોહો, અબબબ.
तिरस्कारवाचकः--ધિક્, છટ્, થૂ!, છી !, છી.
क्रोधवाचकः--ચૂપ, બેસ.
विनयवाचकः--જી.
संबोधनवाचकः--હે, ઓ, એ, અરે, અલ્યા.
कल्याणवाचकः--સ્વસ્તિ, અસ્તુ, ધન્ય.

धडा १६ वा

कृदंत (કૃદંત)

एकाच धातूवरून क्रियापद, धातुसाधित क्रियाविशेषण अव्यय, धातुसाधित विशेषण आणि धातुसाधित नाम असे चार प्रकार करतां येतात. पैकीं शेवटच्या तिहींना कृदंत म्हणतात. कृदंताचे मुख्य तीन प्रकार आहेत व त्यांचे पोटविभाग आठ आहेत.

(१) नामरूपीः--सामान्य, कर्तृवाचक.
(२) विशेषणरूपीः--वर्तमान, भूत, विशेष भूत, भविष्य.
(३) अव्ययरूपीः--संबंधक, हेत्वर्थक.

‘ વાંચ ’ धातु (सर्व प्रकारचीं कृदंतें)

कृदंताचे प्रकार	प्रत्यय ए. व.	प्रत्यय अ. व.	‘ વાંચ ’ धातु पु	स्त्री.	नपुं. ए. व.	‘ વાંચ ’ धातु पु.	स्त्री.	नपुं. अ. व.
(१) वर्तमान	તો, તી, તું	તા, તી, તાં	વાંચતો,	વાંચતી,	વાંચતું	વાંચતા,	વાંચતી,	વાંચતાં
(२) भूत	યો, ઈ, યું	યા, ઈ, યાં	વાંચ્યો,	વાંચી,	વાંચ્યું	વાંચ્યા,	વાંચી,	વાંચ્યાં
(३) विशेषभूत	એલો, એલી, એલું	એલા, એલી, એલું	વાંચેલો,	વાંચેલી,	વાંચેલુ	વાંચેલા,	વાંચેલી,	વાંચેલાં
(४) भविष्य	વાનો, વાની, વાનું	વાના, વાની, વાનાં	વાંચવાનો,	વાંચવાની,	વાંચવાનું	વાંચવાના,	વાંચવાની,	વાંચવાનાં
(५) सामान्य	વો, વી, વું	વા, વી, વાં	વાંચવો,	વાંચવી,	વાંચવું	વાંચવા,	વાંચવી.	વાંચવાં
(६) कर्तृ	નાર, રો, રી, રૂં	નાર, રા, રી, રાં	વાંચનાર,	વાંચનારો,	વાંચનારી, વાંચનારૂં	વાંચનાર	વાંચનાર,	વાંચનારી, વાંચનારાં
(७) संबंधक भूतकृदंत	ઈ, ઈ, ને	તાં	વાંચી,	વાંચી	વાંચીને	વાંચતાં		
(८) हेत्वर्थक	ને		વાંચવાને			વાંચવાને		

कृदंताचा कर्ता, कर्म, आणि अव्ययाप्रमाणें उपयोग होतो.

(१) सामान्यः— મારૂં કહેવું કોણ માને ? = नाम

(२) कर्तृवाचकः-- મહાભારતનો લખનાર કોણ ? = नाम

— આવું લખનારો છોકરો ડાહ્યો હોવો જોઈએ = विशेषण

(३) वर्तमानः-- બળતું ઘર, પડતો વરસાદ = विशेषण

-- દોડતાં થાકી ગયો = अव्यय

-- મને બોલતાં આવડતું નથી = नाम

(४) भूतः-- દીધી શિખામણ, લખ્યા લેખ = विशेषण

મારૂં કર્યું તેને ભાવતુ નથી = नाम

(५) विशेषभूतः-- આપેલું પુસ્તક, કરેલું કામ = विशेषण

-- મારૂં શિખવેલું એળે ગયું = नाम

(६) भविष्यः-- ભજવાનો ખેલ = विशेषण

-- શેઠ મને ખસવાનું કહ્યું = नाम.

सर्व साधारणतः वर्तमान, भूत, विशेषभूत, भविष्य, या कृदंतांचा विशेषणासारखा, सामान्य व कर्तृवाचक कृदंताचा नामासारखा, आणि संबंधक भूतकृदंताचा अव्ययासारखा उपयोग होतो.

धडा १७ वा

साधित शब्द

(१) क्रियापदावरून झालेली भाववाचक किंवा क्रियावाचक नामें.

प्रत्यय	शब्द
અણ	ભરણ-ગુંથણ-લીંપણ-ચલણ.
અક	જાવક-આવક-બેઠક.
આઇ	મનાઇ-લડાઇ-ચઢાઇ-ઠગાઈ-સિલાઇ.

प्रत्यय	शब्द
આટ	ઉકળાટ ગભરાટ-ચળકાટ-વણાટ.
આપ	મેળાપ.
આટો	ગપાટો-સપાટો-ઝપાટો.
આણ	વેચાણ-ખેડાણ-ખેંચાણ રહેઠાણ-લખાણ.
આલ	ઉઠાવ-દેખાવ-બચાવ-ઠરાવ-પડાવ.
આવટ	બનાવટ.
અણુત	ઓઢણી-લ.વણી.
આણી	ઉઘરાણી-કમાણી.
આણું	ઉઘરાણું.
અત	રમત-લડત.
ઓ	ફેરો-ઘેરો.
ણું	પાથરણું-વલોણું-દળણું.
આમણ	શિખામણ-ગભરામણ.
આમણી	પહેરામણી-પધરામણી-વધામણી.
ઇ	ચોગી-ચોરી--છીણી.
તર	ભણતર-કળતર-ચણતર.
તી	પડતી-ચડતી--ભરતી-ગણુતી.
વાડ	એઠવાડ-મ દવાડ.

(२) विशेषण.

ઉ-આઉ	ટકાઉ-ઉડાઉ.
આળ	ખર્ચાળ- વાચાળ.
એલ	રખડેલ-ખાધેલ-પીધેલ.
કણો	બોલકણો-મારકણો-વઢકણો.
ઊ	ખેડુ-ઊતારૂ.

(३) विशेषणावरून भाववाचक नामें.

આઇ	ઉંચાઇ-નબળાઈ- અદેખાઇ.
આણ	ઉંચાણ-પોલાણ-લંબાણ-વેચાણ-ભંગાણ.

प्रत्यय	शब्द
આશ	પિળાશ–કચાશ–રતાશ–ખટાશ–ચિકાશ.
પણ	નાનપણ–ગાંડપણ–સગપણ.
પણું	શાણપણું–મોટપણું.
ઈ	ખરાબી–દલાલી–નાદાની.
ક	ઠંડક–ટાઢક.
વટ	ઝીણવટ–સાચવટ
પો	અંધાપો—રંડાપો—બળાપો—ઘરડાપો.
પ	ઉણાપ—મોટપ—ભોળપ.
કું, કો	સૈકું—દસકો.

(ક) नामावरून नामे.

આઈ	લુચ્ચાઈ—પંડિતાઈ—માણસાઈ.
કર, ગર	કારીગર–જાદુગર.
આર	લુહાર–સુથાર.
આરો	ભઠીઆરો પુજારો.
વાળ	ગોવાળ–રખવાળ.
વાળો	હિંમતવાળો–ગાડીવાળો–અક્કલવાળો.
પાળ	ગોપાળ–ભૂપાળ.
ઈઓ	નિશાળીઓ–ભોમીઓ.
વટ	નાણાવટ–ઝીણવટ.
વટ	કંકાવટી–માથાવટી–વહાણવટી,
વાડ	મારવાડ–કાઠિયાવાડ.
વાડો	ઢેડવાડો–કુંભારવાડો.
વાડી	ફૂલવાડી–આંબાવાડી.
શાળ, શાળા	ધર્મશાળા-પાઠશાળ–ઘોડશાળ.
ગાળો	લગનગાળો–કેરીગાળો.

प्रत्यय	शब्द
ઈ	બેરાગી-સાહેબી-અધિકારી.

(५) नामावरून विशेषणें.

આઈ	દરિયાઈ.
ઇલો	હઠીલો-રસીલો-કોઢીલો-રંગીલો.
આળ	શરમાળ-રમતિયાળ.
આઉ	વગડાઉ-સુતરાઉ
ઈ	ગજરાતી ગુલાબી-ઝેરી-કસબી.
ઉ	મહેનતુ-વિશ્વાસુ-આળસુ.
ઈલું	ખારીલું-નાતીલું-રસીલુ-કોઢીલું-ઝેરીલું.

(६) लघुतावाचक.

ઇકો	શેરીકો.
ડો	વાછરડો-જીવડો-(ઠાકરડો-હજામડો) (तिरस्कार वाचक).
ડી	પલંગડી-આંખડી-તળાવડી.
ડું	ગામડું-પંખીડું-ગીતડું.
લો, લી-લુ	પાટલો-બગલો-હથેલી-મૃગલું.
વો	છોડવો-લાડવો.
ઇયો, લિયો	ચાંદલિયો-નાવલિયો.
કો, કું	વાડકો-છાલકું.
ઓ	બામણો-ઘાંચો. (તિરસ્કાર વાચક)

या शिवाय

રાતલડી, સાહેલડી, નાનકડું, વાછરડું, બાલુડાં, કોયલડી, હાતરડું.

(७) फारसी प्रत्यय,

ગર	સોદાગર-તવંગર.
ગાર	ગુનેગાર-રોજગાર-મદદગાર.

प्रत्यय	शब्द
ગીર	આલમગીર–જહાંગીર.
બાન	મહેરબાન.
વાન	દરવાન.
અંદાજ	ગોલંદાજ, તીરંદાજ.
ખોર	હરમખોર, દગાખોર.
દાર	ફોજદાર, વફાદાર, સરદાર, અમલદાર.
દાન, દાની	ગુલાબદાન–પાનદાન–મચ્છરદાની.
સ્તાન	હિંદુસ્તાન–તુર્કસ્તાન.
ઈ	ખૂબી–નેકી–મંજુરી–મહેરબાની.
ગી	ખાનગી–તાજગી–માંદગી–ગંદગી.
ગીરી	ગુલામગીરી–સોદાગીરી.
તી	કમતી–ભરતી.
ચી	ખજાનચી–તોપચી.
વર	જાનવર–જોરાવર.
વાર	ઉમેદવાર–વિગતવાર–તાલેવાર.
દાર	જમીનદાર–ફોજદાર.
બંદ	હથિયારબંદ–જોસબંધ–જથાબંદ.
બાજ	દગાબાજ–કુસ્તીબાજ.
ખાનું	તોપખાનું–દવાખાનું.
નામા	હુકુમનામા–શહાનામા.
યાર	હોશિયાર.
મંદ	દોલતમંદ–અક્કલમંદ.
ચા	બગીચા–ગાલીચા.
ઈ	શહેરી–જંગલી.

(૮) सर्वनामावरून विशेषणें.

આ	આવો, આટલો, આવડો.
તે, પેલો	તેવો, તેવડો, તેટલો.

प्रत्यय	शब्द
જે	જેવો–જેવડો.
	કેવો–કેવડો–કેટલો.
કોણ	કયો.

धडा १८ वा.

वाक्यविचार.

मराठी व गुजराथी भाषेची वाक्यरचना अगदीं सारखी आहे. उदाः—

मराठी	ગુજરાથી
किरण आंबा खात आहे.	કિરણ કેરી ખાય છે.
शंकरराव, तुम्हीं मुंबईला केव्हां जाणार ?	શંકરલાલ, તમે મુંબઈ ક્યારે જવાના ?
पण अजून तूं पोर आहेस.	પણ હજી તું બાળક છે
शाकुंतल हे कालिदासाचें सर्वोत्तम नाटक आहे.	શાકુંતલ એ કાલિદાસનું સર્વોત્તમ નાટક છે.
मुलानीं आईबापाचें सांगणें ऐकलें पाहिजे.	બાળકોએ માબાપનું કહ્યું માનવું જોઈએ.

कांहीं लक्षात ठेवण्याजोग्या गोष्टी : —

(१) सप्तमीचे ' એ ' आणि ' મા ' हे दोन प्रत्यय आहेत. परंतु त्यांच्या उपयोगांत सूक्ष्म भेद आहे. पहिला सान्निध्य दाखवितो, दुसरा अंतःप्रवेश दाखवितो. जसें :—

માથે પાઘડી મૂકો
(डोक्यावर पगडी ठेवा)

માથામાં ભેજું હોય તો સમજે ને !
(डोक्यात मेंदू असेल तर समजेल ना !)
નદીએ ન્હાવું પણ નદીમાં ડુબકી મારવી નથી.
(नदीवर आंघोळ करावी परंतु नदींत बुडी मारूं नये)
હું નિશાળે ગયો ત્યારે બીજા છોકરાઓ નિશાળમાં બેઠા હતા.
(मी शाळेंत गेलों तेव्हां इतर मुलें शाळेंत बसलेलीं होतीं.)

(२) कित्येक विशेषणें केवळ गुणवाचक असून क्रियापदांशीं संबंध ठेवतात. पण त्यांचें लिंग व वचन विशेष्या-प्रमाणेंच रहातें. उदा. :—

ચાકર ઉતાવળો દોડયો.
(चाकर घाईनें पळाला)
મારી મા વહેલી ઉઠે છે.
(माझी आई लवकर उठते)
તે માણસ કામ સારૂં કરે છે.
(तो इसम काम चांगलें करतो)

(३) क्रियापदाचा भाव तोच क्रियानाथ असल्यास क्रियाविशेषण नपुंसकलिंगीं अनेकवचनी असतें. उदा. :—

મારા પેટમાં ઘણું દુખે છે.
(माझ्या पोटांत फार दुखतें)
કાકાથી સારૂં વંચાતું નથી.
(काकांना नीट वाचवत नाही)

(४) शुद्ध वर्तमानकाळाचीं रूपें ‘हो (छ)’ या सहाय्यकारक क्रियापदासह लिहिलीं व बोललीं जातात. जसें :—

તે જાય છે	(तो जातो)
તે લખે છે	(तो लिहितो)
હું રમું છું	(मी खेळतो)

(५) ' विना ' या अव्ययाबद्दल ' વગર ' चा उपयोग होतो व त्याच्या पुढील नाम तृतीयान्त असतें.

વગર કારણે, વગર મહેનતે, વગર વાંકે, यांस क्रियाविशेषण मानितात.

(६) मराठींतील तृतीयेची कामें पंचमीनें होतात. उदा. .—

माझ्यानें जाववतें	મારાથી જવાય છે.
लेखणीनें लिहावें	કલમથી લખવું.
या कामानें जीवानिशीं जाल	આ કામમાં જાનથી જશો.

मनुष्य अनुभवानें शहाणा होतो

માણસ અનુભવથી શાણો થાય છે.

३

शब्दसंग्रह (व्यावहारिक)

(१) क्रियापद

जाणें	જવું	होणें	થવું
खाणें	ખાવું	करणें	કરવું
असणें	હોવું	देणें	આપવું
घेणें	લવું	बांधणें	બાંધવું
पहाणें	જોવું	खेचणें	તાણવું, ખેંચવું
देणें	દેવું	पाळणें	પાળવું
लिहिणें	લખવું	मिळवणें	પામવું
बोलणें	બોલવું	,,	મેળવવું
पिणें	પીવું	वाचणें	વાંચવું
भिणें	બીવું	वांचणें	બચવુ
शिरणें	પેસવું	मोजणें	ગણવું
बसणें	બેસવું	समजणें	સમજવું
पलायन करणें	નાસવું	पकडणें	પકડવું
पहाणें	દેખવું	जेवणें	જમવું
मरणें	મરવું	शिवणें	શિવવુ
मारणें	મારવું	स्पर्श करणे	અડકવું
झोपणें	સુવું	चुकणें	ચૂકવું
सांगणें	કહેવું	लग्न करणें	પરણવું
राहाणें	રહેવું	शिकणें	ભણવું
हंसणें	હસવું	विसरणे	ભુલવું
येणे, जन्मणें	આવવું	खेळणें	રમવું

क्रियापद

मराठी	ગુજરાતી
आणणें	લાવવું
कमावणें, मिळवणें	કમાવું
स्तनपान करणे	ધાવવું
बडबडणें	બબડવું
मिठी मारणें	ભેટવું
भेटणें, मिळणे, सांपडणे	મળવું
बिलगणें	વળગવું
बोलणे	વદવું
वाढणे	વધવું
वरणें	વરવું
चावा घेणें	કરડવું
चावणें	ચાવવું
जिंकणें	જીતવું
चालणें	ચાલવું
करणें	કરવું
उठणें	ઉઠવું
गाणें	ગાવું
पाठवणें	મોકલવું
ठेवणें	રાખવું
गळणे	ગળવું
गाळणें	ગાળવું, ગળવુ
चरणें	ચરવું
चारणें	ચારવું

मराठी	ગુજરાતી
गोठणे, थिजणें, स्थिर होणे	ઠરવું
थिजवणें	ઠારવું
पडणें	પડવું
पाडणे	પાડવું
जळणे	બળવું
जाळणें	બાળવું
तुटणें	તટવું
तोडणें	તોડવું
वाढणें	ઉછરવું
वाढवणें	ઉછેરવુ
धावणें	દોડવું
आवडणें	ભાવવું
माहीत असणें [to Know]	આવડવું
सरकणें	ખસવું
सरकवणें	ખસેડવું
भजणें	ભજવું
भूमिका करणें	ભજવવું
चढणें	ચઢવું
गुंतवणें	ગુંચવવું
घाबरणें	ગભરાવું
उगारणें	ઉગામવું
वर उडवणें	ઉછાળવું
मिळवणें, To add	ઉમેરવું

क्रियापद

पाणी उपसणे	ઉલેચવું
चालू लागणें	ઉપડવુ
झोंपवणे	ઉંઘાડવું
विझवणें	ઓલવવું
ओलांडणे	ઓળંગવું
ठेचून टाकणें	કચરવું
छळणें	કનડવું
कोमेजणे	કરમાવું
कापणे	કાપવું
उडी मारणें	કૂદવુ
टोंचणें	કોચવું
कोतरणें	કોતરવુ
कुजणे	કોહવું
खाजवणे	ખણવું
कुटणें	ખાંડવું
झटकणें	ખંખેરવું
संपणें	ખૂટવું
बोंचणें	ખૂચવું
नांगरणें	ખેડવું
खेळणें	રમવુ
खोदणें	ખોદવું
उघडणें	ખોલવું
	ઉઘાડવું
खोचणें	ખોસવું
मरणें	ગુજરીજવું
गुंतणें	ગુંચાવું
व्यवस्थित लावणे	ગોડવવું
फरपटणें	ઘસડાવું
घासणें	ઘસવું
झीजणें	ઘસાવું
चाटवणें	ચટાડવું
चरणे	ચરવુ
चाटणें	ચાટવું
चिडवणे	ચીડવવું
चिडणें	ચીડવાવું
चोखणे	ચૂસવું
सावध करणे, पेटवणें	ચેતવવું
चिकटवणें	ચોંટાડવું
चिकटणें	ચોંટવું
चोरणें	ચોરવું
उचमळणें (पाणी वगैरे)	છલકવું
छेडणे	છંછેડવું
किसणे	છીણવું
लपणे	છુપાવું
फसविणे	છેતરવું
सोलणें	છોલવું
स्वस्थ बसणें	જંપવું
पाखडणे	ઝાટકવું
झेलणे	ઝીલવું
झुंजणे	ઝૂલવું
झोडणें	ઝૂડવું
तडफडणें	ટળવળવું

क्रियापद

टागणें	ટાંગવું
फसवणें	ઠગવું
ढकलणें	ઠેલવું
डगमगणें	ડગવું
उष्टें भांडें बुडवणें	ડબોળવું
ढवळणें	ડહોળવું
पुरणे	ડાટવું
डाकावणें	ડોકીયું, કરવું
सांडणें (प्रवाही)	ઢોલવું
सांडणें (धन)	વેરવું
कडेवर घेणे मुलीस माहेरी बोलावणें आमंत्रण करणें	તેડવું
दमणें	થાકવું
थोपटणें	થાબડવું
दांत ओठ खाणें	દાંતિયા કરવાં
प्रकाशणें शोभणें	દીપવું
धार काढणें	દોહવું
मार्गदर्शन करणें	દોરવવુ
तृप्त होणें	ધરાવું
स्तनपान देणें	ધવડાવવું
नेमणें	નીમવું
गवत वगैरे कापणें	નીંદવું
आमंत्रण देणें	નોતરવું
आदळणें	પછાડવું
हिसकावणें	પડાવવુ
भागवणें	પતાવવું
सन्मानानें पोचवणें	પધરાવવું
आटपणें	પરવારવું
ओंवणें	પરોવવું
भिजवणें	પતાળવું
अंगांत कपडा घालणें	પહેરવું
गोंजारणें	પંપાળવું
परवडणें	પાલવવું
पाजणें	પાવું
विरघळणें	પીગળવું
तेल काढणें	પીલવું
बुजवणे कोंडणें पुरणें	પૂરવું
फुटणें (गळू)	ફાટવું
सुजणें	ફૂલવું
भुंकणें	ભસવું
कान फुंकणें	ભંભેરવું
लिहिलेलें पुसणें	ભુંસવું
आलिंगन देणें	ભેટવું
भुंकणें	ભસવુ
आजार बरा होणें	મટવું

क्रियापद

समजूत काढणें	મનાવવું સમજાવવુ
विरजणें	મોરવવું
भटकणें	રઝળવું
त्रास देणे	રંજાડવું
रुसणें	રિસાવું
ओतणें	રેડવું
ओथंबणें (फळानें झाड)	લચવું
घसरणें सरकणें	લપસવું
वाटणें	વટલાવું
ओळखून काढणें	વરતવું
घुसळणे	વલોવવું
पेरणें	વાવવું
बंद करणें	વાસવું
बिथरणें	વિફરવું
कुजणें	સડવું
तुलना करणें	સરખાવવું
पेटणें	સમગવું
सामील होणें	સંડાવવું
सहन करणें	સાંખવું
ढकलणें	હડસેલવું
खिंकाळणें	હણહણવું
भुंकणें	ભસવુ
हुंगणें	સૂંઘવું
आनंदित होणें	હરખાવવું
मिळवणे मिसळणें	મેળવવું
रडणें	રડવું
आंघोळ करणें	નાહવું
नाहणें	માથું ચોળવું
चोळणे	ચોળવુ
कापणें	કાપવું
जाणणें	જાણવું
ओळखणें	ઓળખવું
लोळणें	આળોટવું
विंचरणें	ઓળવું
घांसणें	ઘસવું
झिजणें	ઘસાવું
विकत घेणें	ખરીદવું
विकणें	વેચવું
झटकणे	ખંખેરવું
शिंकरणे	નસીકવું નાક ખંખેરવુ
उघडणें	ખોલવું, ઉઘાડવું
शोधणें	ખોળવુ, શોધવુ
निवडणें	વિણવું
मावळणें	આથમવું
खणणें	ખોદવું
लपणें	સંતાવું
शिकवणें	શિખવવુ
घोरणे	ઘોરવું
वेणी घालणें	ચોટલો વાળવો

क्रियापद

चालणें	ચાલવું
शिंकणें	છીંકવું
धुणें	ધોવું
जागें होणे	જાગવું
पोहणें	તરવું
हटकणें	ટોકવુ
शौचास जाणें	ઝાડે ફરવા જવું
भिणें	ડરવું
तापाविणें	તપાવવુ
तोलणे	તોલવું
मुखमार्जन करणे	દાતણ કરવું
अन्न वाढणें	પીરસવું
विचारणे	પૂછવું
फिरणें	ફરવું
ओरडणें	બૂમ પાડવી
कडेवर घेणें	તેડવું
मोडणें	ભાંગવું
मोजणें	માપવું
विणणें	વણવું
उगवणे	ઊગવવું
हांकलणें	હાંકવું
लपाविणें	સંતાડવું
सांपडणे	જડવું
बोलावणें / हांक मारणें	બોલાવવું
पाठविणें	મોકલવું
मुतणें	મુતરવું
स्वयंपाक करणें	રાંધવું
रडणें	રોવું
लावणें / पेटवणें	લગાડવું
झाडू लावणे	રોપવું
आणणें	લાવવું
पुसणे	લુછવું
रागें भरणें	વઢવું, લઢવું
कापणें	વાઢવુ
ओलांडणें	વટાવું
वांटणी करणे	વહેંચવું
वाटणें	વાટવું
चिरणे (भाजी)	સમારવું
पेटाविणें	સળગાવવું
आवडणें / करमणें	ગમવું
भरणें	ભરવું
पसरणें	ફેલાવું
उडणें	ઉડવું
फेंकणें	ફેંકવું
हरवणे	ખોવું
करमणे / साध्य होणें	ફાવવું
(कपडा) खळबळावणें	ખંગાળવું
पिळणें	નીચોવું

क्रियापद

वाळवणें	સુકવવું	झरणें	ઝરવું
दाबणें	દબાવવું	वळणें	વળવું
सोडणें	છોડવું	वळवणें	વાળવું
सुटणें	છૂટવું	उतरणे	ઉતરવું
फुटणे	ફૂટવું	उतरवणें	ઉતારવું
फोडणें	ફોડવું	विणकाम करणे	ગુંથવું
बिघडणें	બગડવું	बांधणे	બાંધવું
बिघडविणे	બગાડવું	लढणें } रागें भरणें }	લઢવુ
मिसळणें	ભમવું	शिकणें	શિખવું
सुधारणें	સુધરવું	हट्ट धरणे	હઠ પકડવું
उकळणें	ઉકળવું	हरवणें	ખોવું, ખોવાવું
उकळवणें	ઉકાળવું		

(२) अवयव

आतडे	આંતરડું (નપું.)	कानाची पाळी	બુટ્ટી (સ્ત્રી)
आवाज	કંઠ, સાદ, ધાંટો (પુ.)	काळीज	કલેજું. કાળજું (નપું.)
ओटि	પેઢું (નપું.)	कूस	પાસું (નપું.)
ओठ	હોઠ (પુ.)	केस	વાળ (પુ)
अंगठा	અંગુઠો (પુ)	कोपर	કૂણી, કોણી (સ્ત્રી)
उजवा	જમણો (પુ.)	खांदा	ખભા (પુ)
कटि	કેડ (સ્ત્રી)	गळा	ડોકું (સ્ત્રી)
कवटी	ખોપરી (સ્ત્રી)	गाल	ગાલ (પુ.)
काख	બગલ (સ્ત્રી)	घसा	ગળું (નપું.)
कान	કાન (પુ.)	घोटा	ઘૂંટી (સ્ત્રી)
कानशील	લમણું (નપું.)	चामडी	ચામડી (સ્ત્રી)

अवयव

छाती	છાતી (સ્ત્રી)
जबडा	જડબું (નપું.)
जांघ	જાંઘ (સ્ત્રી)
जीभ	જીભ, બોબડી (સ્ત્રી)
टाळकें	તોલકું (નપું.)
टाच	પાની (સ્ત્રી)
डावा	ડાબો (પુ.)
टाळू	તાળવું (નપું.)
डोकें	માથું (નપું)
डोळा	આંખ (સ્ત્રી)
ढोपर	ઘૂંટણ (નપું)
तळहात	હથેલી (સ્ત્રી)
तंगडी	ટાંટિયો (પુ.)
दाढ	દાઢ (સ્ત્રી)
दांत	દાંત (પુ.)
देह	કલેવર, (નપું.)
	દીલ, શરીર (નપુ)
नख	નખ (પુ.)
नाक	નાક (નપું.)
नाकपुडी	નસકોરી (સ્ત્રી)
नितंब	થાપો (પુ)
पाठ	પીઠ (સ્ત્રી)
	બરડો, વાંસો (પુ.)
पाय	પગ (પુ.)
पाठीचा कणा	કરોડ (સ્ત્રી)

पापणी	પોપચું (નપું.)
	પાંપણ (સ્ત્રી)
पेर (बोटाचे)	વેઢ (પુ).
पोट	પેટ નપું.)
पंजा	પંજો (પુ.)
प्लीहा	બરોળ (સ્ત્રી)
फुफ्फुस	ફેફસું (નપું.)
बगल	કાખ (સ્ત્રી)
बरगडी	પાંસળી (સ્ત્રી)
बुबूळ	આંખની કીકી
	આંખની પુતળી (સ્ત્રી)
बेंबी	ઢૂંટી (સ્ત્રી)
बोट	આંગળી (સ્ત્રી)
भुवई	ભમર (સ્ત્રી)
	ભવાં
मनगट	કાંડું (નપું.)
मान	ગરદન (સ્ત્રી)
मानगूट	બોચી (સ્ત્રી)
मांडी	સાથળ (સ્ત્રી)
मिशी	મૂંછ (સ્ત્રી)
मूठ	મુઠ્ઠી, મુક્કી (સ્ત્રી)
मेंदु	ભેજું, મગજ (નપું)
	ખોપરી (સ્ત્રી)
रक्त	લોહી (નપું.)

अवयव

रोमांच	રૂવાં (નપું.)	हनुवटी	હાઢી (સ્ત્રી)
वीत	વ્હેંત (સ્ત્રી)		હડપચી (સ્ત્રી)
वेणी	ચોટલો (પું.)	हाड	હાડકૂં (નપું.)
शेंडी	ચોટલી (સ્ત્રી)	हात	હાથ (પું.)
स्तन	સ્તન (પું.) ધાઈ (સ્ત્રી)	हिरडी	અવાળું (નપું.)

(३) आजार

अजीर्ण	અજીર્ણ (નપું.)	जंत	કિરમ
अर्धशिशी	આધાશીશી (સ્ત્રી)	डांग्या खोकला	ઉટાંટિયું (નપું.)
		थंडीताप	ટાઢિયો તાવ (પુ.)
अर्धांगवायु	લકવો (પુ.)	मलेरिया	મેલેરિયા (પુ)
अपस्मार	અપસ્માર (પુ.)	देवी	શીતળા (સ્ત્રી)
कावीळ	કમળો (પુ.)	पडसें	સળેખમ (નપું.)
कांजीण्या	અછબડા	पित्त	પિત (નપું.)
कोड	કોઢ	पित्त (अंगावर उठतें तें)	શીળી
कॉलरा	કોગળિયું (નપું.)		
कंड	લૂખસ (સ્ત્રી)	प्लेग	મરકી (સ્ત્રી)
खरूज	ખસ (સ્ત્રી)	बाळंतरोग	સુવારોગ (પુ.)
खोकला	ઉધરસ, ખાંસી (સ્ત્રી)	माळीण	માળણ (સ્ત્રી)
		मुरडा, आंव	મરડો (પુ.)
गळूं	ગૂમડૂં (નપું.)	मोती बिंदु	મોતીયો (પુ.)
गालगुंड	ગલગંડું (નપું.)	रतवा	રતવા (પુ)
गोंवर	ઓરી	रांजणवाडी	આંજણી (સ્ત્રી)

(४) ऋतु आणि काळ

आज	આજ (સ્ત્રી)	पावसाळा	ચોમાસું (નપું.)
आठवडा	અઠવાડિયું (નપું.)	पंधरवडा	પખવાડિયું (નપું.)
उद्यां	કાલ, આવતીકાલ (સ્ત્રી)	मध्यरात्र	મધરાત (સ્ત્રી)
		मध्यान्ह	ખરા બપોર (પુ.)
उन्हाळा	ઉનાળો (પુ.)	महिना	મહિનો (પુ.)
काल	ગઈ કાલ, કાલ (સ્ત્રી)	रात्र	રાત રાત્રી (સ્ત્રી)
		वर्ष	વરસ, વર્ષ (નપું.)
तिन्हीसाजा	સમીસાંજ (સ્ત્રી)		
दुपार	બપોર (સ્ત્રી)	सकाळ	સવાર (નપું. સ્ત્રી)
पहाट	મળસ્કું, પરોઢ (નપું)	संध्याकाळ	સાંજ (સ્ત્રી)
		हिंवाळा	શિયાળો (પુ.)

(५) औषधें

आलें	આદુ (નપું.)	जायफळ	જાયફળ (નપું.)
आळशी	અળશી (સ્ત્રી)	ज्येष्ठमध	જેઠીમધ (પુ.)
ओंवा	અજમો (પુ.)	डिकेमाली	દિકામાળી (સ્ત્રી)
एरंडेल	દિવેલ (પુ.)	तुकुमराई	આવચી બાવચી (સ્ત્રી)
काकडशिंगी	કાકડશિંગી (સ્ત્રી)		
काजऱ्याची बी	ઝેર કચૂરો (પુ.)	तुरटी	ફટકડી (સ્ત્રી)
कायफळ	કાયફળ (નપું.)	बिब्बा	ભિલામું (નપું.)
गांठी ।पपळमूळ	ગંઠોડા (પુ.)		ભિલામો (પુ.)
गुळवेल	ગડવેલ (સ્ત્રી)	मोरचूद	મોરચુથુ (નપું.)
जायपत्री	જાવંત્રી (સ્ત્રી)	शोपा	સવા, સુવા

(६) कुटुंब

आई	બા, મા (સ્ત્રી)
आजी	દાદી (સ્ત્રી)
आजोबा	દાદા (પુ.)
आजोळ	મોસાળ (નપું.)
आजे सासरा	વડ સસરા (પુ)
आजे सासू	વડ સાસુ (સ્ત્રી)
आतेमामे भावंड	મામાફોઈના
आत्या	ફોઈ (સ્ત્રી)
आत्याचा नवरा	ફૂઆજી (પુ.)
काका	કાકા (પુ.)
काकी	કાકી (સ્ત્રી)
चुलत भाऊ	પિત્રાઈ ભાઈ
चुलत सासू	કાકીજી (સ્ત્રી)
चुलत सासरा	કાકાજી (પુ.)
जांवई	જમાઇ (પુ)
जाऊ [लहान]	દેરાણી (સ્ત્રી)
जाऊ [मोठी]	જેઠાણી (સ્ત્રી)
दीर [लहान]	દિયેર (પુ.)
दीर [मोठा]	જેઠ (પુ)
नणंद	નણંદ (સ્ત્રી)
नणदेचा नवरा	નણદોઈ (પુ.)
नवरा	વર, ધણી (પુ.)
मुलीचीं मुलं { नात	ભાણી (સ્ત્રી)
मुलीचीं मुलं { नातू	ભાણો (પુ.)
पणजी	વડીયાઈ (સ્ત્રી)
पुतणी	ભત્રીજી (સ્ત્રી)
पुतण्या	ભત્રીજો (પુ.)
पुतण्याची बायको	ભત્રીજા વહુ (સ્ત્રી)
बहीण	બેન (સ્ત્રી)
बाप	બાપ, પિતા (પુ.)
बायको	વહુ, ધણીયાણી (સ્ત્રી)
बायकोची बहीण	સાળી (સ્ત્રી)
भाऊ	ભાઈ (પુ.)
भाचा	ભાણેજ (પુ.)
भाची	ભાણી (સ્ત્રી)
भाच्याची बायको	ભાણેજ વહુ (સ્ત્રી)
मामा	મામા (પુ.)
मामी	મામી (સ્ત્રી)
मामे सासरा	મામાજી (પુ.)
मामे सासू	મામીજી (સ્ત્રી)
मावशी	માશી (સ્ત્રી)
मावशीचा नवरा	માસાજી (પુ.)
मावस सासू	માશીજી (સ્ત્રી)
मावस सासरा	માસાજી (પુ.)
मावस भाऊ	મસીયાઈભાઈ (પુ)
मुलगा [स्वतःचा]	દીકરો (પુ)
मुलगा [कोणताही]	છોકરો (પુ.)
मुलगी [स्वतःची]	દીકરી (સ્ત્રી)
मुलगी [कोणतीही]	છોકરી (સ્ત્રી)
मेहुणा [बायकोचा भाऊ]	સાળો (પુ.)

कुटुंब

मेहुणा [बहिणीचा नवरा]	બનેવી (પુ.)	सासरा	સસરો (પુ)
मेहुण्याची बायको	સાળાવેલી (સ્ત્રી)	सासू	સાસુ (સ્ત્રી)
वहिनी	ભાભી (સ્ત્રી)	सासर	સાસરૂં (નપું.)
व्याही	વેવાઈ (પુ.)	साडू	સાઢૂ (પુ.)
विहीण	વેવણ (સ્ત્રી)	सून	વહુ (સ્ત્રી)
सवत	શોક (સ્ત્રી)	आई एक परंतु बाप वेगळे असणारी भावंडें	દુધભાઈ
सावत्र आई	સાવકી મા, ઓરમાન મા (સ્ત્રી)		

(७) खाद्य पदार्थ

श्रीखंड	શિખંડ (પુ)	ताक	છાસ (સ્ત્રી)
अळुवडी	પાતરાં, પત્તરવેલીયાં	तूप	ઘી (નપું.)
		थालिपीठ	ઢેબરૂં (નપું.)
आमटी	દાળ, ખાટી દાળ (સ્ત્રી)	दही	દહી (નપું.)
		घिरडें	પૂડો (પુ.)
कढी	કઢી (સ્ત્રી)	घिरडें [कणकीचें, गोड]	માલપૂડો (પુ)
काकवी	કાકમ (સ્ત્રી)		
केशरी भात	બિરંજ (પુ.)	पचडी	કચૂંબર (નપું.)
कोशींबीर	રાયતું (નપું.)	पाटवडी	પાટુડી (સ્ત્રી)
खवा	માવો (પુ.)	पापडी	પાપડી (સ્ત્રી)
खिचडी	ખીચડી (સ્ત્રી)	पुरणपोळी	વેઢમી (સ્ત્રી) પુરણપોળી
खीर [तांदुळाची]	દૂધપાક (પુ.)		
गुलाबजंबू	ગુલાબજંબુ (પુ.)	पुरी	પુરી (સ્ત્રી)
चिवडा	ચેવડો, કેવડો (પુ.)	पेढा	પેંડો (પુ.)
जिलबी	જલેબી (સ્ત્રી)	पोळी	રોટલી (સ્ત્રી)

खाद्य पदार्थ

बर्फी	બરફી (સ્ત્રી)	मोरंबा	મુરબ્બો (પુ)
बासुंदी	બાસુંદી (સ્ત્રી)	लाडू	લાડુ (પુ)
बेसनवडी	મોહનથાર (પુ.)	लोणचे	અથાણું (નપું.)
भजें	ભજીયું (નપું.)	लोणी	માખણ (નપું.)
भाकरी	રોટલો (પુ)	वरण	મોળી દાળ (સ્ત્રી)
भाजी	શાક (નપું.)	शिरा	શીરો (પુ.)
भात	ભાત (પુ)	शंकरपाळें	શક્કરપારા (પુ)
मुगाचा लाडू	મગજ, મગદળ (પુ.)		

(८) गृहवाचक

आढें	મોભ (પુ.)	मोठी खोली	ઓરડો (પુ.)
इमारत	મકાન (નપું.)	गच्ची	અગાશી (સ્ત્રી)
उंबरठा	ઉંબરો (પુ)	गवाक्ष	ઝરૂખો (પુ.)
ओटा	ઓટલો (પુ.)	गज	સળિયો (પુ.)
अंगण	આંગણું (નપું.) વાડો (પુ.)	घर	ઘર (નપું.)
		चाळ	ચાલી (સ્ત્રી)
कठडा	કઠેરો (પુ.)	चुनेगच्ची	ધાબું (નપું.)
कारंजें	ફૂવારો (પુ.)	छप्पर	છાપરૂં (નપું.)
कुंपण	વાડ (સ્ત્રી)	जिना	સીડી, નિસરણી (સ્ત્રી)
कोनाडा	ગોખલો (પુ.)		દાદર (પુ)
कौल	નળિયું (નપું.)		
खांब	થાંભલો (પુ.)	टाकी	ટાંકી (સ્ત્રી)
खिडकी	બારી (સ્ત્રી)		ટાંકું (નપું.)
खिंडार	ખાતર (નપું.)	तळघर	ભોયરૂં (નપું)
खुंटी	ખીંટી (સ્ત્રી)	दगड	પત્થર (પુ)
लहान खोली	ઓરડી (સ્ત્રી)	दार	બારણું (નપું.)

गृहवाचक

दांडी	વાંસ (પુ.)	मजला	માળ (પુ.)
पन्हाळ	પરનાળ (નપું.)	माडी	મેડી (સ્ત્રી)
पाण ठाणें	પાણિયારૂં (નપું.)	मोरी	ચોકડી, ખાળ, મોરી (સ્ત્રી)
पाया	પાયો (પુ.)		
पागोळी	નેવ (સ્ત્રી)	लादी	લાદી (સ્ત્રી)
पोट माळा	કાતરિયું (નપું.)	वाडा	વાડો (પુ)
फळी [भांड्यांची]	છાજલી (સ્ત્રી)	विटकर	રોડું (નપું.)
फाटक	ઝાંપો (પુ.)		ઇંટાળો (પુ.)
	છીંડું (નપું.)	विहीर	કુવો (પુ.)
भगदाड	ગાબડું (નપું)	वीट	ઈંટ (સ્ત્રી)
भींत	ભીંત, દિવાલ (સ્ત્રી)	शिडी	નિસરણી (નપું.)
		शौचकूप	જાજરૂ (નપું.)
	કરો (પુ.)	सज्जा	છજુ (નપું.)

(९) तिथी

प्रतिपदा	એકમ (સ્ત્રી)	नवमी	નોમ (સ્ત્રી)
	પડવો (પુ)	दशमी	દશમ (સ્ત્રી)
द्वितीया	બીજ (સ્ત્રી)	एकादशी	અગિયારસ (સ્ત્રી)
तृतीया	ત્રીજ (સ્ત્રી)		
चतुर्थी	ચોથ (સ્ત્રી)	द्वादशी	બારસ (સ્ત્રી)
पंचमी	પાંચમ (સ્ત્રી)	त्रयोदशी	તેરસ (સ્ત્રી)
षष्ठी	છઠ (સ્ત્રી)	चतुर्दशी	ચૌદસ (સ્ત્રી)
सप्तमी	સાતમ (સ્ત્રી)	पौर्णिमा	પૂનમ (સ્ત્રી)
अष्टमी	આઠમ (સ્ત્રી)	अमावास्या	અમાસ (સ્ત્રી)

वार

सोमवार	સોમવાર	शुक्रवार	શુક્રવાર
मंगळवार	મંગળવાર	शनिवार	શનિવાર
बुधवार	બુધવાર	रविवार	રવિવાર
गुरुवार	ગુરૂવાર		

महिने

गुजराथी वर्ष कार्तिकापासून सुरू होतें.

कार्तिक	કારતક	वैशाख	વૈશાખ
मार्गशीर्ष	માગસર	ज्येष्ठ	જેઠ
पौष	પોસ	आषाढ	આષાઢ
माघ	માહ	श्रावण	શ્રાવણ
फाल्गुन	ફાગણ	भाद्रपद	ભાદરવો
चैत्र	ચૈત્ર	आश्विन	આસો

दिशा

पूर्व	પૂર્વ	ईशान्य	ઈશાન
पश्चिम	પશ્ચિમ	अग्नेय	અગ્નિ
दक्षिण	દક્ષિણ	नैॠत्य	નૈઋત્ય
उत्तर	ઉત્તર	वायव्य	વાયવ્ય

धातुवाचक

रूपें	રૂપું (નપું.)	तांबें	તાંબું (નપું.)
कथीलं	કથીર (નપું.)	पितळ	પિત્તળ (નપું.)
चांदी	ચાંદી (સ્ત્રી)	लोखंड	લોઢું (નપું.)
जस्त	જસત (નપું.)	सोनें	સોનું (નપું.)

(१०) धंदे

गवंडी	કડિયો (પુ.)	अत्तर वगैरे सुगंधी द्रव्यें विकणारा	સરૈયો
मातीचीं भांडीं विकणारा	કરાળિયો (પુ.)	न्हावी	હજામ
हलवाई	કંદોઈ (પુ.)	कासार	બંગડીવાળો
तांब्या पितळेचीं भांडीं विकणारा	કંસારો (પુ.)	भोई	કહાર
भाजीविक्या	કાછિયો	खाटीक	કસાઈ
कापडविक्या	કાપડિયો	लाकुडतोड्या	ઝડિયારો
कुंभार	કુંભાર	शेतकरी	ખેડુત
कोष्टी	ખત્રી	गिऱ्हाईक	ઘરાક (નપું.)
वाणी	ગાંધી	कुळकर्णी	તલાટી
तेली	ઘાંચી	सराफ	નાણાવટી
शिंपी	દરજી	नट	ભવૈયો
कापडाचा फेरीवाला	દોશી	वाटाड्या	ભોમિયો
परीट	ધોબી	धनगर	ભરવાડ
पिंजारी	પિંજારો	भंगी	મેતર
कापडवाला	બજાજ	कारकून	મહેતો
कापड छापण्याचा धंदा करणारा	ભાવસાર	मास्तर	મહેતાજી
		स्वयंपाकी	મહારાજ, રસોઇઓ
कोळी	માછી	सुतार	સુથાર
चांभार	મોચી	सोनार	સોની
लोहार	લુહાર, લવાર	खलाशी	આરવો

(११) पत्ते (પાનાં, બાજી)

एक्का	એક્કો (પુ.)	राणी	રાણી, રંડી (સ્ત્રી)
राजा	બાદશાહ (પુ.)		

पत्ते

गुलाम	ગુલ્લો (પુ.)
दहिल्या	દસ્સો (પુ.)
नहिल्या	નવ્વો (પુ.)
अठ्ठया	અઠ્ઠો (પુ.)
सत्त्या	સત્તો (પુ.)
छक्का	છક્કો (પુ)
पंजा	પંજો (પુ.)
चौक्का	ચોકો (પુ.)
तिरी	તિરી (સ્ત્રી)
दुरी	દુરી (સ્ત્રી)
किलावर	ફુલ્લી (સ્ત્રી)
इस्पीक	કાળી (સ્ત્રી)
लाल बदाम	લાલ (સ્ત્રી)
चौकट	ચોકડી, ચોકટ (સ્ત્રી)
हुकूम बोलणें	સર પાડવા
झब्बू देणें	ઝબ્બો પહેરાવવો
पानें पिसणें	બાજી ચીપવી

(१२) पशु (જાનવર)

अस्वल	રીંછ (નપું.)
ऊदमांजर	વણીયેર
ऊंट	ઊંટ (પુ.)
कांगारू	કાંગારૂ (નપું.)
कुत्रा	કૂતરો, (પુ.) કૂતરૂં (નપું)
कोल्हा	શિયાળ (સ્ત્રી)
खेंचर	ખચ્ચર (નપું.)
गाढव	ગધેડું (નપું.)
गाय	ગાય (સ્ત્રી)
गेंडा	ગેંડો (પુ.)
घोडा	ઘોડો (પુ.)
टोणगा	પાડો (પુ.)
डुक्कर	ડુક્કર, ભૂંડ (નપું)
तरस	જરખ (નપું.)
पोळ	સાંઢ, આખલો
मांजर	બિલાડી, બિલ્લી (સ્ત્રી)
मेंढी	ઘેટું (નપું.)
म्हैस	ભેંસ, ભેંશ (સ્ત્રી) ડોબું (નપું.)
लांडगा	વરૂ (નપું.)
वाघ	વાઘ (પુ)
शेळी	બકરી (સ્ત્રી)
ससा	સસલું (નપું.)
ससाणा	બાજ (પુ.)
सांबर	સાબર નપું.)
सिंह	સિંહ (પુ.)
हत्ती	હાથી (પુ.)
हरीण	હરણ (નપું.)

(१३) पक्षी (પંખી)

कबुतर	કબુતર (નપું.)	चंडोल	ચકડોલ (નપું.)
कावळा	કાગ, કાગડો	चिमणी	ચકલી (સ્ત્રી)
कोकिळा	કોયલ (સ્ત્રી)	पारवा	પારેવું (નપું.)
कोंबडा	મરઘો, કુકડો (પુ.)	पोपट	પોપટ (પુ.)
कोंबडी	મરઘી, કુકડી (સ્ત્રી)	बगळा	બગલો (પુ.)
		बदक	બતક (સ્ત્રી)
गिधाड	ગીધ (નપું.)	मैना	મેના (સ્ત્રી)
घार	સમડી, શમળી (સ્ત્રી)	मोर	મોર (પુ.)
		लांडोर	ઢેલ (સ્ત્રી)
घुबड	ઘુવડ (નપું.)	सालुंकी	કાબર (સ્ત્રી)

(१४) बारीक जीव, जंतु, कीटक

अजगर	અજગર (પુ.)	जळू	જળો (સ્ત્રી)
अळी	ઇયળ (સ્ત્રી)	जंत	કરમ (પુ.)
उंदीर	ઉંદર (પુ)	झुरळ	વંદો (પુ.)
ऊ	જૂ (સ્ત્રી)	टोळ	તીડ (નપું.)
काजवा	આગિયો (પુ.)	डांस	મચ્છર
कासव	કાચબો (પુ.)	ढेकूण	માકડ, માંકડ, માકણ, માંકણ
कुत्र्याचें पिलुं	કુરકુરિયું (નપું.)		
कोळी	કરોળિયો (પુ.)	पाल	ગરોળી (સ્ત્રી)
खार	ખિસકોલી, ખિલકોડી (સ્ત્રી)	बेडकी	દેડકી (સ્ત્રી)
		बेडूक	દેડકો (પુ)
खेंकडा	કરચલું (નપું.)	भुंगा	ભમરો (પુ.)
गांडूळ	અળસિયું (નપું.)	मगर	મગર (પુ.)
गोम	કાનખજૂરો (પુ)	माशी	માખ, માખી (સ્ત્રી)
चिचुंद्री	છછૂંદર (પુ.)		
चिलटें	મગતરાં		

बारीक जीव, जंतु, कीटक

मासा	માછલી (સ્ત્રી) માછલું (નપું.)	लीख	લીખ (સ્ત્રી)
मुंगळा	મકોડો, મંકોડો (પુ.)	वानर	વાંદરો (પુ)
		वाळवी	ઊધઈ (સ્ત્રી)
मुंगी	કીડી (સ્ત્રી)	विंचू	વીંછી (પુ.)
मुंगूस	નોળિયો (પુ.)	सर्प	સાપ (પુ.)

पोषाक (કપડાં)

उपरणें	ખેસ (પુ.)	दुपटें	ગોદડી (સ્ત્રી)
कपडे	લુગડાં (નપું.)	दुलई	ગોદડું (નપું.)
कासोटा	કછોટો (પુ)	धोतर	ધોતી (સ્ત્રી) ધોતિયું (નપું.)
कुडतें	બદન (નપું)		
कोट	ડગલો (પુ.)	निरी	પાટલી (સ્ત્રી)
खिसा	ગજવું, ખિસ્સું (નપું)	पगडी	પાઘડી (સ્ત્રી)
गुंडी	બોરિયું (નપું.)	परकर	ઘાગરો, ચણીયો } પુ.
चड्डी	ચડ્ડી (સ્ત્રી)	पोलकें	પોલકું (નપું)
चप्पल	ચંપલ (સ્ત્રી)		કબજો (પુ.)
जानवें	જનોઈ (સ્ત્રી)	फेटा	ફેંટો (પુ)
झगा	ફરાક (નપું)	बाही	બાંય (સ્ત્રી)
झबलें	સદરો (પુ.) ઝભલું (નપું.)	विजार	પાટલૂન (નપું.)
टोपी	ટોપી (સ્ત્રી)	सदरा	ખમીસ, પહેરણ { (નપું.)

(१५) फळें, सुका मेवा

अननस	અનનાસ (નપું.)	आंबा	પાકી કેરી (સ્ત્રી)
आमसूल	કોકમ (નપું.)	आंवळा	આમળો (પુ.)

फळें, सुका मेवा

अंजीर	અંજીર (નપું.)	ताडगोळा	ગલેલી (સ્ત્રી)
करवंद	કરમદું (નપું.)	द्राक्ष	દરાખ (સ્ત્રી)
कलिंगड	કાલિંગડું (નપું.)	नारळ	નારિયેળ નાળિયેર } નપું.
कवठ	કોઠું (નપું.)		
काजू	કાજુ (પુ.)	पपई	પપૈયું (નપું.)
केळें	કેળું (નપું.)	पपनस	પપનસ (નપું.)
कैरी	કાચી કેરી (સ્ત્રી)	पिस्ता	પિસ્તા (પુ.)
खजूर	ખજૂર (પુ.)	पेरू	જામફળ, જમરૂખ (નપું.)
खारीक	ખારેક (સ્ત્રી)		
चारोळी	ચારોળી (સ્ત્રી)	फणस	ફણસ (પુ.)
चिकू	ચીકુ (પુ.)	बदाम	બદામ (સ્ત્રી)
जरदाळू	જરદાલુ (નપું.)	बेदाणा	સુકી દરાખ (સ્ત્રી)
जांभूळ	જાંબુ (નપું.)	बोर	બોર (નપું.)
टरबूज	સકરટેટી (સ્ત્રી)	मनुका	કાળી દરાખ (સ્ત્રી)
डाळिंब	દાડમ (નપું)		

(१६) भाज्या (શાક)

अळकुडी	અળવીની ગાંઠ (સ્ત્રી)	कारलें	કારેલું (નપું.)
		कांदा	ડુંગળી (સ્ત્રી)
अळू	અળવી (સ્ત્રી)	कोथिंबीर	કોથમીર (સ્ત્રી)
अलकोल	નોલકોલ (નપું)	कोबी	કોબીજ (સ્ત્રી) કરમઝલ્લો (પુ)
आल	આદુ (નપું)		
अंबाडी	અંબાડી (સ્ત્રી)	कोहाळा	ભૂરું કોળું (નપું.)
करटोलें	કંકોડું કંટોલું } (નપું.)	गवार	ગુવારફળી, ગુવાર, ગુવારશિંગ (સ્ત્રી.)
काकडी	કાકડી (સ્ત્રી) આરિયું (નપું)		

भाज्या

गाजर	ગાજર રાતડિયું } (નપું.)	परवर	પરવર (નપુ.)
		पालक	પાલક (પુ)
गिलकें पारवसें }	ગલકું (નપું.)	पाले भाजी	ભાજી (સ્ત્રી)
		फरजबी	ફણશી (સ્ત્રી)
गोराडु	રતાળુ (નપું.)	फ्लॉवर	ફુલેવર (પુ.)
घेवडा	વાલોળ (સ્ત્રી)	बटाटा	બટાકો (પુ)
दाण्याची पापडी	પાપડી (સ્ત્રી)	भाजी	શાક (નપું.)
चवळी	ચોળી (સ્ત્રી)	भेंडी	ભિંડી (સ્ત્રી)
चिबूड	ચીભડું (નપું.)	भोपळा	કોળું (નપું.)
टोमॅटो	ટમેટો (પુ.)	मिरची	મરચું (નપું.)
डिंगरी	મોગરી (સ્ત્રી)	मुळा	મૂળો (પુ.)
तोंडलें	ઘલોડું ઘિલોડું } (નપું.)	मेथी	મેથી (સ્ત્રી)
		रताळें	શકકરિયું (નપું.)
तांदुळजा	તાંદળજો (પુ.)	लिंबू	લીંબુ (નપું.)
दुधी भोपळा	દુધી (સ્ત્રી)	वांगें	રિંગણ, વેંગણ,
दोडकें	તૂરિયું (નપું.)		વંત્યાક (નપું.)
पडवळ	પડવળ (નપું.)	शेवगा	સરગવો (પુ.)

(१७) भांडीं व घरांतील सामान

अडकित्ता	સુડી (સ્ત્રી)	कढई	કઢાઈ, પેણી,
अभ्रा	ગલેફ (પુ.)		તાવડી (સ્ત્રી)
आरसा	અરિસો,	कालथा	તવેથો (પુ.)
	તકતો (પુ.)	खुजा	કૂજો (પુ.)
	દર્પણ (નપું.)	केरसुणी	સાવરણી (સ્ત્રી)
उशी	ઓશિકું (નપું.)	कंगवा	કાંસકો (પુ.)
उखळ	ખાંડણીયું (નપું.)	कंदील	ફાનસ (નપું.)

भांडीं व घरांतील सामान

खल	ખલ (પુ.)	ताट	થાળી (સ્ત્રી)
	ખાંડણી (સ્ત્રી)	तांब्या	લોટો, કળશો,
खाट	ખાટલો (પુ.)		ભોટવો (પુ)
	ઢોલીયો (પુ.)	ताम्हन	તરભાણું (નપું.)
खुर्ची	ખુરસી (સ્ત્રી)		તરભાણી (સ્ત્રી)
गडवा	ઘડવો (પુ.)	तांबली	ખોબરણું (નપું.)
गादी	પથારી (સ્ત્રી)	दऊत	ખડીયો (પુ.)
गोवरी	છાણાં (નપું)	पणती	કોડીપું (નપું.)
घागर	ઘડો (પુ.)	परात	કથરોટ (સ્ત્રી)
घागर व कळशी	બેડું (નપું.)	पळी	કડછી (સ્ત્રી)
घोडे पाळणा	ઘોડિયું (નપું.)	संध्येची पळी	આચમની (સ્ત્રી)
घंटा	ઘંટ (પુ.)	पाट	પાટલો (પુ.)
घंटा [लहान]	ઘંટડી (સ્ત્રી)	पातेली	તપેલી (સ્ત્રી)
चिमटा	સાણશી (સ્ત્રી)	पातेलें	તપેલું (નપું.)
चिमटा[कोळशाचा]	ચિપીયો (પુ.)	पाळणा	પારણું (નપું.)
जातें	ઘંટી (સ્ત્રી)	पिंप	કોઠી (સ્ત્રી.)
झारा	ઝારો (પુ.)		પવાલું (નપું.)
झांकण	ઢાંકણું (નપું.)	पिंतें	કોથળો (પુ.)
झांकणी	ઢાંકણી,	पोळपाट	આડણી (સ્ત્રી)
	તાસક (સ્ત્રી)	फणी	કાંસકી (સ્ત્રી)
झांज	મંજીરા (સ્ત્રી)	फुंकणी	ભુંગળી (સ્ત્રી)
टांक	હોલ્ડર (પુ.)	फुलपात्र	પવાલું (નપું)
डाव	ચમચો (પુ.)	बत्ता	દસ્તો (પુ.)
तपेलें	ઊનામણું (નપું,)		પરાઈ (સ્ત્રી)
तवा	તવો (પુ.)	बाक	બાજઠ (સ્ત્રી)
	લોઢી, તવી (સ્ત્રી)	शाळेंतलें बांक	પાટલી (સ્ત્રી)
तसराळें	તાંસળી (સ્ત્રી)	बादली	ડોલ (સ્ત્રી)

भांडीं व घरांतील इतर सामान

बंब	બંબો (પુ.)	लाटणें	વેલણ (નપું.)
माठ	માટલી, ગોળી (સ્ત્રી)	[दिव्याची] वात	દિવેટ (સ્ત્રી)
[मोठा] माठ	ગોળો (પુ.)	वाटी	વાટકી / વાડકી } (સ્ત્રી)
माप	માપિયું (નપું.)	सतरंजी	શેત્રંજી (સ્ત્રી)
मुसळ	સાંબેલું (નપું.)	समई	દીવી
रवी	રવઈ (સ્ત્રી)	सूप	સૂપડું (નપું.)

(१८) वनस्पति

अगस्ति	અગથિયો (પુ.)	कोरफड	કુંવારપાઠું (નપું.)
आंवळी	આમળી (સ્ત્રી)	गुलाब	ગુલાબ (પુ.)
आम्रवृक्ष	આંબો (પુ.)	घोसाळी	ગલકી (સ્ત્રી)
उंबर	ઉંમર (પુ.)	चमेली	ચંપેલી (સ્ત્રી)
उंस	શેરડી (સ્ત્રી)	चंदन	અગરૂ, સુખડ (નપું.)
एरंड	એરંડો (પુ.)		
कडुलिंब	લીમડો (પુ.)	चांफा	ચંપો (પુ.)
कर्दळ	અકકલભેર (સ્ત્રી)	जास्वंदी	જાસુદી (સ્ત્રી)
कण्हेर	કરેણ (સ્ત્રી)	जांभळी	જાંબુડી (સ્ત્રી)
करवंदी	કરમદી (સ્ત્રી)	झेंडु	ગલગોટો (પુ.)
कवठाचें झाड	કોઠી (સ્ત્રી)	डाळिंबी	દાડમડી (સ્ત્રી)
कारलें	કારેલી (સ્ત્રી)	तगर	તગર (સ્ત્રી)
केवडा	કેવડો (પુ.)	तोंडली	ઘલોડી (સ્ત્રી)
केळ	કેળ (સ્ત્રી)	धोत्रा	ધંતૂરો (પુ.)
कोकंबी / रातांबी }	કોકંબી (સ્ત્રી)	निवडुंग	થોરિયો (પુ.)

वनस्पति

पिंपळ	પીંપળો પીપળ } (પુ.)	वेल	બીલી (સ્ત્રી)
		बोरी	બોરડી (સ્ત્રી)
पुदिना	પુદીનો (પુ.)	मिरची	મરચી (સ્ત્રી)
बाभळ	બાવળ બાવળિયો } પુ.	लाजाळू	લજામણી (સ્ત્રી)
		लिंबीण	લિંબણ (સ્ત્રી)

४

धडा १ ला

वाक्यसंग्रह

मराठी	ગુજરાથી
तुमचें नांव काय ?	તમારૂં નામ શું ?
तुम्ही कोठून आलांत ?	તમે ક્યાંથી આવો છો ?
तुमच्या गावाचें नांव काय ?	તમારા ગામનું નામ શું ?
माझें नांव मोहन शंकर गांधी.	મારૂં નામ મોહનલાલ શંકરભાઈ ગાંધી
मी काठेवाडांतून आलों.	હું કાઠિયાવાડમાંથી આવું છું.
माझ्या गांवाचें नांव भावनगर	મારા ગામનુ નામ ભાવનગર.
तेथें माझें स्वतःचें घर आहे.	ત્યાં મારૂં ઘરનું ઘર છે.
माझे वडील गरीब असल्यामुळें मी मराठी पांचवीनंतर शाळा सोडली.	મારા બાપુજી ગરીબ હોવાથી હું ગુજરથી છઠ્ઠીમાંથી ઉઠી ગયો.
सुहास यंदा चौथी पास झाला व पांचवींत गेला.	સુહાસ હોણુ ચોથી પાસ કરી પાંચમીમાં પડ્યો.
तुम्ही कोण जातीचे आहां ?	તમે શી ન્યાતે છો ?
रमाबाई घरांत भांडीं घासतात.	રમાબેન હાથે વાસણુ માંજે છે.
तो माझ्या घरावरून गेला.	એ મારા ઘર આગળથી ગયો.
मी पहांटे पांचला जागी झालें.	હું પરોઢિએ પાંચ વાગે જાગી પડી.
पावसाळ्यांत आगपेटी सर्दावते.	ચોમાસામાં દિવાસળીની પેટી હવાઈ જાય છે.

मराठी	ગુજરાતી
तो कुजक्या मनाचा आहे.	તેની દાનત ખોરા ટોપરા જેવી છે.
शकुंतलेनें अमदाबादला जाण्याचा बेत रद्द केला.	શકુંતલાએ અમદાવાદ જવાનું માંડી વાળ્યું.
आतां त्याची चैन आहे.	હવે તેને લહેર છે.
सर्व लोक मुंबईला गेले कीं मजा मारतात.	બધાં માણસો મુંબઈ ગયા કે લહેર-પાણી ઉડાવે છે.
काम करणें त्याच्या जीवावर येतें.	કામ કરતાં તેને જોર આવે છે.
शंकररावांचा मुलगा वाह्यात झाला आहे.	શંકરલાલનો છોકરો ફાટી ગયો છે.
स्वतःच्या जीवाची पर्वा न करतां त्यानें आगींत उडी घेतली.	પોતાના જાનની પર્વા ન કરતાં તેણે આગમાં ઝંપલાવ્યું.
मुकुंदाने पाणी आणि तांदूळ सांडले.	મુકુંદે પાણી ઢોળ્યું ને ચોખા વેર્યા.
ती बादली गळकी आहे. तींत पाणी रहाणार नाहीं.	તે ડોલ કાણી છે. તેમાં પાણી રહેશે નહિ
माझी कांचेची बरणी फुटली.	મારી કાચની બરણી ફૂટી ગઈ.
सुशीला चांगली गाते.	સુશિલા સારું ગાય છે.
तिचा गळाही चांगला आहे.	એનો સાદ પણ સારો છે.
पूना मेल संध्याकाळीं साडेपांचला सुटते.	પૂના મેલ સાંજના સાડાપાંચે ઉપડે છે.
विकासची मला तार आली.	વિકાસનો મારા ઉપર તાર આવ્યો.
जरा थांबा, मी आधीं खालीं उतरतें, मग तुम्ही गाडींत चढा.	જરા ઉભા રહો. પહેલાં હું ઉતરી પડું, પછી તમે ગાડીમાં ચઢી બેસી.
भारती मोटारीचा धक्का लागून खालीं पडली.	ભારતી મોટરની અડફૂટમાં આવી ને નીચે પડી.
वेड्या मनोहरनें आज घरांत फार गाधळ माजवला.	ગાંડા મનહરે આજે ઘરમાં ખુબ ધાંધલ મચાવ્યું.

मराठी	ગુજરાતી
मी काल संध्याकाळीं केळीच्या सालीवरून घसरून पडलों.	હું ગઈકાલે સાંજે કેળાંની છાલ પરથી લપસી પડ્યો.
माझा डावा पाय मुरगळला आहे.	મારો ડાબો પગ મચકોડાઈ ગયો છે.
वा, माधव ! तूं तर खूप केलेंस.	વાહ માધવ, તેં તો ભારે કરી.
मोठ्यानें बोला, मला ऐकूं कमी येतें.	ઉતાવળા બોલો, મને ઓછું સંભળાય છે.
ती चादर जरा पसरा म्हणजे लवकर वाळेल.	પેલી ચાદર જરા પહોળી કરો કે જલદી સુકાય.
तुला इतकं लागायला मी थोडीच तुला कांहीं बोललें आहे ?	મેં ઓછું તને કંઈ કહ્યું છે, જેથી તારા મનમાં ઓછું આવે ?
महिना अखेर पैसे संपून जातात.	મહિના આખર પૈસા ખુટી જાય છે.
अजून तो वयानें लहान आहे म्हणून असें करतो, दुसरें काय ?	હજી તો એની ઉમર કાચી છે તેથી આવું કરે છે. બીજું શું ?
मला त्यांत कांहीं कळत नाहीं.	એમાં મને કશી ગમ પડતી નથી. કિંવા હું એમાં કંઈ સમજતો નથી.
पोलिसांनीं चोराला पकडण्यासाठीं अशी युक्ति केली.	પોલિસે ચોરને પકડી પાડવાને આવો ઘાટ ઘડ્યો.
खुळ्याची जरा चेष्टा केल्यावर स्वारी खुलली.	ઘેલાની જરા ખુશમસ્કરી કરી એટલે ભાઈ ચગ્યા.
रंभा अलीकडे फार गर्विष्ठ झाली आहे.	રંભા હમણાંની બહુ ચઢી ગઈ છે.
माझें पातळ एका धुण्यांत जवळ जवळ दोन इंच आटलें.	મારી સાડી એક ધોમાંજ લગભગ બે ઇંચ ચઢી ગઈ.
मुसळधार पावसामुळें नदीचें पाणी चार इंच वाढलें.	ધોધમાર વરસાદને લીધે નદીનું પાણી ચાર ઇંચ ચઢ્યું.
प्रमोदचा हा सदरा एक वर्ष टिकला.	પ્રમોદનું આ ખમીસ એક વરસ ચાલ્યું.

मराठी	ગુજરાતી
दंग्याच्या वेळीं सरकारनें कडक उपाय योजून परिस्थिति आटोक्यांत आणली.	હુલ્લડમાં સરકારે ચાંપતા ઈલાજો કરી મામલો કાબુમાં આણ્યો.
काय रे मधुकर, किती वाजले ?	અલ્યા મધુકર, કેટલા વાગ્યા.
आई, सहाला पांच मिनिटें कमी आहेत.	બા, છમાં પાંચ મિનીટ ઓછી છે.
तुझ्या त्या मोठ्या घड्याळांत तर सवासहा झाले आहेत.	તારી પેલી મોટી ઘડિયાળમાં તો સવા છ થયા છે.
अग, तें घड्याळ नेहमीं दहा मिनिटें पुढें असतें.	ઓ બા, એ ઘડિયાળ તો હંમેશાં દસ મિનીટ વહેલી હોય છે.
तर मग, तुझें घड्याळ दहा मिनिटें मागे असलें पाहिजे.	તો પછી તારી ઘડિયાળ દસ મિનીટ મોડી હોવી જોઈએ.
हा कोट सुरेशला बेताचा होतो.	આ કોટ સુરેશને બંધબેસતો આવે છે.
तुम्हांला थोडासा उशीर झाला.	તમે થોડાક મોડા પડ્યા.
एवढ्या तेवढ्यांत रुसतोस काय ?	જરા જરામાં રિસાય છે શાના ?
रश्मीनें जिमखान्यांतील जवळ जवळ सर्व खेळात भाग घेतला आहे.	રશ્મી જીમખાનાની લગભગ બધી રમતોમાં ઉતરી છે.
आमचीं दोघांचीं घरें जवळ जवळ आहेत.	અમારાં બેનાં ઘેર જોડાજોડ છે.
तुला तसं करायचं असल्यास कर. पण कांहीं दुखापत झाल्यास माझ्यावर कांहीं नाहीं.	તારે એવું કરવું હોય તો ભલે. પણ સાજોમાંદો થાય તો મારે માથે કંઈ નહિ.
दुकान घालून बसलां आहांत आणि काय रुपयाची मोड नाहीं म्हणता?	દુકાન માંડીને બેઠા છો તે કંઈ રૂપિયાનું પરચુરણ નહિ હોય ?
काय भलतेंच बोलतां वेड्यासारखें ?	શી વાત કરો છો ગમાર જેવી ?
मी कांहीं येत नाहीं. तुला जायचं असेल तर खुशाल जा.	હું તો કંઈ નથી આવતો, તારે જવુ હોય તો ખુશીથી જા.

मराठी	ગુજરાતી
बरें झालें आलांत. तुमचीच आठवण करीत होतों.	ભલે આવ્યા. તમનેજ સંભાર્યા હતા.
मनोरंजनची बायको शिकलेली असूनही नम्र आहे.	મનોરંજનની વહુ ભણેલી છતાં નમ્ર છે.
तिला स्वतःच्या बुद्धीचा फाजील अभिमान नाहीं व ती सर्वांशीं मिळून मिसळून वागते.	એને પોતાની બુદ્ધિનું ખોટું અભિમાન નથી, વળી તે બધાંની સાથે હળીમળીને રહે છે.
माणसानें स्वतःच्या बुद्धीचें अवास्तव स्तोम माजवलें कीं त्याच्या हुशारीचा किंमत रहात नाहीं.	માણસ પોતાના ડહાપણનું જરૂર કરતાં વધારે અભિમાન ધરાવે તો એની હોંશિયારીને કોઈ પૂછતું નથી.
दुसऱ्यापुढें आदर्श ठेवण्यापूर्वी आपण तसें वागून दाखवलें पाहिजे.	બીજાં આગળ આદર્શ મૂકતાં પહેલાં પોતે તેવું વર્તન રાખવું જોઈએ.
मोठे मोठे आदर्श लोकांना सांगणं फार सोपें असतें. परंतु स्वतः तसं करून पाहिल्याशिवाय त्यांतल्या अडचणी कळत नाहींत.	મોટા મોટા આદર્શ લોકો આગળ મૂકવાં એ ઘણું સહેલું કામ છે. પરંતુ પોતે પહેલાં તે પ્રમાણે કરી જોયા શિવાય એમાની મુશ્કેલીઓ જણાતી નથી.
दुसऱ्याची चेष्टा करावी. पण अशा वेळीं शहाणपणाचा सर्व मक्ता स्वतःकडे घेऊं नये.	બીજાની મશ્કરી કરવી. પણ એવે વખતે ડહાપણપણને બધો ઈજારો પોતા પાસેજ રાખવો નહિ.
असें केल्यानें चेष्टेची मजा तर जाते पण समोरची व्यक्तीही अखेरीस संतापते.	એમ કરવાથી મશ્કરીમાં મઝા તો નથીજ રહેતી, ઉલટું સામાવાળું આખરે ખિજવાય છે.
जिथें फार डामडौल असतो तिथें प्रत्यक्षांत फार थोडें असतें.	જેમાં ઠાઠ ભપકો વધારે હોય છે તેમાં સાર ભાગ્યેજ હોય છે.
त्या बोलण्यांत कांहीं अर्थ नाहीं.	એ વાતમાં કંઈ ભલીવાર નથી.

मराठी	ગુજરાતી
असें वांकड्यांत शिरून तुझा काय फायदा होणार आहे ?	આમ આડી વાત કરવામાં તારો શો શુક્કરવાર વળશે !
तो तांब्या मीं उष्टा केला आहे.	એ લોટો મેં મેઢે માડયો હતો તેથી એઠો છે.
जरा थांबा, पोळ्यांना तूप लावून सर्वांचीं पानें घेतें.	જરા થોભો, રોટલી ચોપડી બધાંને ભાણાં પીરસીશ.

लक्षांत ठेवण्याजोगे शब्द

मराठी	ગુજરાથી	मराठी	ગુજરાથી
रिकामा	નવરા	विधवा	રાંડેલી
नवरा	વર	माहेरचें किंवा सासरचें बोलावणें	આણું
र	ઊપર	दारावर जाणें	કાણું
नाहीं	અંહં	बाळंतपणानंतर मुलीस सासरीं पाठवणें	ઝિઆણું
हो	હંઅં		
संभाळणें	સંભાળવું		
आठवण काढणें	સંભારવું		
ऐकणें	સાંભળવું	नांव ठेवणें	નામ પાડવું
ऐकवणें	સંભળાવવું	नांवें ठेवणें	ટીકા કરવી
परिणीता	માંડેલી	माहीत असणें	આવડવું
परित्यक्ता	છાંડેલી	आवडणें	ભાવવું

धडा २ रा.

व्यावहारिक गुजराथी

(१) काल मोहनचें डोकें दुखत होतें.

૧ ગઈકાલે મોહનનું માથું દુખતું હતું.

(२) माझ्या हातात चार पुस्तकें आहेत.

૨ મારા હાથમાં ચાર ચોપડિઓ છે,

(३) करण्याचे काम माझें आहे, बोलण्याचें नाहीं.

૩ કરવાનું કામ મારૂં છે, બોલવાનું નથી.

(४) काळोखांत ठेंच लागून पडलो, म्हणून डावा पाय मुरगळला आणि उजव्या पायाच्या अंगठ्याला दुखापत झाली.

૪ અંધારામાં ઠોકર વાગ્યાથી પડ્યો, તેથી ડાબો પગ મચકોડાયો ને જમણા પગના અંગુઠાને ઈજા થઈ.

(५) या मुलाला वीसचें ऐवजी चोवीस बोटें आहेत.

૫ આ છોકરાને વીસને બદલે ચોવીસ આંગળાં છે.

(६) माझी बहीण उफाड्याची असून तिचा बांधाही चांगला आहे.

૬ મારી બેન એવડા કાઠાની હોઈ એનો બાંધો પણ સારો છે.

(७) तुमचा भाऊ ठेंगणा ठुसका असून अंगानेंही किरकोळ आहे.

૭ તમારો ભાઈ બેઠા ઘાટનો હોઈ વળી તેનું શરીર પણ એકવડું છે.

(८) सुधा बिचारी दोन वर्षांची होती तेव्हांपासूनच तिचे पाय निरुपयोगी झाले आहेत.

૮ સુધા બિચારી બે વરસની થઈ ત્યારથીજ એના પગ રહી ગયા છે.

(९) नीलाक्षीचे नाक लांब व सरळ पण जरा बसके होतें.

૯ નીલાક્ષીનું નાક લાંબુ ને અણીદાર પણ ચપટું હતું.

(१०) नंबर दहाची मान लहान, छाती रुंद आणि हात आंखूड आहेत.

૧ નંબર દસની ગરદન ટુંકી, છાતી પહોળી અને હાથ ટુંકા છે.

(११) कुसुम तिरळी आहे पण तिचा आवाज फारच गोड आहे.

११ કુસુમ બાડી છે પણ એનો સાદ ઘણોજ મધુર છે.

(१२) तो भिकारी बिचारा, डोळ्यानें आंधळा, कानानें बहिरा, हातानें थोटा व पायानें लंगडा आहे; त्यांत त्याचें कालच कोणीं तरी नाक कापलें.

१२ પેલો ભિખારી બિચારો આંખે આંધળો, કાને બહેરા, હાથે ઠૂઠો ને પગે લંગડો છે. વળી કાલેજ કોઈએ એનું નાક કાપ્યું.

(१३) म्हाताऱ्याच्या तोंडांत दांत नाहींत, केंस पिकले आहेत आणि हातापायांत मुळींच त्राण राहिलेलें नाहीं.

१३ ડોસાના મોંમા દાંત નથી, વાળ ધોળા છે ને શરીરમાં બિલકુલ શક્તિ રહી નથી.

(१४) कुमुदसुंदरीचे नाकडोळे रेखीव आहेत, बोटें लांब सडक आहेत, केंस काळेभोर व मोठे आहेत आणि चाल डौलदार आहे.

१४ કુમુદસુંદરીના નાક ને આંખ મનોહર છે, આંગળીઓ લાંબી છે, વાળ કાળા ભમ્મર જેવા ને મોટા છે તથા ચાલ મોહક છે.

गाडीवाल्याशीं संवाद (मराठी)

मोहनः—अरे अे गाडीवाल्या, येतोस का जरा? काय घेशील बोरीबदरचं?

गाडीवालाः—साहेब, तीन रुपये.

मोहनः—अं. अरे काय म्हणतोस काय? तीन रुपये! असं किती लांब आहे रे!

गाडीवालाः—साहेब, नेहमींचा रस्ता दुरुस्तीकरितां बंद ठेवलाय. वळसा घेऊन जावं लागेल. शिवाय तुमचं सामान. लहान लहान मुलं! आम्हांला गरीबाला तरी कोण देणार?

मोहनः—दीड रुपया देईन. चल लवकर. येतोस का?

गाडीवालाः—नाहीं साहेब. ते नाही परवडणार. गाडीला अजून पुष्कळ वेळ आहे. मला दुसरं गिऱ्हाईक मिळेल. तुम्ही आपली दुसरी गाडी बघा.

मोहनः--अरे, पण एकदम असं काय करतोस? नीट समजुतीनं मागशील कीं नाहीं? एकदम आपला तीन रुपये बोललास। तो आम्हांला तरी द्यायला परवडलं पाहिजे ना? नक्की बोल काय घेगार तें. उशीर करूं नको.

गाडीवालाः--बरं तर मग. अडीच द्या.

मोहनः--दोन देईन. येतोस का? एकदां बोल.

गाडीवालाः--चला. तुमचं होऊं द्या.

मोहनः--ठेवा रे सगळं सामान. शशी, जरा ट्रंकेला हात लावरे. सुधा, तूं फराळाचा डबा व तांब्या ठेव. मोहिनी तूं कांचनला घेऊन बस. चला आटपा लवकर. हें पहा गाडीवालेदादा, जरा गाडी जोरांत हाका बरं का. थर्डक्लासशींच उभी करा, मला अजून तिकीटं काढायचीं आहेत.

ગાડીવાળા સાથે સંવાદ (ગુજરાથી)

મોહનઃ—અલ્યા ઓ ગાડીવાળા, ચાલ આવે છે કે? શું લઈશ બોરીબંદરનું?

ગાડીવાળોઃ—સાહેબ, ત્રણ રૂપિયા.

મોહનઃ—હેં! શું બોલ્યો? ત્રણ રૂપિયા? એમ તે કેટલુંક આઘું છે અહિંથી? હેં!

ગાડીવાળોઃ—સાહેબ, હંમેશનો રસ્તો તો કામ ચાલે છે માટે બંધ છે. ફેરો ખાવો પડશે. વળી તમારો સરસામાન, નાનાં નાનાં બાળકો છે સાથે. અમને ગરીબનેય કોણ આપશે તમારા વગર?

મોહનઃ—દોઢ રૂપિયો આપીશ. ચાલ જલદી, આવે છે કે?

ગાડીવાળોઃ—ના સાહેબ. એ નહિ પાલવે. ગાડીને હજી બહુ વાર છે. મને બીજું ઘરાક મળશે. તમે તમારે બીજી ગાડી શોધી લો.

મોહનઃ—અલ્યા, એકદમ આવું શું કરે છે? જરા સરખું તો બોલીશ કે નહિ? એકદમ બોલી ગયા ભાઈ, ત્રણ રૂપિયા! અમને પણ પોસાવું જોઈએ ને? નક્કી બોલ શું લઈશ તે. મોડું ના કરીશ.

ગાડીવાળોઃ—સારું તારે. અઢી આપજો.

મોહનઃ—બે આપીશ. આવવું છે? એકવાર બોલી જા.

ગાડીવાળોઃ—ભલે. તમારૂં થવા દો.

મોહનઃ—ચલો મૂકો બધો સામાન. શશી, જરા પેટી પકડ તો. સુધા, તુ પેલું ટિફીન બોકસ ન પાણીનો લોટો ઉપાડ. મોહિની, તું કાંચનને લઈને ચડાબેસ ચલો, જલદી કરો. આમ જો, ગાડીવાળાભાઈ જરા ગાડી જોરથી દોડાવજો હોં થર્ડક્લાસ ટિકીટ ઓફીસ આગળજ ઉભી રાખજો. મારે છ ટિકીટ કઢાવવી છે.

डॉक्टरशीं संवाद (मराठी)

डॉक्टरः--काय बेबी, काय म्हणतेस ? काय काय होतंय तुला सांग बघू.

बेबीः--मला बरं नाहीं.

आईः--तिला काल रात्रीं खूप थंडी वाजून ताप भरला. १०३ डिग्री होता. पहांटे जरा कमी झाला. आतां पुन्हां वाढूं लागला आहे.

डॉक्टरः--आणि काय, डोकं वगैरे दुखतंय का ? रात्रीं झोंप आली होती कीं नाहीं ?

बेबीः--हो, डोकं खूप दुखतंय. रात्रभर तापाची गुंगीच होती. डोळ्यांची आग फार झाली. पाण्याचा सारखा शोष पडला होता. पाणी प्यायलं की उलटी होते. कांहीच पोटांत टिकत नाहीं. खोकलाही फार आहे.

डॉक्टरः--बरं तर मग असं कर, तुला देतो ते औषध घे. म्हणजे बरं वाटेल बरं का बेबीची आई, हिला आतां दुधांत थोडी साखर आणि बर्फ घालून ते पाजा म्हणजे उलट्या थांबतील. कांहींतरी पोटांत टिकलं की पित्त शमेल आणि माझं औषध तीन तीन तासानं द्या. एकदां डोस, एकदां पुडी.

आईः--पुडी कशांतून द्यायची ?

डॉक्टरः--गरम पाणी, दूध, कशांतूनही चालेल. आणि हे पहा. खायला कांहीं देऊं नका.

बेबीः--पण डॉक्टर, मला भूक फार लागते हो. नाहीं खाल्लं कीं पित्त होतं.

डॉक्टरः- असं आहे का आणखी? मग ताप निघाला कीं, दोन तासानं साबुदाण्याची खीर, गोड ताक, मऊ भात, खिचडी असं कांहीं थोडंसं खायला हरकत नाही. पण तिखट, तेलकट खाऊं नको हं. ताप असेपर्यंत मात्र चहा, कॉफी, दूध मोसंब्याचा रस, असंच कांहींतरी पातळ घे. म्हणजे लवकर बरी होशील बरं बाळ. अच्छा, जातों.

आईः--इथं यायची तसदी दिली याबद्दल माफ करा हं. पण हिला हलवणं शक्य नव्हतं म्हणून घरीं बोलावणं पाठवलं. फार आभारी आहे मी तुमची. नमस्ते.

(ગુજરાથી)

ડૉકટરઃ—કેમ બેબી બેન? શું કહો છો? શું શુ થાય છે બોલ જોઉ બેન?

બેબીઃ—મારી તબીયત નથી સારી.

બા.:—એને કાલે રાત્રે ખુબ ટાઢ ચઢી અને એકદમ તાવ ભરાયો. ૧૦૩ ડિગ્રી સુધી ચઢયો. પરોઢિયે જરા ઓછો થયેલો. પણ હવે ફરી વધવાની શરૂઆત થઈ છે.

ડૉકટરઃ—વારૂં. માથુંબાથું દુખે છે ખરૂં? રાતે ઉંઘ આવેલી કે?

બેબીઃ—હા. માથું પણ ખૂબ દુખે છે. આખી રાત તાવને લીધે આંખે સુસ્તીજ હતી. આંખો બળે છે પણ બહુ. તરસે ગળૂં સુકાય છે. પણ પાણી પીઉં કે તરત ઉલટી થાય છે. પેટમાં કંઈજ ટકતું નથી. ઉધરસ પણ છે.

ડૉકટરઃ—સારૂં, ત્યારે એમ કર હું. તને એક દવા આપુ છું તે પી જા એટલે મટી જશે. હોં કે બેબીની બા, બેબીને હમણાં દુધમાં ખાંડ ને બરફ નાખી તે પીવડાવો. એટલે ઉલટી બંધ થશે. થોડુંક કંઈ પેટમા ટકશે એટલે પિત્ત બેસી જશે. અને પછી મારી દવા ત્રણ ત્રણ કલાકે આપજો. એકવાર ડોઝ ને એકવાર પડીકી.

બા.:—પડીકી શામાં પાવાની?

ડૉકટરઃ—ગરમ પાણી, દુધ, ગમે તેમાં ચાલશે. અને ધ્યાન રાખજો, કંઈ ખાવા ના આપતાં.

બેબીઃ--પણ ડૉક્ટર, મને તો ખૂબ ભૂખ લાગે છે. ને ન ખાઉં તો પિત્ત ઉપડે છે.

ડૉક્ટરઃ--એમ છે કે પાછું ? તો પછી એમ કરો. તાવ ઊતર્યા પછી બે કલાકે સાબુચોખાની લાપશી, મીઠી છાશ, ઢીલો ભાત, અથવા ખિચડી ખાઈશ તો કંઈ વાંધો નહિ. પણ તે પહેલા ચા, કૉફી, દૂધ, મોસંબીનો રસ એવું કંઈક લેજે. એથી વહેલી સાજી થઈશ હોં બેટા. સારું આવજો, નમસ્તે.

બા.:--અહિં આવવાની તસદી આપી એ બદ્દલ માફ કરજો હોં. પણ આને ખસેડાય એમ ન હતું તેથીજ ઘેરે બોલાવ્યા. આપનો આભાર માનું છું, નમસ્તે.

बालविद्यामंदिराची माहिती (मराठी)

एक स्त्रीः--हॅलो. बालविद्यामंदिरच ना ?

संचालक:--हो, हो, मी संचालकच बोलतों आहे. आपण कोण ? काय काम आहे आपलं ?

स्त्रीः--मी सुनंदा साठे, माझा मुलगा आहे चार वर्षांचा. त्याला आपल्या बालमंदिरांत घालण्याचा विचार आहे. आपण जरा माहिती सांगाल का ?

संचालकः—अगदीं अवश्य. आम्ही तीन वर्षांपासूनच्या मुलांना शाळेंत घेतों. आमची शाळा दोनदां भरते. एकदां सकाळीं ७ ते ११ आणि नंतर दुपारी १२ ते ४. सकाळच्या किंवा दुपारच्या कोणत्याही वर्गात नांव घालतां येतें. पहिल्या वर्गाला म्हणजे तीन वर्षांच्या मुलांना दोन तास; वय जसजसें वाढत जाईल तसतसा अर्धा तास जास्त. सुरवातीला खेळ व खेळतां खेळतां ज्ञान, असें शिकतां शिकतां मूल सात वर्षांचें झालें कीं त्याला मराठी दुसऱ्या इयत्तेंत बसवतां येतें. इतकी आम्ही त्याच्याकडून तयारी करून घेतों.

स्त्रीः--पण इतका अभ्यास जर याच वयांत मुलांकडून घेतला तर त्यांच्या बुद्धीवर ताण नाहीं कां पडत ? हें त्यांचं खरं खेळण्याचं वय. घरीं

अगदींच उनाडपणा करतात, म्हणून पालक शाळेत घालतात. तेवढीच मुलांना करमणूक शिवाय थोडीशी शिस्त वगैरे लागते.

संचालकः--अगदीं बरोबर. मी सुद्धां तेच म्हणतो. तीं मुलं खेळतां खेळतां शिकतात आणि शिकतां शिकतां खेळतात. आपण कांहींतरी नवीन करीत आहोंत या नादांतच ती लिहायला वाचायला शिकतात. मोठीं माणसं घरीं जशी अभ्यासाची सक्ति करतात तसं आम्ही करीत नाहीं. त्यामुळें मुलांच्या मनावर त्याचा ताण न पडतां तीं अगदीं सहजच या गोष्टी शिकतात शिवाय बरंचसं स्वातंत्र्य असल्यामुळें मोठ्या माणसाची नक्कल करायला त्याना चांगलीच संधि मिळते.

स्त्रीः—बरं. आणण्या नेण्याची काय सोय आहे ? फी काय आहे ? मूल अगदीं लहान असतांना त्याच्यावर देखरेख ठेवायला कोणी असतं कीं नाहीं ? त्याच्या मधल्या खाण्याचं काय करता ? मूल एकटं नाहीं बसलं तर कांहीं दिवस सोबतीला कोणी बसलं तर चालतं कीं नाहीं ?

संचालकः—आमची गाडी आहे. फी जास्त दिल्यास आम्ही गाडी पाठवतों. शाळेची मासिक फी रुपये पांच; प्रवेश फी रुपये पांच. गाडी पाहिजे असल्यास तीन रुपये जास्त मासिक फी द्यावी लागेल. खाऊ घरून आणायचा पाणी आणायचं. मुलाला दुधाची संवय असल्यास दूध पाठ वं. आम्ही रोज थोडासा खाऊ देतो. कोणत्याही कारणानं कपडे बदलायची वेळ आल्यास असावे म्हणून एक जोड शाळेत ठेवायचा. मुलाच्या सोबतीला बसायला तीन दिवसांपेक्षां जास्त परवानगी नाहीं.

स्त्रीः—बरं. मग मी असं करीन, उद्यां दुपारीं मुलाला शाळेंत घेऊन येईन. म्हणजे जरा गंमतही बघायला मिळेल. आणि तेव्हांच मुलाचं नांवही घालनि. थॅंक्स हं नमस्ते.

सचालकः—जरूर या. थॅंक्स. नमस्ते.

(ગુજરાથી)

સ્ત્રીઃ--હેલો, બાલવિદ્યામંદીરજ છે ને ?

સંચાલકઃ--જી હા. હું સંચાલકજ છું. આપ કોણ છો ? આપનું શું કામ છે ?

સ્ત્રીઃ—હું સુનંદા સાહે. મારો દીકરો છે ચાર વરસનો. એને આપની મંદીરમાં બેસાડવાનો વિચાર છે. જરા આપ બધી માહિતી આપશો ?

સંચાલકઃ—જરૂર, અમે ત્રણ વરસથી મંડીને બધાં બાળકોને દાખલ કરીયે છીએ. અમારી શાળા બે વારની છે. એક સવારના ૭ થી ૧૧ અને બીજી બપોરના ૧૨ થી ૪. સવારના અથવા બપોરના કોઈપણ ક્લાસમાં નામ દાખલ થઈ શકે છે. પહેલા વર્ગમાંના એટલે કે ત્રણ વરસના બાળકને એજ કલાક બેસાડિએ છીએ. જેમ જેમ ઉંમર વધતી જાય તેમ તેમ અઢધોઅઢધો કલાક વધારીએ છીએ. શરૂઆતમાં રમત અને રમતા રમતાં જ્ઞાન એમ કરતાં કરતાં બાળકને સાત વરસ પૂરાં થતાં એને ગુજરાતી બીજી ધોરણમાં દાખલ કરવા જેટલી તૈયારી અમે એની પાસે કરાવીએ છીએ.

સ્ત્રીઃ—પણ આટલો બધા અભ્યાસ જો તમે આ નાની ઉમરમાં એમની પાસ કરાવો તો એમની બુધ્ધિ ઉપર ભાર ન પડે ? આ તો એમની ખેલવાં કુદવાની ઉંમર ગણાય. ઘેર અમથાં મસ્તી કરે, તે બદલે વાલી એમને નિશાળે મુકે છે. એટલુંજ. એમનું મનોરંજન પણ થાય, સાથે સાથે શિસ્ત પણ શીખે.

સચાલકઃ—તદ્દન ખરી વાત છે. હું પણ એજ કહું છું. બાળકો રમતાં રમતાં શીખે, ને શીખતાં શીખતાં રમે. આપણો કંઈ નવુંજ કરીએ છીએ એ આનંદમાં તેઓ લખતાં વાચતાં શીખે છે. વળી ઘરનાં માણસો જેમ ભણવાની બળજબરી કરે છે એવું અમે અહિં કરતાં નથી. તેને લીધે એમના મન પર દબાણ ન આવતાં તેઓ સહેલાઈથી બધું કરે છે. વધારામાં અહિ ખૂબજ છૂટ હોવાથી મોટા માણસોનું બરાબર અનુકરણ કરવાનીએ એમને તક મળે છે.

સ્ત્રીઃ—વારૂં. બાળકને લાવવા લઈ જવાની શી વ્યવસ્થા છે ? ફી કેટલી છે ? બાળકો નાનાં હોવાથી એમનાપર દેખરેખ રાખવા સારૂં કોઈ છે કે નહિ ? એમનાં બપોરના નાસ્તાનું શું કરો છો ? બાળક શરુઆતમાં એકલું ન બેસે તો સંગાથે કોઈને બેસવાની છૂટ ખરી કે નહિ ?

સંચાલકઃ—અમારી મોટર છે. ફી વધારે ભરો તો અમે મોટર ઘેર મોકલશું. મંદીરની માસીક ફી રૂપિયા પાંચ. દાખલ ફી રૂપિયા પાંચ.

મોટરની સગવડ જોઈતી હોય તો મહિને ત્રણ રૂપિયા વધારે ભરવા પડશે. ખાવાનું ઘેરથી લાવવું પડશે. બાળકને દૂધની ટેવ હોય તો દૂધ સાથે મોકલવું. પાણી ઘેરથીજ મોકલવું. અમે રોજ થોડોક નાસ્તો આપિયે છીએ. કોઈપણ કારણસર જો કપડાં બદલવાનો પ્રસંગ આવે તો તે માટે અમારી પાસે એક જોડી રાખવી. બાળકની સંગાથે ઘરનાં કોઈપણ માણસને ત્રણ દિવસ કરતાં વધારે બેસવા દેવામાં આવશે નહિ.

સ્ત્રીઃ--સારૂં. ત્યારે હવે હું એમ કરીશ કે આવતી કાલે બપોરે મારા દીકરાને લઈનેજ આવીશ. એટલે ત્યાની જરા ગંમત પણ દેખાશે ને એજ વખતે એનું નામ પણ દાખલ કરીશ. થેંકસ હોં. નમસ્તે.

સચાલકઃ- જરૂર આવજો. થેંકસ.

मराठी

मुलांनो, सकाळीं लवकर उठा. दांत स्वच्छ घासून तोंड धुवा. देवाच्या, आईवडिलांच्या व इतर सर्व मोठ्या माणसांच्या पायां पडा. नंतर व्यायाम केल्यावर ताजें दूध प्या. अंग चोळून स्वच्छ आंघोळ करा. टॉवेलने अंग कोरडे करून धुतलेले कपडे घाला. नेहमीं कपडे व मन स्वच्छ ठेवा. खरें बोला स्वत चा अभ्यास वेळच्यावेळीं करा. नंतर जेवण करून वेळेवर शाळेत हजर रहा. गुरुजी शिकवतील तें लक्ष लावून शिका. सायंकाळीं घरीं परत आल्यावर फराळ करून मैदानांत मोकळ्यावर खेळण्यास जा. भरपूर खेळा. घरी आल्यावर हातपाय धुवून परवचा म्हणा. पानांत केव्हां कांहीं टाकूं नका स्वतःचे काम स्वतः करायला शिका. गरीब आणि गरजूंना मदत करा. या गुणांनीं मुलें मोठीं होतात. गांधी, बोस किंवा जवाहरलालासारखे होण्याचा प्रयत्न करा. अंतः-करणांत देशप्रेम असूं द्या. स्वतःची कीर्ति जगभर पसरवा. नेहमीं मैत्री करतांना विचार करा परंतु चांगली गोष्ट शिकतांना विचार करण्यांत वेळ वाया घालवूं नका.

(ગુજરાથી)

છોકરાઓ, સવારે વહેલા ઉઠો. તાજું દાતણ કરો. ભગવાનને, મા-

બાપને અને વડિલોને પગે લાગો. પછી કસરત કરી તાજું દૂધ પીઓ. દીલ ચોળીચોળીને નહાવ. કપડાંથી શરીર કોરૂં કર્યાં બાદ ધોયેલાં કપડાં પહેરો. હંમેશાં મન અને શરીર સ્વચ્છ રાખો. સાચું બોલો. પોતાના પાઠ વખતસર કરો. પછી જમીને નિશાળે વખતસર હાજર થાવ. મહેતાજી શિખવાડે તે ધ્યાન આપીને ભણો. સાંજે ઘર પાછા આવ્યા પછી નાસ્તો કરી મેદાનની ખુલ્લી હવામાં રમવા જાવ. ખૂબ રમો. ઘેરે આવ્યા પછી હાથપગ ધોઈ પ્રભુસ્મરણ કરો. આંક બોલો. વાળૂં કર્યા પછી સુઈ જાવ. ભણામાં કદીપણ છાંડો નહિ. ગરીબ અને ગરજૂને મદદ કરો આ ગુણોથીજ બાળકો મોટાં બને છે. ગાંધી, બોસ કે જવાહરલાલ જેવા બનવા પ્રયત્ન કરો. હૈયે દેશદાઝ ધરી પોતાની કીર્તિ જગમાં ફેલાવો. સોબત કરતાં વિચાર કરો પણ સુવિદ્યા મેળવવામાં કદી વિલંબ ન કરો.

मराठी

आई, सकाळीं उठून सर्वांकरितां चहा करते. नंतर एकीकडे शेगडीवर कुकर ठेवून आंघोळीस जाते. आंघोळ झाल्यावर पूजा करते तोंपर्यंत कुकर शिजतो. नंतर उरलेला स्वयंपाक पुरा करून सर्वांना जेवायला वाढते. या कामांतून जवळ जवळ अकरा वाजतां ती रिकामी होते. नंतर कपड्यांना साबू लावून ठेवते. गडी ते कपडे आपटून देतो. त्यानंतर ती सर्व कपडे चुबकून, खळबळून टाकते आणि गडी ते पिळून टाकतो. आई व गडी दोघे मिळून कपडे वाळत घालतात. नंतर आई गड्याला ताट वाढून आपण जेवते. दुपारच्या वेळीं ती निवडणें, धान्य नीट करणें, हीं कामें करते. थोडा वेळ पडल्या पडल्या वर्तमानपत्र, पुस्तकें, मासिकें वगैरे वाचते. त्यानंतर शिवणकाम विणकाम असें कांहीं तरी करते. तोंपर्यंत आम्ही शाळेंतून येतों. आमचें चहाखाणें होईपर्यंत बाबाही ऑफिसमधून येतात. त्यांचें सर्व आटोपलें कीं आम्ही सर्वजण मिळून फिरायला जातों. आम्ही परत येईपर्यंत गडी स्वयंपाकाची थोडीशी तयारी करून ठेवतो. गाद्या घालून ठेवतो. आई घरीं आल्यावर स्वयंपाक करून आम्हांला वाढते. जेवणें उरकल्यावर वेळ असल्यास सर्वजण

गप्पा मारतों किंवा पत्ते. कॅरम असं कांहीं तरी खेळतों. नाहींतर आम्ही अभ्यास करतों. व आई आणि बाबा कांहीतरी वाचतात. दिवसाकांठीं थोडें-तरी वाचन केल्याशिवाय आम्हांला कोणाला चैन पडत नाहीं.

(ગુજરાતી)

બા, સવારે વહેલા ઉઠી સહુને માટે ચા બનાવે છે. ત્યારપછી શગડીપર એકબાજૂ કૂકર મૂકી પોતે નહાવા જાય. નાહી આવીને ઠાકોરજીની સેવા કરે. ત્યાંસુધી કૂકર ચઢી જાય છે. પછી બાકીની રસોઈ બનાવી અમને બધાંનો જમવા પીરસે છે. આ બધા કામમાંથી તે લગભગ અગિયાર વાગે નવરાં થાય છે. ત્યારપછી ઘાટીને કપડાંમાં સાબુ ઘાલી આપે છે. ઘાટી તેને ધોકા પાડી આપે કે બા એ કપડાં છબછબાળી, નિતરીને મૂકે છે. ઘાટી તે બધ નીચોવી કાઢે કે બંન્ને જણ મળી સૂકવી નાખે છે. પછી બા, ઘાટીને ભાણું પીરસી પોતે જમે છે. બપોરને વખતે તે વિણવાનું કે અનાજ સાફ કરવાનું એવાં કામ કરે છે. તેમાંજ વળી થોડીક વાર આળોટતાં આળોટતાં છાપું, ચોપડી કે માસિક એવું પણ વાંચે છે. ત્યાર બાદ શિવણ, ભરત, ગૂંથણ એવું કરે છે. ત્યાર સુધી અમે નિશાળેથી પાછાં ફરીએ છીએ અમારું ચાપાણી થાય. ત્યાં સુધી બાપુજી પણ આવી પહોંચે છે. એમનો નાસ્તો થાય. કે બધાં ફરવા જઈએ. અમે પાછાં આવતાં સુધી ઘાટી રસોઈની થોડીક તૈયારી કરી રાખે છે. પથારીઓ પણ પાથરી રાખે છે. બા આવે કે તરત રસોઈ પૂરી કરી અમને પીરસે છે. વાળુ કર્યા બાદ વખત હોય તો બધાં ગપાટા મારીએ કે પાનાં અથવા કેરમ રમીએ. નહી તો અમે અમારું લેસન કરીએ ને બા બાપુજી કંઈક વાંચે. આખા દિવસમાં થોડું કે વાંચ્યા વગર અમને કોઈને ચાલતુંજ નથી.

धडा ३ रा

भाषांतरित उतारे

(१) फ्रान्स देशांत एक प्रकारचा हिरवा बेडूक आहे. तो नेहमीं डबक्याचे तळाशीं असतो. परंतु वादळ किंवा हवा वाईट होण्याच्या अगोदर चोवीस तास आपलें डोकें पाण्याच्या वर काढून बसतो; आणि ते विघ्न येऊन जाईपर्यंत पाण्यांत बुडी मारीत नाहीं.

(१) ફ્રાન્સ દેશમાં લીલા દેડકાની એક જાત છે. એ દેડકો હંમેશા ખાબોચિયાની તળીએ રહે છે. પરંતુ તોફાન અથવા તો હવામાં ફેરફાર થવાનો હોય તે પહેલાં બરાબર ચોવીસ કલાક એ પોતાનું માથું પાણીની ઉપર કાઢે છે. અને એ આફત આવી ગયા શિવાય ફરી પાણીમાં ડુબકી મારતો નથી.

(२) वारा कुणींहि पाहिलेला नाहीं; ती एक चमत्कारिक वस्तू आहे. पण तो सर्वत्र भरून राहिलेला आहे. तो जहाजाच्या ठिकऱ्या उडवूं शकतो किंवा फुलांना मंद वारा घालूं शकतो. तो गंधकारक आहे. आपण त्याला ‘ वारा ’ असें नाव देतों पण आपल्या मनाप्रमाणें ज्यांचा आपणांस अंत लागत नाहीं अशा प्रकारच्या कितीतरी आश्चर्यकारक गोष्टी आपल्या अंवतीभंवतीं आहेत.

(२) પવન કોઈએ જોયો નથી. એ એક અજબ ચીજ છે. પરંતુ તે સર્વત્ર વ્યાપી રહેલો છે. પવન આગબોટોના ટુકડા કરી શકે છે અથવા તો ફૂલોમાં ધીમો વહી શકે છે. એ ગંધકારક છે. આપણે તેને ‘ પવન ’ કહીએ છીએ ખરાં પણ આપણા મન જેવોજ એનો પણ છેડો આપણને જડતો નથી. આ પ્રકારની કેટલીએ અજાયબ ચીજો આપણી આસપાસ રહેલી છે.

(३) हिंदुस्थानांत दर वर्षी जेवढें गोमांस खपतें तेवढें सारें एकत्र करून जर त्याची एक गाय बनविली तर तिच्या पुढच्या पायांपैकीं एक बिहारमध्यें

आणि दुसरा उत्तर प्रदेशांत असेल. आणि तिचे मागचे पाय महाराष्ट्रांत व मद्रासमध्यें असतील. आपल्या तोंडानें ती काशीच्या गंगेतील पाणी पिईल आणि आपल्या शेपटीनें ती म्हैसूरच्या राजवाड्यावरील माशा हांकलील.

(३) આપણા હિંદુસ્તાનમાં દર વરસે જેટલું ગોમાંસ વપરાય છે તે બધું એકઠું કરી જો એની એક ગાય બનાવવામાં આવે તો એના આગલા બે પગમાંનો એક પગ બિહારમાં અને બીજો ઉત્તર પ્રદેશમાં આવશે. અને એના પાછલા પગમાંનો એક મહારાષ્ટ્રમાં ને બીજો મ્હૈસૂરમાં આવશે. એ પોતાને મોઢે કાશીનાં ગંગાજીનું પાણી પીશે ને પૂંછડીવડે મ્હૈસૂરના રાજમહેલ ઉપરની માંખો ઉડાડશે.

(४) आषाढ शुद्ध एकादशीलाच देवशयनि एकादशी असें म्हणतात. पूर्व युगांत मांधाता नामक राजा होता. त्याच्या राज्यांत एकदां अवर्षण पडलें तेव्हां राजानें अंगिरा ऋषींना त्याच्यावर उपाय विचारला. ऋषि म्हणाले, "तुझ्या राज्यांत कोणी एक शूद्र तपाचरण करीत आहे. त्याला ठार मार म्हणजे सुभिक्ष होईल." पण त्या सदाचरणी राजानें शूद्रवध करण्याचें नाकारले व ऋषींस दुसरा उपाय विचारला. तेव्हां ऋषिंनीं त्यास आषाढ शुद्ध एकादशीस सर्व प्रजेसह उपोषण करण्यास सांगितलें. राजानें तसें केल्यावर वृष्टि होऊन सुभिक्ष झालें.

(४) આષાઢ સુદી અગિયારસનેજ દેવપોઢી અગિયારસ કહે છે. પૂર્વયુગમાં માંધાતા નામે રાજા રાજ કરતો હતો. એકવાર એનાં રાજમાં દુકાળ પડ્યો. ત્યારે રાજાએ અંગિરા ઋષિને એ માટે ઉપાય પૂછ્યો. ઋષિએ કહ્યું, "તારા રાજમાં કોઈ એક શૂદ્ર તપશ્ચર્યા કરે છે. એને મારી નાંખ એટલે વરસાદ પડશે." પણ પેલા સદાચરણી રાજાએ તેમ કરવા ના પાડી અને બીજો કોઈ ઉપાય કહેવાની વિનંતી કરી. ત્યારે ઋષિએ એને આખી પ્રજા સાથે આષાઢ સુદ અગિઆરસને દહાડે ઉપવાસ કરવાનું કહ્યું. તેમ કરવાથી વરસાદ પડ્યો અને રાજમાં લીલાલહેર થઈ.

(५) जीवनाला जेव्हां स्थैर्य नव्हतें, निसर्गाशीं मानवाचा सतत संघर्ष चालू होता, मानवाच्या वेगवेगळया गटांचीं परस्परांशीं उठल्या बसल्या युद्धें

होत होतीं त्या काळीं अर्थातच जीवनाच्या सामाजिक अंगावर मानवानें भर दिला. वस्तुतः जगण्यासाठीं त्याला तसा भर देणें भाग पडलें. सुबत्ता आणि सुस्थिति आली कीं, मानवाला समाजाच्या नियंत्रणाची जाणीव होते, आणि तो हीं नियंत्रणें झुगारून द्यायचा प्रयत्न करतो. बौद्धिक बाबतींत हा सिद्धांत जास्तच खरा ठरतो. व्यक्तिस्वातंत्र्याला महत्त्व चढतें. जीवनाच्या ज्या ज्या अंगांत संघर्ष चालूं असेल, त्या त्या अंगांत व्यक्तिस्वातंत्र्याला पायबंद घातला जातो.

(૫) જ્યારે જીવન સ્થીર ન હતું, કુદરત સાથે માનવીને હંમેશ ઝગડવું પડતું. મનુષ્યોના જુદાં જુદાં ટોળાંઓમાં જ્યારે આપસઆપસમાં વારંવાર યુધ્દો થતાં હતાં, તેજ સમયે જીવનની સામાજીક વ્યવસ્થા ઊપર માણસે ભાર આપ્યો. ખરૂં જોતાં જીવન ટકાવવા માટે એને તેમ કરવું જરૂરનું હતું. સુખશાંતિ હોય ત્યારે માણુસને સમાજનાં બંધનોનું ભાન થાય છે. અન એ એ બંધનો તોડી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરે છે. બોદ્ધિક બાબતમાં તો આ સિધ્દાંત તદ્દન ખરો પડે છે. એજ સમયે વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્યનું માહાત્મ્ય વધે છે. જીવનના જે જે અંગોમાં સંઘર્ષ ચાલુ હોય છે તે તે ભાગમાં વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યને હરકત લેવામાં આવે છે.

(६) मानवाची सौंदर्यशोधक दृष्टि ही अतिशय महत्त्वाची वस्तु आहे. गरजेंतून निर्माण होणाऱ्या वस्तूंत या सौंदर्यशोधक दृष्टिमुळें परिवर्तन घडून येत असतें. ऊन, पाऊस यांपासून संरक्षण देणाऱ्या झाडापासून वा गुहेपासून मानवाला घर तयार करण्याची कल्पना सुचली. खोडानें झोंपडीच्या खांबाचें रूप घेतलें. गर्द पालवीनें छप्पराचा अवतार घेतला, गुहांच्या भिंती·कुडाच्या रूपांत अवतीर्ण झाल्या. अशा तऱ्हेनें निसर्गाविरुद्ध टक्कर देतां देतां मानवानें झोंपडें बांधलें. हवा व प्रकाश यांच्या गरजेनें खिडक्या व गवाक्षें यांना जन्म दिला. निसर्गांत जी गैरसोय होती ती मानवानें दूर केली. घर तयार झालें. स्वतः मानवाला शाश्वत होण्याची इच्छा होती ती तृप्त होत नाहीं तर नाहीं, निदान इतर वस्तूंना तरी आपण शाश्वत रूप देऊं या इर्ष्येनें त्यानें मजबूत बांधणीला सुरवात केली.

(૬) મનુષ્યની સૌંદર્યશોધક દૃષ્ટિ એ એક ઘણી મહત્વની વસ્તુ છે. ગરજ સારવા માટે ઉત્પન્ન થતી વસ્તુઓમાં આ સૌંદર્યશોધક દૃષ્ટિને લીધે પરિવર્તન થાય છે. તાપ અને વરસાદથી રક્ષણ કરનાર ઝાડ અથવા ગુફા પરથી માણસને ઘર તૈયાર કરવાનું સૂઝ્યું. ઝાડના થડે ઝુંપડીનાં થાંભલાનું રૂપ લીધું. હરિયાળાં પાંદડાંએ છાપરાનો અવતાર લીધો. ગુફાની ભિંતોનું વાંસની ભિંતોમાં રૂપાંતર થયું. આવી રીતે કુદરત વિરૂદ્ધ લઢતાં લઢતાં માણસે ઝૂંપડી બાંધી. હવા અને પ્રકાશની ગરજે બારી અને ઝરૂખાને જન્મ આપ્યો. કુદરતમાં જે અગવડ હતી તે માણસે દૂર કરી. કુદરત ઉપર પોતે વિજય મેળવ્યાનો એને આનંદ થયો. ઘર તૈયાર થયું. પોતે માણસને શાશ્વત થવાની ઈચ્છા હતી. એ પુરી ન થાય તો કંઈ નહિ, પણ છેલ્લે બીજા વસ્તુઓને પોતે શાશ્વત બનાવવાની ઈર્ષ્યાથી માણસે મજબુત વસ્તૂઓ બનાવવાનું શરૂ કર્યું.

(७) टळटळीत दुपारीं राम जन्माला आला. पाय भाजत आहेत, कोठें छाया नाहीं, कोठें विसांवा नाहीं अशा वेळीं राम जन्मास येतो. ज्या वेळेस जीवात्मा तडफडत असतो, हृदयाची दु:खानें लाही होत असते, संसार म्हणजे पेटलेला वणवा वाटत असतो, अशा वेळेस जीवात्म्याला रमविणारा। हृदयांतलि दशेंद्रियमुखीं सम्राट रावणाला मारून टाकणारा राम जन्म घेतो. तसाच श्रीकृष्ण भर मध्यरात्रीं जन्मला. श्रावणांतलि मुसळधार पाऊस, मेघांचा गडगडाट, विजांचा चमचमाट, यमुना तुडुंब भरलेली, अशा वेळीं कृष्ण जन्म घेतो. ज्या वेळीं जीवनांत कृष्णपक्षांतील अंधार असतो, भयंकर निराशा असते, डोळ्यांतून अश्रूंचा पूर वहात असतो, मार्ग दिसत नाहीं, हृदयाची यमुना भरलेली आहे अशा वेळीं कृष्ण जन्म घेतो. कृष्ण म्हणजे व्यवस्था लावणारा आकर्षून घेणारा.

(૭) ખરા બપોરે શ્રીરામે જન્મ લીધો. પગ દઝતા હોય, કયાંય છાંયડો ન હોય, કોઈ ઠેકાણે આરામ લેવાને સ્થાન ન હોય, એવે વખતે રામ જન્મે છે. જે વખતે જીવાત્મા તડફડતો હોય છે, હૃદયમાં, દુઃખનો લાવા વહે છે, આ દુનિયા એટલે જાણે બળતું જંગલ હોય એમ ભાસે છે, એવે

વખતે · જીવાત્માને આનંદ આપનાર હૃદયમાંના દશેંદ્રિયમુખી સમ્રાટ રાવણનો નાશ કરનાર શ્રીરામ્ અવતાર લે છે. તેમજ શ્રીકૃષ્ણે મધ્યરાત્રે જન્મ લીધો. શ્રાવણ માસનો મુશળધાર વરસાદ, વાદળાંનો ગડગડાટ, વિજળીનો ચમકાટ, જમુનાજીને પૂર, એવે વખતે શ્રીકૃષ્ણ જન્મ્યા. જે વખતે જીવનમાં અંધારિયાનો અંધઃકાર હોય છે, ભયંકર નિરાશા હોય છે, આંખોમાંથી આંસુની નદી વહેતી હોય છે, કોઈ માર્ગ દેખાતો નથી, હૃદયરૂપી જમુના છલોછલ ભરાયેલી હોય છે એવે વખતે શ્રીકૃષ્ણ અવતાર લે છે. કૃષ્ણ એટલે વ્યવસ્થા કરનાર, બીજાંને આકર્ષી લેનાર.

(૮) भारतीय स्त्रिया म्हणजे त्यागमूर्ती, भारतीय स्त्रिया म्हणजे तपस्वी. भारतीय स्त्रिया म्हणजे अलोट श्रद्धा व अमर आशावाद. निसर्ग जसा गाजावाजा न करितां काम करीत असतो व फुलें फुलवतो, तशा भारतीय स्त्रिया कुटुंबांत सतत कष्ट करून, निमूटपणे श्रम करून आनंद निर्माण करीत असतात. प्रत्येक कुटुंबांत तुम्ही पहा. पहाटेपासून रात्रीं अकरा वाजेपर्यंत राबणारी ती कष्टाळू मूर्ति तुम्हास दिसेल. क्षणाची विश्रांति नाहीं, की फारसा आराम नाहीं. तिला स्वतंत्र इच्छा नाहीं. पतीच्या, मुलांच्या इच्छा म्हणजेच तिची इच्छा. ज्या दिवशीं पति घरांत जेवायचा नसतो त्या दिवशीं ती स्वतः करतां काहीं करणार नाहीं. एकाद्या पदार्थावर भागवील. पतीला आवडेल ती साडी नसेल, ते पुस्तक वाचेल, तें गाणे गाईल. त्याच्यासाठीं श्रम करील. स्त्रीच्या हृदयांत कोणीच शिरत नाहीं. सारे स्त्रीजीवनाच्या अंगणांत खेळत असतात. पतीचे सहस्र अपराध पोटांत घालून संभाळणाऱ्या व मुलाबाळांना संभाळणाऱ्या भारतीय स्त्रीस अनंत प्रणाम.

(૮) ભારતીય નારી એટલે ત્યાગમૂર્તી, ભારતીય નારી એટલે તપસ્વિની, ભારતીય નારી એટલે અપાર શ્રદ્ધા અને અમર આશાવાદ કુદરત જેમ શાંતિથી પોતાનું કામ કર્યે જાય છે, તેમ ભારતીય નારીઓ અખંડ મહેનત કરી મુંગેમોઢે કામ કરી કુટુંબમાં આનંદ આણે છે. પ્રત્યેક કુટુંબમાં આપણને એજ દેખાશે. પરોઢિયાના પાંચથી રાતના અગિયાર સુધી કામ કરનારી એ ત્યાગમૂર્તી આપણને દેખાશે. ક્ષણની ફુરસત નહિ ને ઝાઝો

વિસામોં પણ એને નહિ. એને સ્વતંત્ર ઇચ્છા નથી. પતીની અને બાળકોની પસંદગી એજ એની પસંદગી. જે દિવસે પતિ ઘરમાં જમવાનો ન હોય એ દિવસે એ પોતાને માટે કંઈ બનાવશે નહિ. જે હોય તે ઉપર ચલાવી લેશે. પતિને ગમતી સાડી પહેરશે, એને ગમતું પુસ્તક વાંચશે, અને ગમતું ગીત ગાશે, એની સારૂં મહેનત લેશે. નારી હૃદય લગી કોઈ પહોંચતું નથી. બધાં સ્ત્રીજીવનના આંગણામાંજ રમમાણ થાય છે. પતીની સહસ્ત્ર ભૂલો ભૂલી જઈ એને સંભાળી લેનાર ને બાળબચ્ચાંએનું લાલનપાલન કરનાર ભારતીય નારીને અનંત પ્રણામ.

(९) भारतीय संस्कृतीचें कमळ ह प्रधान प्रतीक आहे. ईश्वराच्या सर्व अवयवांना आपण कमळाची उपमा देतों. कमलनयन, पदकमल असे कां ? कमळाजवळ अलिप्तपणा आहे. पाण्यांत असून तें पाण्याच्यावर रहातें. चिखलांत असून चिखलाच्यावर फुलते. कमळ अनासक्त आहे. ईश्वर करून आकर्ता आहे. या जगाचा पसारा तो चालवितो, पण अनासक्त राहून. कमळ वाईटांतूनहि चांगलें घेऊन स्वतःचा विकास करून घेतें. सूर्याकडे त्याचें तोंड असतें. प्रकाश पहातांच तें फुलतें. प्रकाश म्हणजे कमळाचा प्राण. भारतीय संस्कृति प्रकाशोपासक आहे. कमळ शतपत्र, सहस्रपत्र आहे. भारतीय संस्कृतीही शतपत्री आहे. तिचे कमळ अद्याप फुलले नाही. विश्वाच्या अंतापर्यंत ते फुलत राहील. तें अनंत पाकळ्याचें 'कमलपुष्प' होईल म्हणून भारतीय संस्कृति म्हणजेच कमळ.

(૯) ભારતીય સંસ્કૃતિની કમળ એ એક મુખ્ય નિશાની છે. ઇશ્વિરનાં સર્વ અવયવોની આપણે કમળસાથે સરખામણી કરીએ છીએ. કમળનયન, પદકમલ, એમ કેમ ? કમળ અલિપ્ત છે. પાણીમાં રહી એ પાણીથી પર છે. કાદવમાં જન્મી કાદવની ઉપર ખીલે છે. કમળ અનાસક્ત છે ઇશ્વિર બધું કરતાં છતાં અકર્તા છે. આ જગતનો એ સારથી છે. પણ અનાસક્ત રહીનેજ કમળ બૂરામાથી પણ સારૂં લઈ, પોતાનો વિકાસ સાધે છે. એનું મોં સૂર્ય તરફ હોય છે. પ્રકાશ મળતાંવેંત તે ખીલે છે. પ્રકાશ એ કમળનો આત્મા. ભારતીય સંસ્કૃતિ પણ પ્રકાશોપાસક છે. કસળ શતપત્રી,

સહસ્ત્રપત્રી છે. ભારતીય સંસ્કૃતિ પણ તેવીજ છે. એનું કમળ હજી ખીલ્યું નથી. સૃષ્ટિના અંત સુધી એ ખિલ્યાંજ કરશે. એ અનંત પાંખડિઓનું 'કમળપુષ્પ' બનશે માટે ભારતીય સંસ્કૃતિ એટલેજ કમળ.

(१०) एका सुवर्णाकृतीच्या हातांत एक चाबूक, आणि दुसऱ्या हातांत एक किल्ली कोरलेली मीं पाहिली. आमच्या वाटाड्याला या चिन्हांचा अर्थ विचारतां त्यानें पुढीलप्रमाणें खुलासा केला. " स्वर्गाचा मार्ग आक्रमीत असतां वाटेंत जर कुणीं आडवें आलें तर या चाबकाचा उपयोग करून त्याला बाजूला सारायचें आणि ती किल्ली लावून जीवनाचें रहस्य खोलायचें किंवा स्वर्गाचा दरवाचा उघडायचा. " मिसर देशाच्या प्राचीन नृपतींची कल्पनाशक्ति दांडगी होती यांत शंका नाहीं !

(૧૦) એક સુવર્ણાકૃતિના એક હાનમાં ચાબૂક, અને બીજા હાથમાં એક ચાવી ખેદેલી મેં જોઈ અમારા ભોમિયાને આ ચિન્હોનો અર્થ પૂછતાં એણે આગળ મુજબ ખુલાસો કર્યો. " સ્વર્ગે જતાં જો કોઈ રસ્તામાં આડું અવે તો એને આ ચાબુક વડે દૂર કરવો. અને પછી એ ચાવીવતે જીવનનું રહસ્ય ખોલવું અથવા તો સ્વર્ગના દરવાજા ઉઘાડવા. " મિસર દેશના પ્રાચીન રાજાઓની કલ્પનાશક્તિ જબરી હતી એમાં શંકા નથી.

(११) आम्हीं नागरकोविलहून कन्याकुमारीस गेलों. वाटेंत शचींद्राचें सुंदर देऊळ लागलें. कन्याकुमारीला कुमारी पार्वतीचें देऊळ आहे. तेथें आम्ही गेलों नाहीं, कारण तेथें हरिजनांना प्रवेशबंदी होती. पण मला तर असें वाटत होतें कीं हे सबंध विशाल आणि भव्य भूशिर हेंच भारतमातेचें एक मोठें मंदिर आहे. पूर्व महासागर, पश्चिम महासागर आणि दक्षिण महासागर ह्या तिन्ही महासागरांचें येथें मीलन होतें. येथें सूर्य एका सागरांत उगवतो. दुसऱ्यांत अस्तास जातो. भारताचे पूर्व व पश्चिम दोन्ही किनारे एक होतात. सर्व यात्रांची येथें परिसमाप्ति होते. समुद्रस्नान करून मी एका मोठ्या खडकावर जाऊन बसलों. आणि उपनिषदांतले आठवले तेवढे श्लोक सागराच्या तालावर गाऊं लागलों. या प्राकृतिक आणि सांस्कृतिक भव्यतेच्या कसाला

बापूजींचा जीवनक्रम लावून पहातां माझी अशी खात्री झाली कीं ती भव्यता या भव्यतेपेक्षां यत्किंचितही कमी नाहीं.

(૧૧) અમે નાગરકેવિલથી કન્યાકુમારી ગયાં. રસ્તામાં શાચદ્રનુ મંદિર હતું. કન્યાકુમારીના ભૂશિરના સ્થાનપર કુમારી પાર્વતીનું મંદિર છે. તેમાં અમે ન ગયાં. કારણ કે હરિજનોને તેમાં પ્રવેશ કરવાની છૂટ ન હતી. પણ મારે મન તો આ આખી વિશાળ અને ભવ્ય ભૂશિર એજ ભારત માતાનું મોટું મંદિર હતું. પૂર્વ મહાસાગર, પશ્ચિમ મહાસાગર, દક્ષિણ મહાસાગર ત્રણેનું અહિં મિલન થાય છે. અહિં સૂર્ય એક સાગરમાં ઊગે છે ને બીજામાં આથમે છે. ભારતના પૂર્વ ને પશ્ચિમ બંને કિનારા અહિં એક થઈ જાય છે. યાત્રાની અહિં પરિસમાપ્તિ થાય છે. સમુદ્રમાં સ્નાન કરી હું એક મોટા ખડકપર જઈ ને બેઠો અને ઉપનિષદના યાદ આવ્યા તે શ્લોકો મહાસાગરના તાલ સાથે ગાવા લાગ્યો. આ પ્રાકૃતિક અને સાંસ્કૃતિક ભવ્યતાની કસોટીપર બાપુજીનો જીવનક્રમ કરકસી જોતાં મારી ખાતરી થઈ કે એ જીવનની ભવ્યતા આ ભવ્યતાથી જરાયે ઉતરતી નથી.

(१२) इसवी सन १९२६-२७ सालीं एकदां बापूजी ओरिसाला गेले. बरोबर बरीच मंडळी होती. एके दिवशीं सकाळीं बापूजी फिरायला निघाले. बरोबर काकासाहेब कालेलकर होते. मुख्य रस्ता संपून आड मार्गाला आल्यावर बापूजी म्हणाले, "इथे किती गरिबी आणि दैन्य आहे ? या लोकांकरितां आपल्याला काय करतां येईल ? मला असं वाटतं कीं मृत्यूच्या वेळीं मी इथं ओरिसाला या लोकांच्यांत राहीन. एरवीं जरी नाहीं तरी त्या वेळीं तरी निदान जे कोणी मला पहायला येतील त्याना इथलं हें दारिद्य दृष्टीस पडेल. आणि त्यांच्या हृदयाला पाझर फुटून ती मंडळी इथं येऊन यांचा उद्धार करण्याकरितां या ठिकाणीं स्थायी होतील."

(૧૨) ઈસવી સન ૧૯૨૬-૨૭ ની સાલમાં એકવાર બાપુજી ઓરિસા ગયા. સાથે ઘણાં લોકો હતાં. એક દિવસ સવારે બાપુજી ફરવા નીકળ્યા. સાથે કાકાસાહેબ કાલેલકર હતા. રસ્તો છોડી તેઓ ખેતરમાં આવ્યા ત્યારે બાપુજી કહેવા લાગ્યા, " અહિં કેટલી ગરીબાઈ ને દીનતા છે ! આ લોકોને

માટે શું કરી શકાય ? મને એમ થાય છે કે મરણની ઘડી આવે ત્યારે અહિં ઓરિસામ આ લોકો વચ્ચે મરૂં. કંઈ નહીં તો તે વખતે જેઓ મને મળવા આવશે તે આ લોકોની કરૂણ દશા જોશે. તેમાંના કોઈ ને કોઈનું હૃદય પીગળશે. અને તે આ લોકોની સેવા કરવા અહીં આવીને સ્થાયી થશે. ”

(१३) बहुजनसमाज हा अनेक डोळयांचा, असंख्य हातांचा एक प्रचंड विक्षिप्त प्राणी आहे. अनेक परस्परविरोधी गोष्टींचें मिश्रण त्याच्या स्वभावांत आलेलें दिसतें. अनेक डोकीं असूनही त्याच्या साऱ्या प्रेरणा तर्का-पेक्षां भावनेवर अधिष्ठित झालेल्या असतात. अनेक हात असूनहि कार्यक्षमतेंत मात्र तो सुस्त व लहरी आहे. प्रचंड शक्ति जवळ असूनही प्रगतीच्या बाबतींत भित्रा व सनातनी आहे. लवकर न चिडणारा असा वाटला तरी प्रकृतीनें सौम्य नाहीं व उग्रप्रकृति असूनहि दीर्घद्वेषी नाहीं.

(૧૩) બહુજનસમાજ એ એક અગણિત આંખોવાળું અને અસંખ્ય હાથવાળું પ્રચંડ પણ લહેરી પ્રાણી છે. કેટલીએ પરસ્પર વિરોધી બાબતોનું મિશ્રણ એના સ્વભાવમાં માલુમ પડે છે. ઘણાં માથાં હોવા છતાંએ એની બધી પ્રેરણાઓ બુદ્ધિ કરતાં લાગણીપર વધારે ભાર આપે છે. અસંખ્ય હાથ હોવા છતાં કામકાજમાં એ ઘણોજ સુસ્ત છે. પ્રચંડ શક્તિ પાસે હોવા છતાં પ્રગતિનાં કામમાં બિકણ અને સનાતની છે. જલદી ન ચિડાય એવો ભાસે છે પણ સ્વભાવે શાંત નથી અને ઉગ્રપ્રકૃતિનો હોવો છતાં દીર્ઘદ્વેષી નથી

(१४) तुम्हांस माहीत आहे काय ? ....तुमचें जितके पौंड वजन असेल तितकें अन्न तुम्ही साधारणतः पन्नास दिवसांत खातां. एक व्यक्ति सत्तर वर्षांच्या आयुष्यांत दोन हजार सातशें पन्नास मण अन्न खाते. बाराशें घन-फूटाची किंवा तीनशें तीस मण वजनाची पोळी खाते, आणि एकशें दहा मण साखर व साडेसत्तावीस मण लोणी खाते; सुमारें पंधराशे घनफूट पाणी पिते. पन्नास वर्षे वयाचा पुरुष एकंदर अठराशें तास म्हणजे दोनशे पंचवीस दिवस दाढी करण्यांत, आठशे तेहतीस तास म्हणजे एकशे चार दिवस सिगरेट ओढण्यांत, फुकट घालवतो. एका वर्षांत एक स्त्री तीन हजार मैल चालते.

पन्नास वर्षांत पंधरा हजार मैल चालते. म्हणजे पोर्ट सैयदपर्यंत एका वर्षांत चालतें. दोन वर्षांत लंडनपर्यंत आणि आयुष्यांत सहा वेळां पृथ्वीप्रदक्षिणा करते. आठवड्याला कमीत कमी पस्तीस हजार शब्द तुम्ही उच्चारतां.

(१४) तमे जाणो छो ?......तमारां वजन जेटला पाउन्ड, अनाज तमे पचास दिवसमां खाओ छो. एक माणस पोतानी सित्तेर वर्षनी उंमरमां बे हजार सातसो पचास मण अनाज खाय छे. बारसो घनफूट अथवा त्रणसो मणनी रोटली खाय छे. अने एकसो दस मण खांड तथा साडी सत्यावीस मण जेटलुं माखण खाय छे. अंदाजे पंदरसो घनफूट पाणी पीए छे. पच्चास वर्षनो माणस सरवाळे अढारसों कलाक एटले बसो पच्चीस दिवस दाढी बनाववामां, आठसो तेत्रीस कलाक एटले एकसो चार दिवस सिगारेट पीवामां बगाडे छे. एक वरसमां एक स्त्री त्रण हजार माईल चाले छे. पच्चास वरसमां पंदर हजार माईल चाले छे. ए हिसाबे ए पोर्ट सेयद सुधी एक वरसमां, लंडन सुधी बे वरसमां, अने जींदगीमां छ वार पृथ्वी प्रदक्षिणा करे छे. तमे अठवाडिमां ओछामां ओछा पांत्रीस हजार शब्दो उच्चारो छो.

(१५) स्त्रीच्या शिक्षणाच्या मर्यादा ज्या प्रमाणांत वाढत चालल्या त्याच प्रमाणांत पुरुषांच्या तिच्याविषयींच्या अपेक्षांतही भरमसाट वाढ झाली आहे. अशिक्षित पत्नी पतीला देव मानून त्याला नाना तऱ्हांनी प्रसन्न ठेवण्याचा प्रयत्न करीत असे व पतीहि स्त्रीच्या सुग्रणपणावर खूष असे. परंतु आज पतीला स्त्रीचा सुग्रणपणा तर हवाच; शिवाय घराची स्वच्छता, टापटीप, दक्षता, काटकसर, यांकडे लक्ष देणारी, मुलांची व्यवस्थित काळजी घेणारी, पतीच्या शर्टच्या बटनांपासून तर ऑफिसच्या आवश्यक कागदांपर्यंत सर्व--दूर लक्ष ठेवणारी पत्नी हवी असते ! इतक्यावरच बिचारे 'पुरुष' संतुष्ट होत नाहींत तर पत्नी गबाळी राहिलेली किंवा दुर्मुखलेली त्यांना सहन होत नाहीं. अद्ययावत् पोषाख करून हवें तेव्हां पतीबरोबर फिरायला, सिनेमाला जाऊन त्याचें मनरंजन करणारी पत्नी त्याला प्रिय असते. अन् इतकें करूनहि अखेर 'बायकांची मनं कोतीं, समजूतदारपणा नाहीं, शिकल्या तरी सुशिक्षित

नाहींत, शेवटीं बायका त्या बायकाच ' हा आहेर पुरुषांकडून आहेच ! पत्नीही आपणांकडून कांहीं अपेक्षा करते त्याची दखल घेण्याची त्याला जरुरी वाटत नाहीं !

(૧૫) જેમ જેમ સ્ત્રી કેળવણીની કક્ષા વધતી જાય છે તેમ તેમ પુરૂષોની તેમના તરફની અપેક્ષાઓ પણ હદ બહાર વધતી જાય છે. અભણ પત્ની પતીનેજ પરમેશ્વર માની એને ખુશ રાખવા જુદા જુદા પ્રયત્નો કરતી, અને પુરૂષ પણ ખાલી એના પાકનૈપુણ્ય ઉપરજ ખુશ રહેતો. પરંતુ આજે પતિને મન પત્ની પાકશાસ્ત્રમાં પ્રવીણ તો જોઈએજ અને તે ઉપરાંત એને ઘરની સ્વચ્છતા, ટાપટીપ, દક્ષતા, કરકસર એ બધું આવડવું જોઈએ. સાથે સાથે એણે બાળકોની ઉછેરમાં તથા પતીની ખમીસનાં બટનથી માંડીને ઠેઠ ઑફિસની ફાઈલોસુધી બધામાં વગર ભૂલ્યે ધ્યાન રાખવું જોઈએ. આટલું કર્યાં છતાંએ ' બિચારા ' પુરૂષો સંતુષ્ટ હોય છે શું ? એમને વળી પત્ની અવ્યવસ્થિત કે મોઢું ચઢાવી ફરતી હોય તો તે પણ ગમશે નહિ. તદ્દન આધુનિક પહેરાવ કરી પતિ કહે ત્યારે એની સાથે ફરવા કે સિનેમા જોવા જનારી ને એનું મનરંજન કરનારીજ પત્ની એને પ્રિય હોય છે. અને આટલું કર્યાં છતાંએ આખરે ' સ્ત્રીઓની બુદ્ધિ ટૂંકી, એમનામાં સમજણ નો તો છાંટોય ના મળે, ભણ્યા પણ ગણ્યા નહિ, આખરે સ્ત્રીની બુદ્ધિ પગની પાનીએ ' એવી પહેરામણી મળે તે તો જુદીજ ? પત્નીએ પોતા તરફથી કંઈ અપેક્ષાઓ રાખતી હોય છે એની કાળજી લેવાની પતિ તસદી લેતો નથી !

५

पत्रलेखन (પત્રલેખળન)

मराठी व गुजराथी पत्रलेखन जवळ जवळ सारखेंच आहे. पत्राचे मुख्य पांच भाग पडतात. (१) शीर्षक, (२) नमस्कारादि मायना, (३) पत्राचा गाभा, (४) समारोप व (५) सही. पैकीं फरक फक्त दुसऱ्या आणि पांचव्या भागांतच आहे. गुजराथींत मायन्याप्रमाणें नमस्कारादि कशाचाहि समावेश होत नाहीं. फक्त ज्याला पत्र लिहिलं असेल त्याला योग्य असें संबोधन असतें. आपल्या जवळच्या कोणत्याहि मोठ्या व्यक्तीस पत्र पाठवावयाचें असल्यास ' પૂજ્ય, મુરબ્બી ' वगैरे मानदर्शक शब्दांचा उपयोग केला जातो. आपल्यापेक्षां लहानास लिहावयाचें असल्यास बहुतेक ' ચિરંજીવ ' हा शब्द असतो. बरोबरीची व्यक्ति असल्यास जसा संबंध असेल त्याप्रमाणें संबंधसूचक शब्द वापरला जातो.

आणि सहीच्या वेळीं ज्याला पत्र लिहिलें असेल त्याच्याबद्दल विनय किंवा प्रेम व्यक्त करून सही केली जाते. व्यक्ति अगदीं तिऱ्हाईत किंवा अपरिचित असल्यास ' श्रीयुत ' किंवा त्या व्यक्तीचा धंदा, उद्योग, अगर समाजांतील स्थान दर्शविणारा मायना असतो आणि सही फक्त ' આપનો ' असें करून लिहितात. ' તાજા કલમ ' या बदली ' નોંધ ' किंवा ' વિશેષ નોંધ ' असें लिहितात. नमुन्याकरितां कांहीं पत्रें खालीं देत आहें.

पत्र नं. १ (मराठी)
वडिलांना मुलाचें पत्र

२ सोमवार पेठ
सोलापूर
२२-२-५४

ती. दादांना सा. न. वि. वि.

आपलें पत्र पोचलें. त्यावरून असें कळतें कीं, तुम्ही तुमचें मुंबईचें काम

आटपून पंधरा दिवसांत येणार आहांत.

तुम्ही मुंबईस गेलांत तेव्हां मी एक गोष्ट सांगायला विसरलों होतों. मला एक फाउन्टनपेन हवे आहे. तरी तुम्ही याल तेव्हां पारकरचें एक सुंदर पेन घेऊन या. मला हिरव्या रंगाचें पेन जास्त आवडतें. तरी शक्य तों हिरवा रंगच पसंत करा. पेनचें नीब बारीक असावें.

आम्ही सर्व मजेंत आहोंत. कळावें.

आ.
रमेश

पत्र नं. १ (गुजराथी)

હાથી પોળ
વડોદરા.
૨૨–૨–૫૪

પૂજ્ય પિતાજી

તમારો પત્ર મળ્યો. વાંચી જાણ્યું કે તમે પંદર દિવસ પછી મુંબઈનું કામ પૂરું કરી અહીં આવનાર છે.

તમે ગયા ત્યારે એક વાત કહેવાની હું ભૂલી ગયો હતો. મારે એક ફાઉન્ટનપેન જોઈએ છે. તેથી તમે આવો ત્યારે પાર્કરની એક સુંદર પેન લેતા આવજો. મને લીલા રંગની પેન વધારે ગમે છે. માટે બનતાં સુધી લીલો રંગજ પસંદ કરજો. પેનની સ્ટીલ તીણી અણિયાળી હોય તે જોશો.

યહીં સર્વે મજામાં છે.

લિખીતન
રમેશના પ્રણામ

पत्र नं. २ (मराठी)

मोठ्या बहिणीचें लहान भावास पत्र

कादेवाडी
मुंबई नं. ४
२-६-५४

चि. विकासला अ. आ.

तुझं पत्र मिळालं. त्याच्यांत तूं तुम्ही प्रत्येकानें कशांत ना कशांत तरी

पहिला नंबर व बक्षिस मिळवल्याचं लिहिलं आहेस. मला तें फार वाचून आनंद झाला. मी तिकडे लवकरच येणार आहें. तेव्हां सर्व बक्षीसं बघेन. अत्ता बक्षीस मिळवण्याबद्दल तुमचे सर्वांचें अभिनंदन करतें. आणि उत्तरोत्तर अशींच बक्षिसं मिळवण्याकरितां ईश्वर तुम्हांस बुद्धि देवो अशी प्रार्थना करून हें पत्र संपवते.

ती. सौ. आईला व ती. बाबाना नमस्कार सांग. बेबी वगैरे सर्व बालगोपाळ मंडळीस आ. क.

तुझी,
ताई.

પત્ર નં. ૨ (ગુજરાથી)

કાંદાવાડી
મુંબઈ.
૨–૬–૫૪

ચિ. વિકાસ,

તારો કાગળ મળ્યો. એમાં તે તમે દરેકે કશામાં ને કશામાં પહેલો નંબર અને ઈનામો મેળવ્યાનું લખ્યું છે. એ વાંચી મને ઘણો આનંદ થયો. હું ત્યાં વહેલી તકે આવવાની છું. તે વખતે બધાના ઇનામો જોઈશ. હમણાં તો બધાંનું અભિનંદનજ કરૂં છું. અને ભવિષ્યમાં ઈનામો મેળવવાને ઈશ્વર તમને સદ્બુદ્ધિ આપો એવી પ્રાર્થના કરી આ પત્ર પૂરો કરૂં છું.

પૂજ્ય બા તથા બાપુજીને મારા પ્રણામ કહેજે. બેબી વગૈરે સર્વ બાળગોપાળોને આશિષ.

લિ.
મોટી બેનના આશિષ

पत्र नं. ३ (मराठी)
मित्राचें पत्र

बोरिवली
३-५-५४

प्रिय मित्र मृगांक,

पुढच्या शनिवारीं आपल्याला सुटी आहे. आपण सर्वांनीं मनोरीला

जावं अशी माझी फार इच्छा आहे. सकाळीं सातला निघूं. तुला मान्य असेल तर कळव म्हणजे मी पुढची सर्व तयारी करतों. येतांना कॅमेरा बरोबर घेण्यास विसरूं नकोस. क.

तुझा,
शशांक.

પત્ર નં. ૩ (ગુજરાથી)

ઓરીવલી
૩-૫-૫૪

પ્રિય મિત્ર મૃગાંક,

આવતા શનિવારે આપણને રજા છે. આપણે બધાંએ મનોરી ટ્રીપપર જવાની મારી ઇચ્છા છે. જો તને કબુલ હોય તો મને જણાવજે એટલે હું બીજી બધી વ્યવસ્થા કરીશ. સાથે કેમેરા લાવવાનું ભૂલતો ના.

લિ.
શશાંક

पत्र नं. ४ (मराठी)

शाळेंतील शिक्षकास चिठी

११/ए. शंकरशेट ब्लॉक
ग्रँटरोड
४-२-४९

मेहेरबान मास्तर साहेब,

माझा मुलगा चि. हेमचंद्र याला काल पडसें व खोकला यामुळें ताप आला होता म्हणून तो शाळेंत येऊं शकला नाहीं. त्याला गैरहजेरीबद्दल क्षमा करावी व तो आणखी दोन तीन दिवस येऊं शकणार नाहीं तरी त्या दिवशीं त्याची रजा (sick leave) मांडावी.

कळावें. लोभ असावा. ही विनंति.

आपला,
अे. बी. दिक्षीत.

પત્ર નં. ૪ (ગુજરાથી)
નિશાળના શિક્ષકને ચિઠ્ઠી

૧૧-એ, શંકરશેઠ બ્લોકસ
ગ્રેંટરોડ
૪-૨-૪૯

મેહેરબાન માસ્તર સાહેબ,

આપને માલુમ થાય કે, મારા દિકરાને (હેમચંદ્રને) ગઈકાલે સળેખમ ને ઉધરસને લીધે તાવ આવ્યો હતો. તેથી તે નિશાળે આવી શકયો નહિં. તો એને એ દિવસની ગેરહાજરી બદ્દલ માફ કરશો. તેમજ એ હજી બે દિવસ આવી શકશે નહિ તો એની રજા પૂરશો.

લિ.
એ. બી. દિક્ષીત

पत्र नं. ५ (मराठी)
रोग्याचें डॉक्टरला पत्र

२४, ग्रीनलँड हॉटेल
महाबळेश्वर
२३-५-५२

माननीय डॉक्टर साहेब,

आपण पाठविलेलें औषध पोचलें. गेले महिनाभर तेंच औषध नियमित घेतल्यानें मला आता पूर्ण बरें वाटलें आहे. ही बाटली रिकामी झाली कीं औषध बंद करावें असें आपण कळवितां. आपली इच्छा असल्यास औषध चालू ठेवण्यास माझी हरकत नाहीं. आपण दिलेल्या सर्व सूचनांप्रमाणे वागतें. व्यायाम घेतें, त्यामुळें भूक चांगली लागते व झोपही छान येते. औषध बंद केल्यावरही हाच कार्यक्रम ठेवूं कीं आणखी कांहीं करूं तें कृपा करून कळविणें. शिवाय हवापालट करण्याकरितां इथें दोन महिने रहात आहें तरी मुंबईस परत केव्हां जाऊं तेंही कळवावें. क. लो. अ. हे वि.

आपली,
सौ. मोहनतारा गांधी

પત્ર નં. ૫ (ગુજરાથી)

૨૪, ગ્રીનલેંડ હોટેલ
મહાબળેશ્વર,
૨૩-૫-૫૩

માનનીય ડૉક્ટર સાહેબ,

આપે મોકલાવેલી દવા મળી. એજ દવા ગયા બે મહિના નિયમીત લેવાથી મને હવે સંપૂર્ણ આરામ લાગે છે. આ સીસો ખાલી થાય કે દવા બંધ કરવી એમ આપ લખો છો. જો આપની ઈચ્છા હોય તો હજુએ થોડા દિવસ દવા લેવાને મને વાંધો નથી. આપે આપેલી બધી સૂચનાઓ પ્રમાણે ચાલું છું. કસરત કરું છું. તેથી ભૂખ પણ સારી લાગે છે ને ઉંઘ પણ સરસ આવે છે. દવા બંધ કર્યા બાદ આજ પ્રમાણે કાર્યક્રમ રાખું કે એમાં કંઈ સુધારો વધારો કરવાની જરૂર છે એ મેહેરબાની કરી લખી જણાવશો. શિવાય છેલ્લા બે માસથી હવાફેર માટે અહિં આવી છું તે પાછી મુંબઈ કયારે જઉં તે પણ જણાવશો, એજ વિનંતી.

લિ.
સૌ. મોહનતારા ગાંધી

पत्र नं. ६ (मराठी)

व्यापाऱ्यास पत्र

कलोल
जि. बडोदें
२०-१-५४

श्री. व्यवस्थापक,
करसनदास नारायणदास अँड सन्स,
बुकसेलर्स अँड पब्लिशर्स,
नाणावट, सुरत.

सा. न. वि. वि.

खालील पुस्तकें प्रत्येकीं दोन शक्य तितक्या लवकर व्ही. पी.नें वरील पत्त्यावर पाठवून द्यावींत.

'गुजराथी व्याकरण अनें लेखन'—भाग १ व २.

'हिंदुस्थानचा सरल इतिहास.'

क. लो. अ. हे वि.

आ.

सीताराम रामकृष्ण देसाई

पत्र नं. ६ (गुजराथी)

કલોલ

જી.:-વડોદરા

૨૦-૧-૫૪

શ્રી. વ્યવસ્થાપક,

કરસનદાસ નારણદાસ ઍંડ સન્સ

બુકસેલર્સ ઍંડ પબ્લિશર્સ

નાણાવટ, સૂરત.

સવિનય જણાવવાનું કે નીચે લખેલા પુસ્તકો બનતી ઉતાવળે વી. પી. પારસલથી ઉપરના સરનામે મોકલી આપશો. દરેકની બબ્બે કોપી મોકલશો.

(૧) ગુજરાતી વ્યાકરણ અને લેખન—ભાગ ૧ ને ૨.

(૨) હિંદનો સરળ ઇતિહાસ.

લિ.

સીતારામ રામકૃષ્ણ દેસાઈ

पत्र नं. ७ (मराठी)

पोस्टमास्तरास पत्र

महेसाणा

१२-९-५४

मेहेरबान पोस्टमास्तरसाहेब,

पोस्ट ऑफिस, महेसाणा.

यांसी सा. न. वि. वि. मी मे महिन्याच्या सुटींत माझ्या काकांकडे अमदाबादला जात आहें. तरी माझ्या नांवावर येणारें एक मासिक व माझी

८...

इतर पत्रें खालील पत्त्यावर पाठवण्याची कृपा करावी.

C/o. श्री. केशव गणेश पंडीत
प्रीतमनगर
अमदाबाद

आ.
जगदीशचंद्र पंडीत

पत्र नं. ७ (ગુજરાથી)

મહેસાણા
૧૨–૯–૫૪

મેહેરબાન પોસ્ટમાસ્તર સાહેબ,
પોસ્ટ ઑફિસ, મહેસાણા,

સવિનય જણાવવાનું કે હું મે મહિનાની રજામાં મારા કાકાને ત્યાં અમદાવાદ જનાર છું. તો મારા નામનું એક માસિક આવે છે તે, અને બીજા કોઇ પત્રો હોય તો તે, નીચેના સરનામે મોકલશો.

શ્રી. કેશવલાલ ગણેશભાઈ પંડીત
પ્રીતમનગર
અમદાવાદ

લિ.
જગદીશચંદ્ર પંડીત

किरकोळ पत्रांचे नमुने

भाडेचिठ्ठीचा नमुना

रा. रा.······यांजकडून ······जागेबद्दल ······ता.······माहे······ सनपासून······ता.······माहे······ सन अखेरचें भाडें ······ रुपये ······ पावले.

ता.······माहे······सन.

पैसे वसूल करणार

मालक

ભાડા ચિઠ્ઠીનો નમુનો.

રા. રા.······ની પાસેથી······જગો માટે······તા.······માહે······ સન થી માંડી······તા.······માહે······સન આખર સુધીનું ભાડું······ રૂપિયા······પહોંચ્યા.

તા.······માહે······સન.

પૈસા વસૂલ કરનાર.

ઘરધણી.

शोकप्रदर्शनाचें पत्र

प्रिय शंतनु,

तुझ्यावर जें दुर्दैव व आपत्ति कोसळली त्याबद्दल मला अत्यंत वाइट वाटत आहे. हा धक्का फार मोठा आहे व तो सहन करणें फार कठिण आहे. परंतु दुःख विभागल्यानें सुसह्य होतें असें म्हणतात. आम्ही सर्व तुझ्या दुःखांत सहभागी आहोंत. परमेश्वर आपणांस तें सहन करण्याची शक्ति देवो.

आपला,
शशिशेखर भट

શોકપ્રદર્શનનો પત્ર

પ્રિય શંતનુ,

તારા ઉપર આવી પડેલી વિપત્તી અને દુઃખ વિષે મને ખૂબ દીલગીરી થાય છે. આ આઘાત ઘણોજ મોટો છે અને તે સહન કરવોએ અઘરો છે. પણ દુઃખ વહેંચ્યાથી સુસહ્ય બને છે એમ કહે છે. અમે બધાં તારા દુઃખમાં સહભાગી છીએ. પ્રભૂ તમને દુઃખભાર સહન કરવાની શક્તિ આપો.

લિ.
શશીશેખર ભટ

खुशालीचें पत्र

कासार फळीया,
आनंदपुरा,
बडोदें
१५-२ ५४

प्रिय कमलाक्षी,

मी काल दुपारीं येथें सुखरूप येऊन पोचलें. गाडींत जागा चांगली मिळाली होती. कसलाच त्रास झाला नाहीं. येथें मधुसूदन पहिल्या नंबरचा पास झाला आहे. दादाला मुलगा झाला. चार दिवस झाले. मुलगा फारच छान आहे. रंगानें वहिनीसारखा गोरा आहे. कालच आजोबांचंही

खुशालीचं पत्र आलं आहे.

मामा मामींना नमस्कार. आईची खुशाली कळवावी. क.

तुझी,
हरिणाक्षी

કાસાર ફળીયું, આનંદપુરા
વડોદરા
૧૫-૨-૫૪

પ્રિય કમલાક્ષી,

હું કાલે બપોરે અહિં ક્ષેમ આવી પહોંચી છું. ગાડીમાં જગ્યા પણ સારી મળી હતી. કોઇપણ જાતની તકલીફ પડી નહિ. અહિં મધુસૂદન પહેલે નંબરે પાસ થયો છે. મોટા ભાઇને ત્યાં પુત્ર જન્મ્યો. ચાર દિવસ થયા. બાબાની તબીયત ઘણીજ સારી છે. એ રંગે પણ ભાભી જેવો ગોરો છે. ગઇ કાલેજ દાદાનો કાગળ આવ્યો, ત્યાં પણ બધાં ક્ષેમ.

મામા મામીને મારા પ્રણામ. પૂજ્ય બાની ખબર લખજો.

લિ.
હરિણાક્ષી

तारेचा नमुना

मनोहर भावे,

३, देशपांडे लेन, मुंबई नं. ४.

तावडतोब नीघा. मेघाचें लग्न ठरलें.

श्रीधर

મનોહર ભાવે,

૩, દેશપાંડે લેન, મુંબઇ નં. ૪

જલદી ઉપડો, મેઘાના વિવાહ નક્કી થયા.

શ્રીધર

सांप्रदायिक वाक्यांश

આઘું પાછું થઈ જવું—खालीं वर होणें.

કાને હાથ દેવો—कानास खडा लावणें.

કોપરા પાક ખવડાવવો—मुष्टिमोदक देणें.

દહાડો સિકંદર થવો—दिवस सफळ होणें.

પેટમાં કુરકુરિયાં બોલવાં—पोटांत कावळे कोकलणें.

ઢાંકવા જવું—जेवण पोचवणें.

વિવાહ તોડવા—लग्न मोडणें.

વિવાહ થવા—लग्न जमणें.

ખાસડા ખાવા—खेटर खाणं.

વટ પડવો—झोक असणे, ऐटदार दिसणें.

ચાટ પડવું—चाट होणें.

ચાળા પાડવા—वेडावणें.

પહેલા ખોળાનું—पहिले मूल (बाळंतपणाची पहिली खेप).

ખોળો ભરવો—ओटि भरणे.

શ્વાસ ઉપડવો—घरघर लागणें.

બડવો દોડાવવો—सोडमुंज करणें.

લગ્ન લેવાં—लग्न समारंभ करणें.

જનોઈ દેવી—मुंज करणे.

ઝખ મારવી—झक मारणें.

ખજૂર ટોપરાં કરવાં—भोपळा करणें. (लहान मुलांचा खेळ).

દાખલા ગણવા—गणिताचीं उदाहरणें सोडवणें.

ગભરામણ થવી—जीव घाबरा होणें.

ઘૂંટણિયાં ભરવાં—रांगणें.

ખરચામાં ઉતારવું—खर्चांत घालणें.

ઘાટડીએ જવું—अहेव मृत्यु येणें.

નકોરો ઉપવાસ—कडकडीत उपास.

માથામાં તેલ ઘાલવું—डोक्यास तेल लावणें.

પથારીવશ હોવું—अंथरुणास खिळणें.

રોટલા ભેગા કરવું—अन्नास लावणें.

પથારી ભેગા થવું—झोपणें.

પાણી મુકવું—उदक सोडणें.

છંટોયે ન હોવું, નામનુએ ન હોવું—औषधालाही नसणे.

છાતી ફાટી જવી—ऊर दडपणें.

ગળે પડવું—गळीं पडणें.

આભ જમીન એક કરવાં—आकाशपाताळ एक करणें.

અંગારા જેવું થવું—इंगळासारखा होणें.

ગાંસડી પોટલાં ઉઠાવવાં—आसन गुंडाळणें.

આનાકાની કરવી—आढेवेढे घेणें.

ટેવાઈ જવું—संवय असणें.

જીભે લગામ ઘાલવી—जिभेला चिमटा घेणें.

જપ કરવો—जपमाळ घेणें.
સોગન ખાવા—शपथ घेणें.
થાકીને લોથ થવું—जीव मेटाकुटीस येणें.
ઉધડો લઈ નાંખવો — खरडपट्टी काढणें.
અકળામણ આવવી—कंटाळणें.
અક્કલ બહેર મારી જવી—बुद्धीनें काम न देणें.
અક્કલ વેચી ખાવી—मूर्ख होणें.
અછબડા નમવા—गोंवर मावळण.
અઢારે વાંકા હોવાં—अष्टांग वांकडें असणें.
અધૂરામાં પૂરું—सरीत भर.
અધ્ધર ચાલવું—तोऱ्यांत चालणें.
અન્ન ખૂટવું—अन्नोदक संपणें.
અપાસરે દીવો–सूर्य पश्चिमेस उगवणें.
અભડાવવા જવું—मर्तिकाला जाणें, दारावर जाणें.
અસર તળે આવવું—छाप पडणें, सांवली पडणें.
આભના તારા દેખાડવા—सूर्याचीं पिलें दाखवणें.
આભના તારા દેખાડવા—स्वर्ग दोन बोटें उरणें.
આંખ ટાઢી થવી—डोळ्याचें पारणें फिटणें.
ઇજારો આપવો—आंदण देणें.
ઉતારી પાડવું—मानभंग करणें.
ઉનાળો બેસવો—उन्हाळा सुरू होणें.
ઉપરાણું લેવું—कड घेणें, तरफदारी करणें.
ઉંમરે પહોંચવું—पोक्त होणें, वय होणें.
ઊજળા પગનું–चांगल्या पायगुणाचें.
ઉમળકો આવવો—कळवळा येणें.
એળે જવું—फुकट जाणें.
એંઠવાડ કાઢવો—उष्टीं काढणें.
કંઈ કંઈ થવું—कसेसेंच होणें.
કંકુનાં પગલાં કરવાં—सुख वैभवांत लोळणें.
કંઠ રૂંધાવો—गळा दाटून येणें.
કંઠે પ્રાણ આવવા—कंठीं प्राण येणें.
કાચા કાનનું—हलक्या कानाचा, कानानें अधू.
કાચું ખાવું–कोणावर तरी अवलंबून असणें.
કાન ભંભેરવા—कान भरवणें.
કાન વીંધવો—कान टोंचणें.
કાલાંવાલાં કરવાં—आजीजी करणें.
કાવી બનવું—बारा वर्ष भरणें.
કાળજાની કોર–अत्यंत प्रिय, गळ्यां-तला ताईत.
કાળા અક્ષરને કૂટી મારવા—निरक्षर असणें.
કાંતેલું કાંતવું—चावून चिकट करणें.

કેડ ભાગવી—कंबर मोडणें.
કોરે કાગળે મત્તું—कोरा चेक.
ખભો ચડાવવો—कां कूं करणें.
ખાટલેથી પાટલે ને પાટલેથી ખાટલે—
अगदीं आराम.
ખાટલો આવવો—बाजेवर जाणें.
ખાટું મોળું થવું—बिनसणें.
ખાંડ ખાવી—मनांत मांडे खाणें.
ખૂણો પાળવો—पतीच्या मृत्यूनंतर पत्नीनें वर्षभर घराबाहेर न पडणें.
ખોળિયામાં જીવ આવવો — जीव भांड्यांत पडणें.
ખોળે માથું મુકવું—आश्रयास जाणें.
ગજબ કરવો—गहजब करणें.
ગધ્ધા વૈતરું—फुकटची मेहनत, बिनडोकपणें मेहनत करणें.
ગધેડે ગવાવું—पैशाला पासरी असणें.
ગંજીનો કૂતરો—दुष्ट मनुष्य.
ગાળ આપવી, ગાળ ભાંડવી—शिवी देणें.
ગોદમાં લેવું—मांडीवर घेणें.
ઘરભંગ થવું—पत्नी मृत्यु पावणें.
ઘાણીનો બળદ—कंटाळवाणें काम करणारा.
ઘાણીમાં ઘાલીને તેલ કાઢવું—खूप काम करून घेणें, तेल काढणें.
ઘાંચીની ઘાણી જેવું—अत्यंत मलीन.
ઘોળીને પી જવું—कोळून पिणें.

ચઢાઈ કરવી—स्वारी करणें.
ચરબી કરવી—उन्मत्तपणा करणें.
ચારે હાથ હોવા—संपूर्ण कृपादृष्टि असणें.
ચીંથરાં વીણવાં—गरीबी येणें.
ચૂલામાં પેસવું—स्वयंपाकाला लागणें.
ચૂંક આવવી—पोटांत कळ येणें, काम करण्याचा आळस येणें.
ચોખા મૂકવાં—अक्षत देणें.
ઉઘાડે છોગે—उघडपणें, उघड उघड.
જડબું તોડી નાંખવું—थोबाड फोडणें
જઈ ચડવું—अवचित जाणें.
નામ બોળવું—नांवाला काळीमा फासणें.
જીભે સોચા વળવા—बोबडी वळणें.
જીવ મળવો—दोघांचीं मनें एक होणें.
જોખમ ખેડવું—जबाबदारी पत्करणें.
ઝાટકણી કાઢવી—झाड काढणें, खूप रागावणें.
ઝાંઝવાનું જળ—मृगजळ.
જોર આવવું—कंटाळा करणें.
ઝોકું ખાવું—डुलकी येणें.
ટકાનું ત્રણ શેર—पैशाला पासरी.
ટાઢ ચઢવી—तापाची थंडी वाजणें, कामाचा आळस असणें.
દાઝ આવવી—द्वेष वाटणें.
ટાઢા પહોરનું—संध्याकाळचें.
ટાણું આવવું—कार्यप्रसंग असणें.

ઠેકાણે આવવું--ताळयावर येणें.
ઠેકાણે પડવું--जागेवर जाणें, लागी लागणें.
ડગલું ભરવું—पाऊल टाकणें.
ડચૂરો ભરાવો--तोठरा बसणें.
ડાફરિયાં મારવાં--वेंधळेपणा करणें.
ડીલ ભરાવું--ताप भरणें, अंग कसकसणें.
ડીલ લેવાવું--अंग झडणें.
ડોલું ખાવું--डुलकी येणें.
થાકીને ઢગલો થઈ જવું--अतिशय थकणें.
ઢબરાં બંધાવવાં--बोळवण करणें.
તડાકા મારવાં--बढाया मारणें.
તાપ નાંખવું -- वाळवणें, उन्हांत घालणें.
તેડું આવવું--बोलावणें येणें.
તોબરો ચડાવવો--तोंड फुगवणें.
દયા ખાવી—कींव करणें.
થાળે પડવું--व्यवस्थित होणें, स्थिर-स्थावर होणें.
દમ ઉપડવો—दमा लागणें.
દશા બેસવી--साडेसाती लागणें.
દસકત કરવા--सही करणें.
દહાડા આવી રહેવા—शंभर वर्षे भरणें.
દહાડા ઊઠવા—पडती दशा येणें, संकट जवळ येणें.
દહાડા ચડવા—दिवस रहाणें.
દાઝ આવવી--जळफळाट होणें.
દાઝે બળવું—जळफळणें.
દૂધમાં સાકર--दुधांत साखर.
દોરો ભરવો--दोरा उभारणें, शिवण उभारणें.
ધખારો કરવો--झुरणें.
ધમકાવવું--रागें भरणें.
ધાડ મારવી--मोठा पराक्रम करणें.
ધોળે દિવસે--दिवसाढवळया.
નજર ઉતારવી--दृष्ट काढणें.
નરસિંહજીની પાલખી -- देवावर हवाला.
નામ પાડવું--नांव ठेवणें.
નામ મૂકવું--नांव सोडणें.
પડતું મૂકવું--सोडून देणें, उडी घेणें.
પડી ભાગવું--बंद पडणें.
પરોણા ચાકરી કરવી-अतिथिसत्कार करणें.
પહોંચી વળવું--टक्कर देणें, पुरून उरणें.
પાકું કરવું--नक्की करणें, तोंड पाठ करणें. (कविता वगैरे)
અવળી પાઘડી મૂકવી-दिवाळें वाजणें.
પાછી પાની કરવી--माघार घेणें.
પાટે ચઢવું--रुळावर येणें.
પાડ માનવો--उपकार मानणें.
પાનો ચડવો--स्फूर्ति येणें.

પેટે પાટા બાંધવાં--पोटाला चिमटा घेणें.

પોક મૂકવી--च्या नांवानें रडणें.

ફાટી નીકળવું--(रोग वगैरे) पसरणें.

ફેર આવવા--घेरी येणें.

બત્તી મૂકવી--जखमेंत वात भरणें.

બાઝરી ઉતારવી--जावळ काढणें.

બારનું ચોથ---लाखाचे बारा हजार.

બારે દહાડા ને બત્રીસ ઘડી--बारा महिने तेरा काळ.

બારમો ચંદ્રમા હોવો -- विळया-भोपळया एवढें सख्य असणें.

બાળપ લેવી--बाळसें घेणें.

બેસતું આવવું--(कपडा वगैरे) अंगाला चांगला बसणें, उपयोगी पडणें.

ભીડ ભાગવી--संकटांत मदत करणें.

ભૂલા પડવુ--वाट चुकणें.

ભેજાનું દહીં થવું--डोक्याला फार त्रास होणें.

ભોપાળું કાઢવું--भ्रमाचा भोपळा फोडणें.

મન ખાટું કરવું--नाराज होणें.

માથે પડવું-जबाब्दारी येऊन पडणें, आंगावर पडणें.

માંડી વાળવુ—बेत रद्द करणें.

મીટ માંડવી-अनिमिष नजरेनें पहाणें.

ઉંચું મૂકવું--बाजूला सारणें, न जुमानणें.

મોતને બારણે હોવું-मृत्युमुखी असणें.

મોતિયા મરી જવા--गर्भगळित होणें.

રકમ ઉપાડવી—कर्ज काढणें.

રામ રમી જવા--मरून जाणें.

રંગોળી પૂરવી, સાથીઆ પૂરવા--रांगोळी काढणें.

રાગ આવવો—(एकमेकांचें) पटणें, जमणें.

રીસ ચડવી--राग येणें.

રેતીમાં નાવ ચલાવવું— मिथ्या प्रयत्न करणें.

રેશમની ગાંઠ--गाढ संबंध.

લખ્યા લેખ--भाग्य रेषा.

લાગ આવવો--संधि येणें.

લીલી વાડી હોવી--कुटुंब सर्वसुखी असणें.

લીલો દુકાળ--अतिवृष्टीनें पडणारा दुष्काळ.

સુકો દુકાળ—अनावृष्टीनें पडणारा दुष्काळ.

લુગડાં ઉતારીને વાંચવું--कोणाच्या मृत्यूचें पत्र पाठवायचें असल्यास प्रथम असें लिहितात. अशुभ हकिकत कळवणे.

લોચા વાળવા--थापा मारणें, बोबडी वळणें.

લોચા વળવા-- खूप दमणें, बोबडी वळणें.

વખાનું માર્યું--भयग्रस्त.

હાથે વડી મૂકવી-- पायाला मेंदी लावणें.

વાત વધી જવી--हातघाईवर येणें.

વરસ કૂતરાંને નાંખવાં -- आयुष्य फुकट घालवणें.

વહાણાં વહી જવાં—कित्येक दिवस निघून जाणें.

વહેમમાં પડવું--संशय येणें, शंका येणें.

વહેતું મૂકવું--काणाडोळा करणें.

વા આવવો--संधिवात होणें.

વાત ઉપાડવી--गोष्टीस आरंभ करणें.

વાશ નાખવી-- श्राद्धाच्या दिवशीं कावळयाला खीरपुरी टाकणें.

પગ વાળવા, નિરાંતે બેસવું-- स्वस्थपणें बसणें.

વેઠ ઉતારવી--कसे तरी काम उरकणें.

ઓડનું ચોડ વેતરવું-काम बिघडवणें.

શરતમાં ઉતરવું--पैज लावणें.

શિંગડાં ઉગવાં બાકી હોવાં--मूर्खपणांत कांहीं कमतरता नसणें.

શેર લોહી ચડવું-- मूठभर मांस चढणें.

શ્રાવણ ભાદરવો વહેવો--खूप रडणें.

સૂણકા મારવા-- कळा येणें.

સિતારો પાધરો હોવો-- नशीब जोरावर असणें.

સમાધિ ચડવી--समाधि लागणें.

સાત ગાઉથી નમસ્કાર--कोपरापासून नमस्कार.

સૂપડે ને ટોપલે--पुष्कळ.

હઠ પકડવી--हट्ट धरणें.

હસવામાથી ખસવું થવું--फट् म्हणतां ब्रह्महत्त्या.

હાજરી પૂરવી -- हजेरी लावणें, मांडणें.

હાથ ચોકખો ન હોવો-स्त्रीनें अस्पृश्य असणें.

હાથે કરીને--आपण होऊन.

હેડકી ઉપડવી--उचकी लागणें.

હોળીને દિવાળી વચ્ચે-कधींच नाहीं.

હોળીનું નાળિયેર બનાવવું-- तोफेच्या तोंडीं देणें.

કાચૂં દૂધ--निरसं दूध.

છીંક ખાવી--शिंकणें.

ઉધરસ ખાવી--खोकणें.

હિંચકા ખાવા--झोके घेणें.

બગાસું ખાવું--जांभई देणें.

सांप्रदायिक वाक्प्रचार

(१) શેરને માથે સવાશેર—जशास तसें.

(२) પહેલું સુખ તે જાતે નર્યાં—शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्

(३) બળીયાના બે ભાગ—बळि तो कान पिळी.

(४) સંપ ત્યાં જંપ—ऐक्य हेंच बळ.

(५) પરોપદેશે પાંડિત્યં—लोका सांगे ब्रह्मज्ञान, आपण कोरडा पाषाण.

(६) ડુંગર દુરથી રળિયામણા, પાસે જઈએ તો બિહામણા—दुरून डोंगर साजरे.

(७) માણસ માત્ર ભૂલને પાત્ર—मनुष्य मात्राची चूक ही होतेच.

(८) સો દહાડા સાસુના, તો એક દહાડો વહુને—चार दिवस सासूचे, चार दिवस सूनेचे.

(९) દામ કરે કામ, બીબી કરે સલામ. (किंवा) જર ચાહે સો કર—दाम करी काम.

(१०) સબ બંદરકા વેપારી—एक ना धड भाराभर चिंध्या.

(११) પાણી પછી પાળ બાંધવી—वराती मागून घोडें.

(१२) વાવો તેવું લાલણો, ને કરો તેવું પામો. (किंवा) કરણી તેવી પાર ઉતરણી—करावें तसें भरावें.

(१३) ભાવતું હતું ને વૈદે કહ્યું—पडत्या फळाची आज्ञा

(१४) જેનું કામ તેને થાય, બીજા કરે તો ગોતા ખાય—येरा गबाळाचें काम नोहे.

(१५) કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય, ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય—थेंबें थेंबें तळें साचे.

(१६) નજર બહાર તે કદર બહાર—दृष्टि आड सृष्टि.

(१७) આંખ આડા કાન કરવા--काणा डोळा करणें.

(१८) વહેલો તે પહેલો--हजीर तो वजीर. वेळेवर वेळ, शिमग्यावर खेळ.

(१९) ડૂબતો માણસ તણખલું પકડે--बुडत्याला काडीचा आधार.

(२०) અક્કલનો ઓથમીર, મંગાવ્યું લીંબું, તો લઈ આવ્યો કોથમીર--अकलेचा कांदा.

(२१) ગામ ત્યા ઢેડવાડો--गांव तेथें महारवाडा.

(२२) તુંબડે તુંબડે જુદી બુદ્ધિ, જુદે મોઢે જુદી વાત--व्यक्ति तितक्या प्रकृति.

(२३) ઉજ્જડ ગામમાં એરંડો પ્રધાન (किंवा) આંધળામાં કાણો રાજા--वासरांत लंगडी गाय शहाणी.

(२४) પંચ ત્યાં પરમેશ્વર--पांचामुखी परमेश्वर.

(२५) શાણાને સાન, ને મૂરખને ડફણાં--शहाण्याला मार शब्दांचा.

(२६) સુડી વચ્ચે સોપારી--इकडे आड तिकडे विहीर.

(२७) આંધળાને આરસી ને બહેરાને શંખ--आंधळयापुढें नाच आणि बहिऱ्यापुढें गाणे.

(२८) ખાય તેનું પેટ દૂખે--खाई त्याला खवखवें.

(२९) આગળ ભણતા જાય, પાછતું ભૂલતા જાય--पुढें पाठ मागें सपाट.

(३०) ઉલટો ચોર કોતવાલને દંડે--चोराच्या उलट्या बोंबा.

(३१) એક કાંકરે બે પક્ષી મારવા. (किंवा) એક પંથ દો કાજ--एका दगडानें दोन पक्षी मारणें.

(३२) હોલામાંથી ચુલામાં--आगींतून फुंफाट्यांत.

(३३) અંધેરી નગરીનો ન્યાય--चोर सोडून संन्याशाला सुळीं.

(३४) ક્યાં રાજા ભોજ, ક્યાં ગાંગો તેલી--कोठें इंद्राचा ऐरावत, कोठें शामभटाची तट्टाणी.

(३५) ચોરની નિશાની ચોર જાણે--चोराचीं पावलें चोराला ठाऊक.

(३६) ખોદવો ડુંગર ને કાઢવો ઉંદર--डोंगर पोखरून उंदीर काढणें.

(३७) ઘેરે ઘેર માટીના ચુલા--घरोघर मातीच्या चुली.

(३८) ખાવું તેનું ખોદવું--खाल्लया घरचे वासे मोजणें.

(३९) જુનું તે સોનું--जुनें तें सोनें.

(४०) કીડી સંધરે ને તીતર ખાય--आंधळें दळतें, कुत्रें पीठ खातें.

(४१) કુવામાં હોય તો હવાડામાં આવે--आडांत असेल तर पोहऱ्यांत येईल.

(४२) ગરીબની વહુ સૌની ભાભી--गरीबाला कोणीही काम सांगावें.

(४३) પત્થર ઉપર પાણી--पालथ्या घागरीवर पाणी.

(४४) દરીયામાં રહેવું ને મગર સાથે વેર--पाण्यांत राहून माशांशीं वैर.

(४५) દોરડી બળે પણ વળ ન જાય--सुंभ जळालें तरी पीळ जळत नाहीं.

(४६) ગરજે ગધેડાને બાપ કહેવો પડે--अडला हरि, गाढवाचे पाय धरी.

(४७) સુનિયે સબકી, કરિયે મનકી--ऐकावें जनाचें, करावें मनाचें.

(४८) અધુરો ઘડો બહુ છલકાય. (किंवा) ખાલી ચણો વાગે ઘણો--उथळ पाण्याला खळखळ फार.

(४९) આડી રાત તેની કરવી શી વાત--ज्यांचं कोणीं सांगावं ?

(५०) રાત થોડી ને વેશ ઘણા--रात्र थोडी नी सोंगं जास्ती.

५१) અતિ લોભ પાપનું મૂળ--अतिलोभानें पापाचरणाची प्रवृत्ति होते.

(५२) આપ સમાન બળ નહિ, મેઘ સમાન જળ નહિ--आपला हात, नि जगन्नाथ.

५३) આપ મુવે ડુબ ગઈ દુનિયા--आपण मेलें जग बुडालें.

(५४) વર વગર રહેવાય, પણ ઘર વગર નહિં--एक वेळ पति नसेल तर चालेल, पण गांवांत घर हें हवेंच.

(५५) ચડે તે પડે--चढेल तो पडेल.

(५६) આભ ફાટ્યું ત્યાં થીંગડું કેમ દેવાય?--आभाळच फाटलें तिथें काय करणार ?

(५७) આગ લાગે ત્યારે કુવો ખોદવા જવું--तहान लागल्यावर विहीर खणणें.

(५८) આપ મુવા વિના સ્વર્ગે ન જવાય-- स्वतः मेल्याशिवाय स्वर्ग दिसत नाहीं.

(५९) આંગળી આપીએ તો પહોંચી પકડે--भटाला दिली ओसरी, भट हातपाय पसरी.

(६०) આંગળીથી નખ વેગળા એટલા વેગળં--जावयाचं पोर, हरामखोर.

(६१) ઊજળું એટલું દૂધ નહિં--चकाकतं तें सगळंच सोनं नसतं.

(६२) ઊકરડો વધતાં વાર ન લાગે--घाण वाढायला वेळ लागत नाहीं.

(६३) એકડા વિનાના સો મીંડા નકામાં--सगळं मुसळ केरांत.

(६४) એક હાથે તાળી ન પડે--एका हातानें टाळी वाजत नाहीं.

(६५) કણિયાના શાપથી કંઈ વરસાદ અટકે?--कावळ्याच्या शापानें कुठें गाय मरते ?

(६६) સાપે છછુંદર ગળ્યું--खाल्लं तर बाधतं, सोडलं तर चावतं.

(६७) કાકા મામા ગાવાના, ને ગાંઠે હોય તે ખાવાના--अंगीं असेल तें काम, पदरीं असेल तो दाम.

(६८) કાળાં ગયાં ને ધોળાં આવ્યાં--केस काळ्याचे पांढरे झाले.

(६९) કુંભાર કદી સાજે હાંલ્લે ન ખાય--पिकतं तिथं विकत नाहीं.

(७०) કૂતરાની પૂંછડી વાંકી તે વાંકીજ--कुत्र्याचें शेंपूट वांकडे तें वांकडेंच.

(७१) કેડે છોકરો ને ગામમાં ઢંઢેરો--कमरेला कळसा, नि गांवाला वळसा.

(७२) કોડી ધોઈ ને કાદવ કાઢવો--दांत कोरून पोट भरणें.

(७३) કોડી ચોર તે પાડી ચોર--काडी चोर तो माडी चोर.

(७४) ખાનાર પીનાર તેને ખુદા આપનાર--साखरेचा खाणार त्याला देव देणार.

(७५) ખાળે ડૂચા ને દરવાજા ઉઘાડા, (किंवा) ઘરમાં વાઘ ને બહાર બકરી--चुली पुढें शिपाई नी दारापुढें भागुबाई.

(७६) ગધેડા સાથે ઘોડું બાંધ્યું, ભૂંક્યું નહિં પણ આળોટતાં શીખ્યું--गुण नाहि पण वाण.

(७७) ચમત્કાર ત્યાં નમસ્કાર--चमत्काराशिवाय नमस्कार नाहीं.

(७८) ગયો અવસર પાછો ન આવે--गेली वेळ परत येत नाहीं.

(७९) ગરજ બિચારી બાપડી, (किंवा) ગરજ આગળ અક્કલ આંધળી--गरजवंताला अक्कल नसतें.

(८०) ગરમી ગરમીને મારે--कांट्यानें कांटा काढणें.

(८१) ભેંસ ભાગોળે, છાસ છાગોળે ને ઘરમાં ધમાધમ--शेतांत तुरी, भट भटणीला मारी.

(८२) ગોલો ગોલી લઢે, ને ગધેડાનો કાન કપાય--दोघांच्या भांडणांत तिसऱ्या निरुपद्रवी व्यक्तीचे हाल.

(८३) ઘણાં ઘરનો પરોણો ભૂખે મરે--दोन बायकांचा दादला उपाशी.

(८४) ઘર વેચીને તીરથ કરવું--ऋण काढून सण करणें.

(८५) ગંજીનો કૂતરો, ન ખાય, ન ખાવાદે--ना तुला, ना मला, घाल कुत्र्याला.

(८६) ઘરના છોકરાં ઘંટી ચાટે, ને ઉપાધ્યાયને આટો--घरचं झालं थोडं, नि व्याह्याला धाडलं घोडं.

(८७) ટાઢે પાણીએ ખસ જવી--सुंठेवांचून खोकला जाणें.

(८८) ઘોડું ઘોડારમાં, ને કન્યા સાસરામાંજ શોભે--हिरा कोंदणांतच उठून दिसतो.

(८९) કાગનો વાઘ, (किंवा) રજનું ગજ--पराचा कावळा.

(९०) મારાં છગન મગન સોનાનાં, પારકાં બધાં લોઢાનાં--आपलां तो बब्या, लोकाचें तें कार्टें.

(९१) જાગતાની પાડી, ને ઉંઘતાનો પાડો--तोंड देखली स्तुति करणें.

(९२) ટાઢ જાય કૂવે, ને આદત જાય મુવે--जित्याची खोड मेल्यावांचून जात नाहीं.

(९३) જેવાં ભાઈનાં મોસાળાં, તેવાં બેનનાં ગીત--संबंध हे नेहमीं परस्परावलंबी असतात.

(९४) જેની ઘંટીએ બેસીએ, તેનાં ગીત ગાઈએ--ज्याची खावी पोळी, त्याची वाजवावी टाळी.

(९५) ઠામ તેવી ઠીકરી, ને મા તેવી દીકરી (किंवा) વડ જેવા ટેટા, બાપ તેવા બેટા--खाण तशी माती आणि कुंभार तसा लोटा.

(९६) ડોશી મુવાનો ભય નહિં, પણ જમ પેઠાનો ભય--म्हातारी मेल्याचं दुःख नाहीं, पण काळ सोकावतो.

(९७) ઢમ ઢોલ માંહે પોલ--बडा घर, पोकळ वासा.

(९८) દહીંમાં ને દુધમાં પગ--दोन धोंड्यांवर पाय ठेवणें.

(९९) ફરે તે ચરે, બાંધ્યું ભૂખે મરે, (किंवा) બોલે તેના બોર વેચાય--बोलणाऱ्याची गाजरें विकली जातात, न बोलणाऱ्याचं सोनंही विकलं जात नाहीं.

(१००) દુઃખ તેને વેણ--आगीवांचून कड नाहीं, मायेवांचून रड नाहीं.

(१०१) દીવા તળે અંધારૂં--दिव्याखालीं अंधार.

(१०२) દાઝ્યાપર ડામ, ને પડ્યાપર પાટું--जखमेवर मीठ.

(१०३) દૂધનો દાઝ્યો, છાસ ફૂંકીને પીએ--दुधानें तोंड पोळलें कीं ताकसुद्धां फुंकून पितात.

(१०४) દૂધ પાઈને સાપ ઊછેરવો--सापाला दूध घालणें.

(१०५) દુઃખનુ ઓસડ દહાડા--दुःखावर औषध काळ.

(१०६) દેશ તેવો વેશ--देश तसा वेश.

(१०७) ન બોલ્યામાં નવ ગુણ--सबसे बडी चूप.

(१०८) નવરો બેઠો નખોદ વાળે–निरुद्योगी माणसाच्या मनांत भूत संचारतें.

(१०९) નવો નિશાળીઓ નવ દિવસ--नव्याचे नऊ दिवस.

(११०) પારકે પૈસે દિવાળી--हलवायाच्या घरावर तुळशीपत्र.

(१११) પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાં, ને વહુનાં લક્ષણ બારણામાં--मुलाचे पाय पाळण्यांत दिसतात.

(११२) બાંધી મુઠી લાખની--झांकली मूठ सवा लाखाची.

(११३) પોથીમાનાં રિંગણાં પોથીમાં--पुराणांतलीं वांगीं पुराणांत.

(११४) ભલી ભેંસે પાડો જણ્યો—मरवंशाच्या म्हशीला टोणगा.

(११५) ભસ્યા કૂતરા કરડે નહિ, ગાજ્યા મેઘ વરસે નહિ--गरजेल तें पडेल काय, बोलेल तो करील काय.

(११६) ભૂખ ન જુવે ખાખરો, ઉંઘ ન જુએ પથરો--भुकेला कोंडा निजेला धोंडा.

(११७) ભૂંડા માણસથી ભુત પણ નાસે--वाईटाच्या वाऱ्याला भूतही उभें रहात नाहीं.

(११८) મન હોય તો માળવે જવાય--धांवत्याला शक्ति येई आणि रस्ता सांपडे.

(११९) માગ્યા વગર મા પણ ના પીરસે--मागितल्याशिवाय आईसुद्धां वाढीत नाहीं, इतरांचं काय ?

(१२०) મોરના ઈંડા ચીતરવા નથી પડતાં--गवयाचं पोर रडतंही सुरावर.

(१२१) વાગ્યું તો તીર, નહી તો ટપો--गाजराची पुंगी, वाजली तर वाजली, नाहींतर खाऊन टाकली.

(१२२) વરની મા વરને વખાણે--ज्याचें त्याला गोड असतें.

(१२३) શીરા સારૂં સાવક--भट भोजनाला लुब्ध.

(१२४) સાચને કદી આંચ ન આવે—सत्यमेव जयते.

(१२५) સુતેલો સાપ જગાડવો--चिखलांत दगड फेंकणें.

(१२६) સોનું દેખી મુનીવર ચળે--द्रव्यलोभ टाळणें कठिण.

(१२७) ખુશામત તો ખુદાને પણ પ્યારી--खुशामत कोणाला आवडत नाहीं ?

(૧૨૮) સોટી વાગે ચમચમ, વિદ્યા આવે રમઝમ--छडी लागे छमछम' विद्या येई घमघम.

(૧૨૯) વાડ સાંભળે, વાડનો કાંટો સાંભળે--भिंतीला कान, कुडाला डोळे.

(૧૩૦) સોના કરતાં ઘડામણ મોંઘી--कापडापेक्षां शिलाई जास्त.

(૧૩૧) હૈયે તેવું હોઠે--ओठीं तें पोटीं.

(૧૩૨) અણી ચૂકયો સો વર્ષ જીવે--काळ आला होता, पण वेळ आली नव्हती.

(૧૩૩) જો વરસે આદરા, તો બારે માસ પાધરા--न लागती मघा, तर वरती बघा.

(૧૩૪) વા વાત લઈ જાય--भिंतीला कान, कुडाला डोळे.

(૧૩૫) લક્ષ્મી ચાંલ્લો કરવા આવે ત્યારે મોં ધોવા ન જવું--तापल्या तव्यावर पोळी भाजणें.

(૧૩૬) ભૂતનું ઠેકાણું આમલી--चुकला फकीर माशिदींत.

(૧૩૭) નાક નીચું ને પેટ ઉંચું--अपमान सोसून जीव जगवणें.

(૧૩૮) લીલાં ઝાડ તળે ભુખે મરવું--अति भिडस्त असणें.

(૧૩૯) મિયાં મહાદેવનો જોગ--अघटित घटना.

(૧૪૦) જર કરાવે વેર--पैशामुळें वैर येतें.

(૧૪૧) પહેલે દિવસે પરોણો, બીજે દિવસે પાઈ, ત્રીજે દિવસે રહે તેની અક્કલ ગઈ--पाहुण्याची किंमत दिवसानुदिवस कमी होत जाते. दोन दिवसांपेक्षां जास्त रहाणारा पाहुणा मूर्ख समजला जातो किंवा अतिपरिचयात् अवज्ञा.

...९

६

शब्दसंग्रह

अव्यय

અડોઅડ	जवळजवळ, लागून.
અકસ્માત	अचानक.
અગાઉ	पूर्वी.
અચાનક	अचानक, एकदम.
અત્રે	येथें.
અથવા	अथवा.
અદબ્	मोठ्यांचा मान (ठेवणें).
અધધધ	अबबब.
અધ્ધર	अधांतरी.
અલબત	जरुर.
અહિંયાથી	येथून.
આમ	असें, इकडे.
આમતેમ	इकडे तिकडे.
આમથી	इकडून.
આસ્તે	हळू.
ઉપર	वर.
ઉંચે	वरती.
એકવાર	एकदां.
એકીટશે	अनिमिष.
એકીવારે	एकदम.
એકીસાથે	सर्वांनीं मिळून.
એમ	अस्सें, असें.
એવામાં	एवढ्यांत.
એવે વખતે	अशा वेळीं.
એળે	फुकट, वांया.
ઓચિંતુ	अचानक, एकदम.
ઓત્તારી	अरेच्या.
કકડીને	कडकडून.
કદાચિત્	कदाचित्.
કદાપિ	केव्हांच, कदाचित्
કદી	कधीं.
કરતાં	पेक्षां.
કરીને	म्हणून.
કહીં	कोठें.
કંઈ	कांहीं.
કે	किंवा.
કેડે	नंतर.
કે દી	कोणत्या दिवशीं.
કેમ	कां, कसें.
કયારે	केव्हां.

ક્યાં	कोठें.
ખાતર	करितां.
ખોટી	विलंब.
ગમે તેમ	वाटेल तसें.
ગીરો	गहाण.
ગેર	गैर.
ગોડે	सारखें.
ઘડીઘડી	वारंवार.
ઘડીભર	घटकाभर.
ઘણું ખરૂં	बहुशः.
ચોગરદમ, ચોમેર	चहूंकडे.
છક	थक्क.
છચોક, છડે ચોક	उघड, उघड.
છતાં	तरी पण.
છેટે	दूर, बाजूला.
છો ને	असें ना.
જથ્થાબંદ	घाऊक.
જરા, જરાક, જરી, જરીક,	जरा.
જરૂર	जरुर.
જાણે, જાણો કે	जसें कांहा.
જાણ્યે અજાણ્યે	कळत न कळत.
જાતે	स्वतः.
જેમ	जसें.
જો	जर.
જોડાજોડ	लागून, जवळजवळ.
જ્યારે	जेव्हां.
જ્યાં	जेथें.
ઝટ	लवकर.
ઝોકેઝોક	धारा (घामाच्या वगैरे).
ટકટક	टकटक (आवाज).
ટપોટપ	पटापट.
ઠરીઠામ	स्वस्थपणें.
ઠસોઠસ	ठांसून ठांसून.
ઠામેઠામ	ठिकाठिकाणीं.
ઠીક	ठीक.
ઠીકઠાક	ठाकठीक.
ઠેકઠેકાણે	ठिकाठिकाणीं.
ઠેકાણે	जागेवर.
ઠેઠ	थेट.
ઠેરઠેર	जागोंजागीं.
ડગુમગુ	डगमग.
ડાબાજમણી	डाव्या उजव्या बाजूंस.
તડામાર	जोरांत.
તથા	आणि.
તમામ	सगळे, सर्व.
તરત	लगेच.
તરફ	बाजूला.
તરીકે	प्रमाणें.
તહીં	तेथें.
તળે	खालीं.
તાજેતરમાં	नुकतेंच.
તેણી ગમ	त्या बाजूस.
તેથી	म्हणून.

તેથી કરીને	त्याकरितां.
તેમ	तसें.
તે વાર તે વારે	त्या वेळीं.
તેવામાં	तेवढ्यांत.
તો	तर.
તો પછી	तर मग.
તો પણ	तरीही.
તોલે	तोलाचें.
ત્યાર કેડે ત્યાર પછી	त्यानंतर.
ત્યારથી	तेव्हांपासून.
ત્યારે	तेव्हां.
ત્યાં	तेथें.
દરમિયાન	दरम्यान.
દરરોજ	दररोज.
દરેક	प्रत्येक.
દાખલ	प्रवेश.
દીઠ	प्रत्येकी.
દેખાદેખી	चुरस.
ધમધોકાર	जोरांत.
ધીમે ધીમેથી ધીરે	हळू, सावकाश.
ધુંઆંફૂઆં	बेजार.
નક્કર	कठिण, शुद्ध, कडक.
નકામું	उगाच, निकामी.
નક્કી	नक्की.
નછૂટકે	ना सुटकेला.
નજદીક નજીક	जवळ.
નવેસર નવેસરથી	आरंभापासून.
નહિ નહીં ના	नाहीं.
નામે	नांवाचा.
નીચે	खालीं.
ને	ला, आणि.
પછવાડે	पाठीमागें.
પછી	नंतर, मग.
પણ	पण.
પણે	तेथें.
પર	वर (above)
પરબારૂં	परस्पर.
પરંતુ	परंतु.
પરાણે	कसेंबसें.
પરાર	तिगस्ता.
પહેલાં	पूर्वी, पहिल्यांदा.
પાછળ	मागें.
પાસે	जवळ.
પેટે	चे, करितां.
પેઠ પેઠે પેરે	सारखें.
પોકેપોક	धाय मोकलून.
પોતપોતામાં	आपापसांत.
પ્રત્યે	प्रत्ये.

પ્રમાણે	प्रमाणें.
ફટોફટ	फटाफट.
ફરતે	चहूं बाजूंनीं.
ફરીથી ફરીને	पुन्हां.
,,	बेर.
બધે	सगळीकडे.
બરોબર	बरोबर.
બલ્કે	परंतु.
બસ	पुरे.
બહાર	बाहेर.
બહુ	पुष्कळ.
બાકી	बाकी.
બાદ	नंतर.
બાબત	बाबत.
બારોબાર	परस्पर.
બિલકુલ	बिलकुल.
બીજું	आणखी.
બેધડક	बेधडक.
બેરબેરે	कसेंबसें, जेमतेम.
ભણી	बाजूस.
ભલા	भल्या, भला.
ભલે	असो, बरं.
ભાગ્યે	केव्हांतरी.
ભારે	खूप.
ભગ	बाजूस, कडे.
મજરે	बदली.
મફત	फुकट.
મહીં	मध्यें.
મહીં મહીં	मधेंमधें.
માટે	करितां.
માણમાણ માંડમાંડ	कसेंबसें.
માત્ર	मात्र.
માફક	अनुकूल, तसें.
મારફત	मार्फत.
માંહીં માંહે	आंत.
મુજબ	तसें, त्यासारखें.
મેતે મેળે	स्वतः, आपण होऊन.
યાને	किंवा.
રખે રખેને	कदाचित्.
રમણભમણ	उसीर वाखीर, पसारा, वाटोळें (करणें.).
રવાના	रवाना.
રાતોરાત	रात्रींच्या रात्रीं.
રૂએ	प्रमाणें.
રૂબરૂ	समक्ष.
રેશ	किंचित्.
રોજ	रोज.
લઈને	म्हणून.
લગભગ	जवळ जवळ. (Almost)
લગાર	जरा, किंचित्

લગી	पर्यंत.
લગોલગ	लागून.
લાગ લાગટ	एका पाठोपाठ एक.
લીધે	करितां, म्हणून.
વખતસર	वेळेवर.
વખતે	कदाचित्.
વગર	शिवाय.
વચ્ચે	मध्यें.
વચ્ચોવચ્ચ	मधोमध.
વડે, વતી	ने.
વરસોવરસ	वर्षानुवर्षे.
વળતી	आणखी.
વળી	शिवाय, आणखी.
વારુ	बरं, असो.
વારેઘડીએ	वारंवार.
વાસ્તે	करितां.
વાંસે	पाठीमागें.
વિણ	वांचून.
વિશે, વિષે	विषयीं.
વેર, વેરે	शीं.
શરૂઆતમાં	सुरवातीला.
શાબાસ	शाबास.
શીખે	च्या सुद्धां.
શીદ, શીદને	कशाला.
શેં	कां, कशाला.
સપેર	सारखें नीट.
સમું	सारखें.
સરઅવસરે	वेळीं अवेळीं.
સરવાળે	एकंदरीत.
સરાસરી	सरासरी.
સહેજ	जरा.
સહેજે	सहज.
સળંગ	सलग.
સાટે	बदली.
સાથે	बरोबर. (With)
સામટું	एकावेळीं, एकदम. (At a time)
સામે	समोर.
સારીપેઠે	व्यवस्थित.
સારુ	करितां.
સુધી	पर्यंत.
હજી, હજુ	अजून.
હંમેશ	हंमेश, नेहमीं.
હવે	आतां.
હવેથી	यापुढें.
હળવે	हळू.
હા	हो.
હારે	बरोबर.
હેઠે	खालीं.
હોય	असेल.

अ

અકર્મી (वि.)	कमनशिबी.
અક્કલ (स्त्री)	अक्कल.
અકસ્માત (પુ.)	अपघात.
અખતરો (પુ.)	प्रयोग.
અગવડ (સ્ત્રી)	अडचण.
અગ્નિ (પુ.)	अग्नि.
અગ્રેસર (વિ.)	पुढारी.
અઘરણી (સ્ત્રી)	प्रथम गरोदर रहाणे (स्त्री.)
અઘરૂં (વિ.)	कठिण.
અચરજ (નપું.)	नवल, आश्चर्य.
અછત (સ્ત્રી)	तूट, तोटा.
અજવાળિયું (નપું.)	शुक्ल पक्ष.
અજાણ્યુ (વિ.)	नवीन, भाबडें.
અજીઠું (વિ.)	उष्टें.
અટકળ (સ્ત્રી)	अंदाज.
અટામણ (નપું.)	तांदुळाची पिठी.
અડોશી પડોશી (નપું.)	शेजारपाजार.
અણી (સ્ત્રી)	टोंक.
અતડું (વિ.)	तुटक.
અત્યાર (સ્ત્રી)	अत्तां.
અદાલત (સ્ત્રી)	न्यायालय.
અદેખું (વિ.)	मत्सरी.
અદ્ભુત (વિ.)	अद्भुत.
અધવચ (વિ.)	मध्येंच.
અધિકાર (પુ.)	अधिकार.
અધૂરૂં (વિ.)	अर्धे.
અનાજ (નપું.)	धान्य.
અનામત (વિ.)	अनामत.
અનુકરણ (નપું.)	अनुकरण.
અનુકૂળ (વિ.)	अनुकूल.
અનુસ્વાર (પુ. નપું.)	अनुस्वार.
અને	आणि.
અપાસરો	जैनांचें देऊळ.
અફીણ (સ્ત્રી)	अफू.
અબોટ કરવો	शेण लावणें, पोतेरें घालणें.
અમલ (પુ.)	अंमल.
અમસ્તું (વિ.)	उगाच.
અલાબલા (સ્ત્રી)	इडापीडा.
અવનિ / અવની (સ્ત્રી)	पृथ्वी.
અવરજવર (પુ.)	ये जा.
અવસાન (નપું.)	मृत्यु.
અવળું (વિ.)	उलटें.
અળાઈ (સ્ત્રી)	घामोळें.
અંકોડી (સ્ત્રી)	क्रोशाची सुई.
અંધારૂં (નપું.)	अंधार.
અંબાડી (સ્ત્રી)	अंबारी.
અંબોડો (પુ.)	अंबाडा. (केसांचा)

आ

આકાશ / આભ (નપું.) आकाश.
આખું (વિ.) सबंध.
આગ (સ્ત્રી) आग.
આઘુંપાછું (વિ.) मागें पुढें.
આઘું (વિ.) लांब, दूर.
આદત (સ્ત્રી) संवय.
આફત (સ્ત્રી) अडचण, पंचाईत.
આબેહૂબ (વિ.) हुबेहूब.
આબોહવા (સ્ત્રી) हवा. (climate)
આમજનતા (સ્ત્રી) सर्वसामान्य लोक.
આમન્યા (સ્ત્રી) मानमरातब.
આયાત (વિ.) आयात.
આરસપહાણ (પુ.) संगमरवरी दगड, स्फटिक.
આરોપ (પુ.) आरोप.
આવજો या.
આવડત (સ્ત્રી) कुशलता.
આવડું (વિ.) एवढें.
આવરદા (પુ.) आयुष्य.
આશરો (પુ.) अंदाज, आश्रय.
આળસ (સ્ત્રી) आळस.
આંક (પુ.) पाढे, परवचा.
આંકડો (પુ.) आंकडा.
આંચળ (પુ.) आंचळ.
આંટી (સ્ત્રી) तेढ, तिढा, रेशमाची लड.
આંટો (પુ.) वळसा.
આંધળું (વિ.) आंधळें.
આંસું (નપું.) अश्रू.

इ

ઇજારો (પુ.) मक्ता.
ઇનામ (નપું.) बक्षीस.
ઇન્સાફ (પુ.) न्याय.
ઇલાકો (પુ.) इलाखा.
ઇલાયચી (સ્ત્રી) वेलची.
ઇશારો (પુ.) खूण.

ई

ઈશ્વર (પુ.) ईश्वर.
ઈર્ષા (સ્ત્રી) द्वेष.
ઈંડું (નપું.) अंडें.

उ

ઉકાળો (પુ.) काढा.
ઉકેલ (પુ.) निकाल.
ઉઘરાણી (સ્ત્રી) वसूली.
ઉઘાડ (પુ.) उघाडी. (पावसाची).
ઉઘાડું (વિ.) उघडें.
ઉજાગરો (પુ.) जागरण.
ઉજાણી (સ્ત્રી) वनभोजन, फराळ.
ઉઝરડો (પુ.) ओरखडा.
ઉતરડ (સ્ત્રી) चळत.
ઉતાવળ (સ્ત્રી) घाई.
ઉદાર (વિ). उदार.
ઉદાસ (વિ.) उदास.
ઉધરસ (સ્ત્રી) खोकला.
ઉધાર (વિ.) उधार.
ઉપરાણું (નપું.) कैवार.
ઉપાડ (પુ.) आरंभ, खप.
ઉપાધિ (સ્ત્રી) पीडा, त्रास, डिग्री.
ઉંમર (સ્ત્રી) वय.
ઉમેદ (સ્ત્રી) हौस, उत्साह.

ऊ

ઊજળું (વિ.) पांढरें, स्वच्छ.
ઊઠબેસ (સ્ત્રી) ऊठ बस.
ઊઠવેઠ (સ્ત્રી) उठाठेव.
ઊઠાં औटकी.
ઊથલપાથલ अव्यवस्था.
ઊથલો (પુ.) परत होणें. (To Relapse).
ઊન (સ્ત્રી) लोकर.
ઊનું (નપું.) उष्ण.
ઊપજ (સ્ત્રી) पैदास.
ઊભરો (પુ.) ऊत.
ઊભું (વિ.) उभें.
ઊંઘ (સ્ત્રી) झोप.
ઊંચુનીચું (વિ.) खालींवर.
ઊંડું (વિ.) खोल.
ઊંધું (વિ.) उलटें.

ए

એ (સ.) तें.
એટલું (વિ.) एवढें.
એઠવાડ (પુ.) खरकटें.
એદી (વિ.) ऐदी.
એંધાણી (વિ.) खूण.
એનું (સ.) त्याचें.

એમણે (સ.)	त्यांनीं.
એરણ (સ્ત્રી)	ऐरण.
એલચી (નપું.) (સ્ત્રી)	वेलदोडा.
એલચી (પુ.)	अम्बॅसॅडर.
એવડું (વિ.)	एवढें.
એવું (વિ.)	असें.
એશઆરામ	आराम.

ओ

ઓઈયાં (કરવું)	गिळंकृत (करणें).
ઓછું (વિ.)	कमी.
ઓજાર (નપું.)	अवजार, हत्यार.
ઓટણ (નપું.)	(शिवण) टीप.
ઓડકાર (પુ.)	ढेकर.
ઓલાદ (સ્ત્રી)	अवलाद.
ઓલિયું (વિ.)	बावळट.
ઓલો (પુ.)	वैल (चूल).
ઓવારો (પુ.)	कांठ, घाट (नदीचा)
ઓશિયાળું (વિ.)	ओशाळें.
ઓસડ (નપું.)	औषध.
ઓસામણ (નપું.)	सार, काट. (कडधान्यावरचें पाणी).
ઓળખાણ (સ્ત્રી, નપું.)	ओळख.
ઓળખીતું (વિ.)	ओळखीचें.
ઓળો (પુ.)	सांवली.

क

કક્કો (પુ.)	मूळाक्षरें.
કચરો (પુ.)	केर.
કચવાટ (પુ.)	कटकट.
કચૂકો (પુ.)	चिंचोका.
કચેરી (સ્ત્રી)	कचेरी.
કજીયો (પુ.)	भांडण.
કટકો, કકડો (પુ.)	तुकडा.
કટાણું (નપું.)	कळकट.
કઠણ (વિ.)	कठिण.
કઠોળ (નપું.)	कडधान्य.
કડક (વિ.)	कडक.
કડવું (વિ.)	कडू.
કડું (નપું.)	कडी
કણક (સ્ત્રી)	कणीक.
કણકી (સ્ત્રી)	कण्या.
કદ (નપું.)	आकार.
કદર (સ્ત્રી)	कदर.
કદાવર (વિ.)	थोराड.
કદ્રૂપું (વિ.)	विद्रूप.
કપડછાણ (વિ.)	वस्त्रगाळ.
કપડું (નપું.)	कापड.

કપરૂં (વિ.)	कठिण.
કપાસિયો (પુ.)	सरकी.
કપાસ (પુ)	कापूस.
કપૂર (નપું.)	कापूर.
કફોડું (વિ.)	दुर्धर.
કબજીયાત (પુ.)	मलावरोध.
કબજો (પુ.)	कब्जा, ताबा.
કબીલો (પુ.)	परिवार.
કબૂલ (વિ.)	कबूल.
કમકમાટી (સ્ત્રી)	(अंगावरचा) कांटा.
કમાણી (સ્ત્રી)	मिळकत.
કમોત (નપું.)	वाईट मृत्यु.
કયું (સ.)	कोणतें.
કરકર (સ્ત્રી)	कचकच.
કરકસર (સ્ત્રી)	काटकसर.
કરચલી (સ્ત્રી)	सुरकुती.
કરતું કારવતું (વિ.)	कर्तेसवरतें.
કરમ (નપું.)	कर्म.
કરા (પુ.)	गारा.
કરાડ (સ્ત્રી)	डोंगराचा कडा.
કરિયાણું (નપું.)	भुसारमाल.
કરિયાવર (પુ.)	करणेर, हुंडा.
કલગી (સ્ત્રી)	तुरा.
કલવાર (સ્ત્રી)	मोहाची सुपारी.
કલવો (પુ.)	घास.
કલાઈ (સ્ત્રી)	कल्हई.
કલાક (પુ.)	तास.
કલ્લોલ (પુ.)	आनंद.
કશું (સ.)	कांहीं.
કસબ (પુ.)	जर (कापडांतील).
કસબની સાડી	जरीचें लुगडें.
કસરત (સ્ત્રી)	व्यायाम.
કસાયેલું	कसलेलें
કસુવાવડ (સ્ત્રી)	वाखा.
કસુંબો (પુ.)	भांगेसारखें एक पेय.
કસોટી (સ્ત્રી)	परीक्षा.
કસ્તર (નપું.)	धान्यांतलें निवडण.
કહેણું (નપું.)	निरोप.
કહેવત (સ્ત્રી)	म्हण.
કળા (સ્ત્રી)	मोरानें पसरलेला पिसारा.
કળા (સ્ત્રી)	कला.
કંકાવટી (સ્ત્રી)	कुंकवाचा करंडा.
કંકુ (નપું.)	कुंकु.
કંકોત્રી (સ્ત્રી)	निमंत्रण पत्रिका. (लग्नमुजींची).
કંજૂસ (વિ.)	कंजूष.
કંટાળો (પુ.)	कंटाळा.
કંતાન (નપું.)	गोणपाट.
કંથ (પુ.)	पति.
કંદોરો (પુ)	करगोटा.
કંપારી (સ્ત્રી)	शिरशिरी.
કાકડી (સ્ત્રી)	शेगडी पेटवायचा काकडा.

કાકડા (પુ.)	पडजीभ (टॉन्सिल्स).
કાગળ (પુ.)	कागद, पत्र.
કાચ (પુ.)	कांच.
કાચલી (સ્ત્રી)	करवंटी.
કાચું (વિ.)	कच्चें.
કાચા કાળજાનું (વિ.)	भित्रें.
કાજ (નપું.)	कारण.
કાટ (પુ.)	गंज.
કાટલાં (નપું.)	वजनें.
કાઠું (નપું.)	कठिण.
કાણું (નપું.)	भोंक.
કાણું (વિ.)	गळकें.
કાતર (સ્ત્રી)	कात्री.
કાતરો (પુ.)	विंचेचा आंकडा.
કાથી (સ્ત્રી)	काथ्या.
કાથો (પુ.)	कात.
કાદવ (પુ.)	चिखल.
કાનૂન (પુ.)	कायदा.
કાનો (પુ.)	काना.
કાપલી	कागदाचा तुकडा, फळाची फोड.
કાફલો (પુ.)	काफिला.
કાબુ (પુ.)	अंकुश, ताबा.
કાબેલ (વિ.)	काबील.
કામળી (સ્ત્રી)	कांबळी, घोंगडी.
કાયમ	नेहमीं, स्थिर, मंजूर.
કાયર (વિ.)	भित्रा, कंटाळलेला.
કારજ (નપું.)	लग्नकार्य, दिवस-पाण्याचा खर्च.
કારણ (નપું.)	कारण.
કારમું (વિ.)	भयंकर.
કારીગર (પુ.)	कारागीर.
કાલ (ગઈ) (સ્ત્રી)	काल.
કાલ (આવતી) (સ્ત્રી)	उद्यां.
કાલાં વાલાં (કરવાં) (નપું.)	विनवणी करणें.
કાલું (નપું.)	लुडबें, बोबडें.
કાવડિયું (નપું.)	दिडकी.
કાવો (પુ.)	साबुदाण्याची खीर.
કાસળ (નપું.)	कांटा. (लक्ष्यार्थ)
કાળાંધોળાં (નપું.)	कारस्थान.
કાળું (નપું.)	काळें.
કાંકરી (સ્ત્રી)	रेव.
કાંકરો (પુ.)	खडा.
કાંચળી (સ્ત્રી)	कांचोळी, सापाची कात.
કાંટો (પુ.)	कांटा.
કાંઠો (પુ.)	किनारा.
કાંપ (પુ)	(नदीचा) गाळ.
કાંપની જમીન	गाळाची जमीन.
કિકીયારી (સ્ત્રી)	किंचाळी.
કિસ્સો (પુ.)	किस्सा.

કિલ્લો (પુ.)	किल्ला.
કિસ્સો (પુ.)	हकीकत.
કીકી (સ્ત્રી)	लहान मुलगी.
કીચડ (પુ.)	चिखल.
કીડિયાં (નપું.)	पोत (मणी बारीक).
કીડિયારું [illegible] (નપું.)	मुंग्यांचें वारूळ.
કીડી (સ્ત્રી)	मुंगी.
કીડો (પુ.)	किडा.
કુદરત (સ્ત્રી)	निसर्ग.
કુમક (સ્ત્રી)	मदत.
કુમળું (વિ.)	कोंवळें.
કુલ (વિ.)	एकंदर.
કુલડી (સ્ત્રી)	बोळकें.
કુવાશી (સ્ત્રી)	कुमारिका, माहेरवाशीण.
કુશકી (સ્ત્રી)	कोंडा.
કુહાડી (સ્ત્રી)	कुऱ्हाड.
કુંવારું (વિ.)	अविवाहित.
કૂકો (પુ.)	सागरगोटा.
કૂજો (પુ.)	खुजा (पाण्याचा).
કૂણું (નપું.)	कोंवळें.
કૂદકો (પુ.)	उडी.
કૂવો (પુ.)	विहीर.
કૂંચી (સ્ત્રી)	किल्ली.
કૂંડાળું (નપું.)	वर्तुळ.
કૂંડી (સ્ત્રી)	कुंडी.
કેટલું (વિ.)	किती.

કેડ (સ્ત્રી)	पिच्छा.
કેડો (પુ.)	पाठलाग.
કેદ (સ્ત્રી)	कैद.
કેદી (પુ.)	कैदी.
કેફ (પુ.)	कैफ.
કેર (પુ.)	महानाश, त्रास.
કેરીગાળો (પુ.)	आंब्याचा मोसम.
કેવડું (વિ.)	केवढें.
કેવું (વિ.)	कसें.
કેશર (નપું.)	केशर.
કેળફૂડો (પુ)	केळफूल.
કેળવણી (સ્ત્રી)	शिक्षण.
કોઈ (સ)	कोणी.
કોગળો (પુ.)	चूळ.
કોટડી (સ્ત્રી)	कोठडी.
કોઠી (સ્ત્રી)	रांजण, ठाणें.
કોડ (નપું.)	हौस.
કોડી (સ્ત્રી)	कवडी.
કોઢ (સ્ત્રી)	गोठा.
કોણ (સ.)	कोण.
કોતર (સ્ત્રી)	खिंडार.
કોતરલેખ (પુ.)	लेणें.
કોથળી (સ્ત્રી)	पिशवी.
કોદાળી (સ્ત્રી)	कुदळ
કોપ (પુ.)	कोप.
કોપરું (નપું.)	खोबरें.
કોમ (સ્ત્રી)	जात.
કોયલો (પુ.)	कोळसा.

કોર (સ્ત્રી) (काठ) कापडाचा.
કોરું (વિ.) कोरें.
કોલ (પુ.) वचन.
કોલું (નપું.) गुऱ्हाळ.
કોશ (પુ.) मोट.
કોશિશ (સ્ત્રી) प्रयत्न.
કોસ (પુ.) कोस.
કોસ (પુ.) मोट.
કોળિયો (પુ.) घास.

ख

ખજીનો / ખજાનો (પુ.) खजिना.
ખટપટ (સ્ત્રી) खटपट.
ખટમીઠું (નપું.) आंबटगोड.
ખટાશ (સ્ત્રી आंबटपणा.
ખરબચડું (વિ.) खडबडीत.
ખડમોસાળ (નપું.) पंजोळ.
ખડિયો (પુ.) दौत.
ખડું (વિ.) खडें.
ખણ (સ્ત્રી) खाज.
ખબર (સ્ત્રી) हकीकत.
ખમણ (નપું.) कास.
ખમ્મા (અ.) उगी.
ખરચ (નપું.પુ.) खर्च.
ખરડો (પુ.) मसुदा.
ખરપડી (સ્ત્રી) खुरपें.
ખરાબ (વિ.) खराब.
ખરીતો (પુ.) खलितो.
ખરીદી (સ્ત્રી) खरेदी.
ખરું (વિ.) खरें, पक्कें.
ખરેટું (નપું.) खरवस.
ખરેરો (પુ.) खरारा.
ખલેલ (પુ. નપું.) हरकत.
ખલાસ (વિ) खलास.
ખલાસી (પુ.) खलाशी.
ખસિયાણું (વિ.) हिरमुसलें.
ખંજન (નપું) गालावरली खळी.
ખંડ (પુ.) खंड.
ખંડિયેર (નપું.) अवशेष.
ખંત (સ્ત્રી) चिकाटी.
ખાઈ (સ્ત્રી) खंदक.
ખાઉધરું (વિ.) खादाड.
ખાખરો (પુ.) निवडुंग.
ખાટસવાદિયું (વિ.) चांभार चौकशा करणारा.
ખાટું (વિ.) आंबट.
ખાડો (પુ.) खड्डा.
ખાણું (નપું.) खानों.
ખાતર (નપું.) खत.
ખાતરી (સ્ત્રી) खात्री.
ખાતું (નપું.) खातें.

ખાધાખોરાકી (સ્ત્રી) पोटगी.
ખાતું (નપું.) कप्पा.
ખાપરી (સ્ત્રી) मेकूड.
ખાખોચિયું (નપું.) डबकें.
ખાર (પુ.) वैर.
ખારૂં (નપું.) खारट.
ખાલી (વિ.) रिकामें.
ખાસડું (નપું.) खेटर.
ખાસિયત (સ્ત્રી) विशिष्टता.
ખાસું (વિ.) चांगलें; व्यवस्थित.
ખાંડ (સ્ત્રી) साखर.
ખાંડી (સ્ત્રી) खंडी.
ખાંડું (નપું.) तलवार.
ખીજ (સ્ત્રી) चीड.
ખીણ (સ્ત્રી) खींड.
ખીલ (પુ.) तारुण्य पीटिका.
ખીલી (સ્ત્રી) लोखंडी चूक.
ખીલો (પુ.) खिळा.
ખુરદો (પુ.) खुरदा.
ખુલ્લાણુ / ખુલ્લું (પુ.) मोकळें, उघडें.
ખુલાસો (પુ) खुलासा.
ખુલાસો થવો (शौचास साफ होणें).
ખૂબ (વિ.) खूप.
ખૂલતું (વિ.) सैल (कपडा).
ખૂંધ (સ્ત્રી) पोंक.
ખેડૂત (પુ.) शेतकरी.
ખેતર (નપું.) शेत.
ખેતી (સ્ત્રી) शेती.
ખેદાનમેદાન (વિ.) खैदान मैदान.
ખેપિયો (પુ.) दूत.
ખેરાત (સ્ત્રી) दान, खैरात.
ખેલ (પુ.) खेळ.
ખો (પુ.) संवय.
ખોખું (નપું.) खोकें.
ખોટ (સ્ત્રી) तोटा.
ખોટું (નપું.) खोटें.
ખોડ (સ્ત્રી) संवय.
ખોડો (પુ) खवडा (डोक्यातील).
ખોતરણી (સ્ત્રી) दांत कोरणें.
ખોબો (પુ.) ओंजळ.
ખોભણી (સ્ત્રી) खोबण.
ખોરાક (પુ.) अन्न.
ખોરૂં (નપું.) खवट.
ખોળ (સ્ત્રી) पेंड.
ખોળ (સ્ત્રી) तपास
ખોળ (સ્ત્રી) गादीची खोळ.
ખોળિયું (નપું.) कुडी.
ખોળો (પુ.) मांडी (lap)
ખ્યાલ (પુ.) कल्पना.

ग

ગગન (નપું.)	आकाश.
ગજ (પુ.)	वार (३६ इंच).
ગજબ (પુ.)	महजब.
ગજું (નપું.)	हिंमत.
ગટ્ટો (વિ.)	गिड्डा, ठेंगू.
ગઠિયું (વિ.)	लबाड.
ગઠ્ઠો (પુ.)	गठ्ठा.
ગડદો (પુ.)	गुद्धा.
ગરબડ (સ્ત્રી)	गडबड.
ગડમથલ (સ્ત્રી)	गोंधळ.
ગડી (સ્ત્રી)	घडी.
ગઢ (પુ.)	गड.
ગણોત (નપું.)	गणवत.
ગણ્યું ગાઠ્યું (વિ.)	थोडें थोडकें.
ગતાગમ (સ્ત્રી)	माहिती, समजूत.
ગીત (નપું.	गीत.
ગપ (સ્ત્રી)	गप्प.
ગભરાટ (પુ.)	भय.
ગભાર (પુ.)	गाभारा.
ગમાર (વિ.)	मूर्ख.
ગમે તે (વિ.)	वाटेल तें.
ગરગડી (સ્ત્રી)	गडगडी.
ગરજ (સ્ત્રી)	गरज.
ગરનાળું (નપું.)	नाला.
ગરબો (પુ.)	गरबा (डान्स).
ગરમ (વિ.)	गरम.
ગરીબ (વિ.)	गरीब.
ગલી (સ્ત્રી)	गल्ली.
ગલોલ (પુ.)	गलूल.
ગલ્લો (પુ.)	गल्ला.
ગવાનેક (પુ.)	गोग्रास.
ગલીપચી (સ્ત્રી)	गुदगुल्या.
ગળગળું (વિ.)	सद्‌गदित.
ગળચટું (વિ.)	गुळचट.
ગળણી (સ્ત્રી)	गाळणें.
ગળણું (નપું.)	पाणी गाळण्याचें फडकें.
ગળતી (સ્ત્રી)	अभिषेकपात्र.
ગળફો (પુ.)	घशांतला बडका.
ગળી (સ્ત્રી)	नीळ.
ગળ્યું (વિ.)	गोड.
ગંજાવર (વિ.)	खूप मोठें.
ગંજીફો (પુ.)	खेळायचे पत्ते. (Playing cards)
ગંદું (વિ.)	घाणेरडें; घाण.
ગંધ (સ્ત્રી)	घाण.
ગાજ (પુ.)	काज (बटणाचें).
ગાજવીજ (સ્ત્રી)	गडगडाट आणि वीज चमकणें.
ગાડવો (પુ.)	बडगा.
ગાડી (સ્ત્રી)	गाडी.
ગાડું (નપું.)	बैलगाडी.
ગાદલું (નપું.)	गादी.
ગાપચી (સ્ત્રી) (મારવી)	पलायन (करणें).

ગાબડું (નપું.) भगदाड.
ગાભો (પુ.) चिंधी, कापडाचा बोळा.
ગારો (પુ.) शेणमातीचा काला.
ગાલ્લું (નપું.) बैलगाडी.
ગાળ (સ્ત્રી) शिवी.
ગાળો (પુ.) मोसम.
ગાંગડો (પુ.) खडा.
ગાંઠ (સ્ત્રી) गांठ.
ગાંડિયું (વિ.) वेडपट.
ગાંડું (નપું) वेडें, खुळें.
ગાસુડી (સ્ત્રી) गठ्ठा.
ગિરદી (સ્ત્રી) गर्दी.
ગિરફતાર (વિ.) बेपत्ता.
ગીત (નપું) गाणें.
ગીરો (પુ.) गहाण.
ગુજરાન (નપું) / ગુજારો (પુ.) निर्वाह.
ગુનો (પુ.) गुन्हा.
ગુફા (સ્ત્રી) गुहा.
ગુમ (વિ.) बेपत्ता.
ગુમાસ્તો (પુ.) कारभारी.
ગુલાંટ (સ્ત્રી) कोलांटी.
ગુલ્લું (નપું.) पिठाची गोळी.
ગુસ્સો (પુ) घुस्सा.
ગુંજાશ (સ્ત્રી) ताकद, हिंमत.
ગુંઠો (પુ.) गुंठा.
ગુંદર (પુ.) गोंद, डोंक.

ગુંદરિયું (નપું.) भिजबलेला गोंद ठेवण्याचें भांडें.
ગુંદરિયું (વિ.) चिकटोपंत.
ગૂણ (સ્ત્રી) गोण, पोतें.
ગૂંગણું (વિ.) गेंगाणें.
ગૂગુ (નપું) मेकूड.
ગૂચ (સ્ત્રી) गुता
ગેડી (સ્ત્રી) हॉकीस्टीक
ગેબી (વિ.) गूढ, गुप्त.
ગોખણપટ્ટી (સ્ત્રી) घोकंपट्टी.
ગોટલો (પુ) कोय.
ગોટાળો (પુ) घोटाळा.
ગોટો (પુ) गुच्छ.
ગોઠિયો (પુ) दोस्त.
ગોઠિયણ (સ્ત્રી) सखी.
ગોત (સ્ત્રી) शोध.
ગોથ (સ્ત્રી) गटांगळी.
ગોથું (નપું) कोलांटी.
ગોદ (સ્ત્રી) मांडी, मिठी.
ગોદામ (સ્ત્રી) गोदी.
ગોબો (પુ) पोचा)भांड्याचा
ગોયણી / ગોરાણી (સ્ત્રી) भटीण, सवाष्ण.
ગોર (પુ) भटजी, पुरोहित.
ગોરું (વિ) गोरें.
ગોળ (વિ.) वाटोळें.
ગોળમટોળ (વિ) गोलगरगरीत.
ગોળો (પુ.) गोळा.

घ

ઘટ (સ્ત્રી)	तूट.		ઘાટીલું (વિ)	घाटदार
ઘટતું (વ.)	यग्य.		ઘાડું ઘાડુ } (વિ.)	दाट.
ઘડપણ (વિ.)	वृद्धावस्था.		ઘાણી (સ્ત્રી)	तेलाची घाणी.
ઘાંડયાળ (સ્ત્રી)	घड्याळ		ઘાત (પુ)	घात.
ઘડિયો (પુ.)	पाढा.		ઘાયલ (વિ.)	घायाळ.
ઘડી (સ્ત્રી)	क्षण.		ઘાસ (નપું.)	गवत.
ઘણું (વિ)	पुष्कळ.		ઘાસલેટ ઘાસતેલ } (નપું)	घासलेट, रॉकेल.
ઘમંડ (પુ)	घमेंड.		ઘાંટો (પુ.)	आवाज.
ઘરડાપો (પુ)	वृद्धावस्था किंवा पोक्तपणा (अकाली)		ઘી (નપું.)	तूप.
ઘરડું (પુ)	म्हातारें.		ઘૂઘરી (સ્ત્રી)	घागरी.
ઘરણ (નપું.)	ग्रहण.		ઘૂમટો (પુ.)	घुंगट.
ઘરાક (નપું. ન)	गिऱ्हाईक.		ઘૂંટડો (પુ.)	घोट.
ઘરેડી (સ્ત્રી)	गडगडी.		ઘેન (નપું.)	कैफ, नशा.
ઘરેણું (નપું.)	दागिना.		ઘેર ઘેરાવો } (પુ.)	घेर. (circum-farance)
ઘરેણું (ન.)	गहाण.		ઘેરૂં (વિ.)	गाहिरें.
ઘસારો (પુ.)	झीज.		ઘેલું (વ)	खुळें.
ઘંટ (પુ.)	घंटा		ઘોઘરો (વિ.)	घोगरा.
ઘંટી (સ્ત્રી)	जातें.		ઘોડિયું (નપું.)	घोडेपाळणा.
ઘંટીચોર (પુ)	भुरटा चोर.		ઘોડી (સ્ત્રી)	अलमारी.
ઘા (પુ.)	कागदाचा ताव, जखम		ઘોઘાટ (પુ)	गोंगाट.
ઘાટ (પુ.)	आकार, युक्ति.			

च

ચકચાર (સ્ત્રી)	गाजावाजा.		ચકભિલ્લુ (નપું.)	खो खो.
ચકતું (નપું.)	चकती.		ચકરડી (સ્ત્રી)	भिरभिरं.

ચકલી (સ્ત્રી)	पाण्याचा नळ.
ચકલું (નપું.)	पाखरूं.
ચકકર (નપું.)	चक्र, घेरी.
ચકકી (સ્ત્રી)	घाणा, गिरणी. (पिठाची)
ચચૂકો (પુ)	चिंचोका.
ચઢાઈ (સ્ત્રી)	आक्रमण.
ચઢિયાતુ (વિ.)	वरचढ.
ચણતર (નપું.)	बांधणी.
ચણોઠી (સ્ત્રી)	गुंज.
ચતું [ચત્તું] (વિ)	उताणें.
ચપટી (સ્ત્રી)	चिमूट, चुटकी.
ચપટું (વિ.)	चपटे.
ચપ્પુ (પુ. નપું)	चाकू.
ચબરાક (વિ.)	वाचाळ.
ચબાવલું (વિ.)	फाजील शहाणा.
ચરબી (સ્ત્રી)	चरबी.
ચલણ (નપું)	चलणी नाणें.
ચલમ (સ્ત્રી)	चिलीम.
ચલામણી (સ્ત્રી)	मांडव परतणें.
ચવડ (વિ.)	चिवट, वातड.
ચવાણું / ચાવણું (નપું.)	अबर चबर खाणें. भंळ.
ચહેરો (પુ.)	चेहरा.
ચળ (સ્ત્રી)	खाज.
ચળામણ (નપું.)	पिठावरचा चाळ.
ચંદરવો (પુ)	चादवा.
ચંપલ (સ્ત્રી)	चप्पल.
ચા (પુ. સ્ત્રી)	चहा.
ચાકર (પુ)	चाकर.
ચાઠું (નપું.)	डाग, व्रण.
ચાડિયુ (વિ.)	चहाड खोर.
ચાડી (સ્ત્રી)	चहाडी.
ચામડી (સ્ત્રી)	कातडी.
ચાર (સ્ત્રી)	चारा, गवत.
ચાલ (પુ.)	पद्धति.
ચાલ (સ્ત્રી)	चाल.
ચાલી (સ્ત્રી)	चाळ.
ચાવી (સ્ત્રી)	किल्ली.
ચાસણી (સ્ત્રી)	पाक.
ચાળણી (સ્ત્રી)	चाळणी.
ચાળા (પુ)	चाळे.
ચાંચ (સ્ત્રી)	चोच.
ચાંદરણું (નપું.)	चादणें.
ચાંદલો / ચાંલ્લો (પુ)	टिळा.
ચાંદી (સ્ત્રી)	व्रण.
ચાંપ (સ્ત્રી)	कळ, चाप.
ચાલ્લો (પુ.)	आहेर.
ચિઠ્ઠી (સ્ત્રી)	चिठ्ठी.
ચિનગારી (સ્ત્રી)	ठिणगी.
ચિત (નપું.)	चित्त.
ચિતરામણ (નપું.)	रेघोट्या.
ચિતા (સ્ત્રી)	चिता.

ચિંગુસ (વિ.)	कंजूष.
ચીકણુ (વિ.)	चिकट, कंजूष.
ચીજ (સ્ત્રી)	वस्तू.
ચીઢ (સ્ત્રી)	चीड.
ચીડિયું (વિ.)	चिडके.
ચીતરી (સ્ત્રી)	किळस.
ચીથરૂં (નપું)	चिंधडी.
ચીરિયું (નપું.)	फोड तुकडा.
ચીસ (સ્ત્રી)	किंकाळी.
ચુકાદો (પુ)	निकाल.
ચુપ (વિ.)	चूप.
ચૂકતું (વિ.)	चुकतें.
ચૂડો (પુ.)	चुडा.
ચૂનો (પુ.)	चुना.
ચૂમી (સ્ત્રી)	मुका, पापा.
ચૂલો (પુ)	चूल.
ચૂંક (સ્ત્રી)	पोटांतील, कळ.
ચૂંટણી (સ્ત્રી)	निवडणूक. (election)
ચૂંટી, ચૂંટલી, ખણુ (સ્ત્રી)	चिमटा (घेणें).
ચેંકો (પુ.)	फराटा.
ચેતવણી (સ્ત્રી)	सावधानगिरीची सूचना.
ચેન (નપું.)	चैन.
ચેપ (પુ)	लस, संसर्ग.
ચેપી (વિ.)	सांसर्गिक.
ચેલો (પુ.)	चेला, शिष्य.
ચોક (પુ)	चौक.
ચોકઠું (નપું.)	चौकट.
ચોકડી (સ્ત્રી)	फुली, मोरी.
ચોકી (સ્ત્રી)	चौकी.
ચોક્કસ (વિ.)	नक्की.
ચોકખું (વિ.)	स्वच्छ, स्पष्ट, प्रमाणिक.
ચોગાન (નપું)	मैदान.
ચોઘડિયાં (સ્ત્રી)	चौघडा.
ચોટ (સ્ત્રી) (લાગવી)	आघात, धक्का (बसणें).
ચોટલી (સ્ત્રી)	शेंडा, वेणी.
ચોટી (સ્ત્રી)	शेंडी.
ચોતરફ	चहूकडे.
ચોતરો (પુ.)	पार (झाडाचा).
ચોથ (સ્ત્રી)	चौथ.
ચોપગું (વિ.)	चतुष्पाद.
ચોપડી (સ્ત્રી)	पुस्तक.
ચોપડું (વિ)	चिकट.
ચોપાઈ (સ્ત્રી)	चौरंग.
ચોર (પુ)	चोर.
ચોરસ (વિ.)	चौरस.
ચોરસું (નપું.)	वडी, चौकोन.
ચોરી (સ્ત્રી)	चोरी, बोहलें.
ચોવડું (વિ.)	चौपदरी.
ચૌટું (નપું)	बाजार.
ચૌદશિયો (પુ.)	लावालावी करणारा माणूस.

छ

છબી (સ્ત્રી) — फोटो.
છતું (વિ.) — उताणें, हयात.
છલોછલ — साडोसांड.
છાણ (નપું) — शेण.
છાણું (નપું) — शेणी.
છાનું (વિ.) — गुप्त.
છાપું (નપું) — वर्तमानपत्र.
છાપો (પુ) — छापा.
છાબડી (સ્ત્રી) — टोपली.
છાંયો (પુ.) — सावली.
છાર (પુ.) — कोळशाची खर किंवा जिभेवरची बरशी.
છારી (સ્ત્રી) — बुरशी.
છાલ (સ્ત્રી) — साल.
છાલાં (નપું.) — सालपटें.
છાસ (સ્ત્રી) — ताक.
છાંટ (સ્ત્રી) — शिडकाव.
છાંટો (પુ.) — थेंब.
છીણી (સ્ત્રી) — किसणी.
છીપ (સ્ત્રી) — शिंपली.
છીંક (સ્ત્રી) — शींक.
છુટકારો (પુ.) — सुटका.
છુટ્ટી (સ્ત્રી) — सुटी.
છુરી (સ્ત્રી) — सुरी.
છુરો (પુ.) — सुरा.
છું — आहे.
છૂટ (સ્ત્રી) — सूट.
છૂટક (વિ.) — किरकोळ.
છૂટકો (પુ) — सुटका.
છૂટાછેડા (પુ.) — काडीमोड.
છૂટું (વિ.) — मोकळें.
છૂંદણું (નપું) — गोंदलेला ठिपका.
છે — आहे.
છેકાછેક (સ્ત્રી) — खोडाखोड.
છેટું (વિ.) — अंतर.
છેડો (પુ.) — पदर, टोंक, सीमा.
છેતપિંડી (સ્ત્રી) — फसवणूक.
છેલ્લુંવહેલું (વિ.) — सर्वांत शेवटचें.
છેલ્લું (વિ.) — शेवटचें.
છેવટ (નપું સ્ત્રી) — शेवट.
છૈયું (નપું.) — लकरूं.
છોડ, છોડવો (પુ.) — रोप, रोपटें.
છોડિયું (નપું.) — सोडण.
છોતરું (નપું) — सलपट.
છો ને — असे ना.

ज

જક (સ્ત્રી) — हट्टी.
જકાત (સ્ત્રી) — जकात.
જક્કી (વિ) — हट्टी.
જગજાહેર (વિ.) — जगजाहिर.

જગત (નપું) विश्व, जग.

જગા
જગ્યા } (સ્ત્રી) जागा.
જગો

જડતર (વિ.) जडावाचें काम.

જણસ (સ્ત્રી) जिन्नस.

જથ્થો (પુ.) समूह.

જથ્થાબંધ घाऊक.

જનમોતરી
જન્મોત્રી } (સ્ત્રી) कुंडली.

જબરું (વિ.) बलवान.

જમ (પુ.) यम.

જમણ (નપું.) मेजवानी.

જમાનો (પુ.) जमाना.

જમીન (સ્ત્રી) जमीन.

જર (પુ.) पैसा.

જરૂર (સ્ત્રી) जरूर.

જલદી (અ.) लवकर.

જવાન (વિ.) तरुण.

જવાબ (પુ) उत्तर.

જશ (પુ.) यश.

જંગલ (નપું.) रान.

જંપ (પુ.) स्वस्थता.

જાઓ जा.

જાગતુ (વિ.) जागृत.

જાડું (વિ.) जाड, लठ्ठ, घट्ट.

જાણ (વિ.) माहिती.

જાણીતું (વિ) माहितीचें,

જાત (સ્ત્રી) जात.

જાતીલું (વિ.) स्वजातीय, जातभाई.

જાત્રા (સ્ત્રી) यात्रा.

જાન (સ્ત્રી) वऱ्हाडी.

જાન (સ્ત્રી) जीव.

જાનવર (નપું.) जनावर, पशु.

જાની (વિ) परमप्रिय.

જાનીવાસો (પુ.) वऱ्हाड उतरण्याची जागा.

જાપતો (બંદો-બસ્ત) (પુ.) पक्का (बंदोबस्त).

જાપાન (પુ.) जपान.

જાફરાં
જાફરીયાં } (નપું) झिपऱ्या.

જા આવ जा ये.

આવક (સ્ત્રી) प्राप्ति.

જાવક (સ્ત્રી) खर्च.

જાસૂસ (પુ.) हेर.

જાહેર (વિ.) जाहिर,

જાહેરાત (સ્ત્રી) जाहिरात.

જાહેજલાલી (સ્ત્રી) वैभव.

જાળવણી (સ્ત્રી) सांभाळ.

જાળી (સ્ત્રી) जाळी.

જાળું (નપું.) कोळीष्टक, जाळें.

જાંબુડો (વિ.) जांभळा.

જિગર (સ્ત્રી) हिंमत.

જીદ (સ્ત્રી) हट्ट.

જીલ્લો (પુ.) जिल्हा.

જિગોડો (પુ.) गोचीड.

જિંદગી (સ્ત્રી)	आयुष्य.
જીરૂં (નપું.)	जिरें.
જીવ (પુ)	जीव.
જીવતુ (વિ.)	जिवंत.
જીવાત (સ્ત્રી)	कीड.
જીંડવું (નપું)	बोंड.
જુઆળ (પુ.)	भरती. (समुद्राची)
જુગતું (વિ.)	युक्त, योग्य.
જુઠું (વિ.)	खोटें, नकली, उष्टें..
જુદું (વિ.)	बेगळें, निराळें.
જુનવાણી (વિ.)	सनातनी.
જુવાની (સ્ત્રી)	जवानी.
જુલમ (પુ)	जुलूम.
જુલાબ (પુ.)	जुलाब, रेचक.,
જુવાન (વિ.)	तरुण.
જુસ્સો (પુ.)	अवसान.
જૂગટું (નપું.)	द्यूत.
જૂજ (વિ.)	अगदीं थोडें.
જૂઠ / જૂઠાણુ } (વિ.)	असत्य.
જૂઠું (વિ.)	खोटें.
જૂથ (નપું.)	थवा.
જૂનું (વિ.)	जुनें.
જેટલું (વિ.)	जितकें.
જેણે (સ.)	ज्यानें.
જે તે (સ.)	जो तो.
જેમનું (સ.)	ज्याचें.
જેવડું (વિ.)	जेवढें.
જેવું તેવું (વિ.)	कमेंतरी.
જોઈએ	पाहिजे.
જોઈતુ (વિ)	पाहिजे ते,
જોખમ (નપું.)	जोखीम.
જોડો (પુ.)	जोडा जोडा.
જોડણી (સ્ત્રી)	spelling.
જોબન (વિ.)	तारुण्य.
જોર (નપું.)	शक्ति.
જોરૂ (સ્ત્રી)	बायको.
જોશ. (પુ.)	ज्योतिष.
જોશી (પુ.)	ज्योतिषी.

झ

ઝગડો (પુ)	झगडा.
ઝડકો (પુ)	धांधोटी
ઝડતી (સ્ત્રી)	झडती.
ઝડપ (સ્ત્રી)	वेग.
ઝડિયું (નપું.)	पावसाची झड.
ઝનૂન (નપું.)	खून, ईर्ष्या.
ઝબ્બો (પુ)	झब्बू (पत्त्यांतला.)
ઝરણું (નપું.)	झरणे.
ઝરમર (સ્ત્રી)	झिमझिम.
ઝરો (પુ)	झरा
ઝવેર (નપું.)	जवाहिर.
ઝંખના (સ્ત્રી) (કરવી)	आसावणें.
ઝંખવાણું (વિ.)	हिरमुसलें.
ઝંડો (પુ)	झेंडा.
ઝાકળ (સ્ત્રી)	दंव.

ઝાઝું (વિ.) पुष्कळ.
ઝાટકણી (સ્ત્રી) झाडंपट्टी.
ઝાડ (નપું) झाड.
ઝાડુ (નપું.) झाडू.
ઝાડો (પુ.) विष्टा.
ઝાપટું (નપું.) पावसाची सर, वळवाचा पाऊस.
ઝાલર (સ્ત્રી) झूल, झालर,
ઝાલર (પુ) वाल.
ઝાળ (સ્ત્રી) झळ.
ઝાંખુ (વિ.) अंधूक, अस्पष्ट.
ઝાંખરું (નપું.) काटे, वगैरे.
ઝાંઝર (નપું.) पायांत घालण्याच्या तोरड्या, सांखळया.
ઝાંઝવો (પુ.) झंझावात.
ઝાંઝવાનાં જળ (નપું.) मृगजळ.

ઝીક (સ્ત્રી) झीग.
ઝીણું (વિ.) बारिक.
ઝૂડો (પું) जुडगा.
ઝૂડી (સ્ત્રી) जुडा.
ઝૂમખો (પું.) झुपका.
ઝૂલ (સ્ત્રી) झूलर, झालर.
ઝૂલો (પું) झोला.
ઝૂંપડી (સ્ત્રી) झोंपडी.
ઝેર (નપુ) विष, वैर.
ઝેરી (વિ.) विषारी.
ઝેરીલું (વિ.) दुष्ट, मनांत दंश ठेवणारें.
ઝોકું, ઝોલુ } (નપુ) डुलकी.
ઝોળી (સ્ત્રી) झोळी., पिशवी.

ट

ટકાઉ (વિ.) टिकाऊ.
ટકો (પુ) टक्का, पैसा.
ટકોરો (પુ.) टोला, ठोका.
ટચલી આંગળી (પુ.) करंगळी.
ટટ્ટાર (વિ) ताठ.
ટપકું (નપું.) ठिपका.
ટપકો (પુ.) कुंडली.
ટપલી (સ્ત્રી) चापटी.
ટપાલ (સ્ત્રી) टपाल.
ટપ્પો (પુ) टप्पा.

ટહુકો (પુ.) मधूर आवाज, कोकिळेचा किंवा मोराचा आवाज.
ટંક (સ્ત્રી) वेळ.
ટંડેલ (પુ.) तांडेल.
ટાટ (નપું) गोणपाट.
ટાઢ (સ્ત્રી) थंडी.
ટાઢક (સ્ત્રી) स्वस्थता.
ટાઢિઓ તાવ (પુ.) मलेरिया.
ટાઢું (વિ.) शीतल, शांत, शिळें (अन्न

ટાણું (નપુ.) प्रसंग.
ટાયલું (વિ.) दीड शहाणें.
ટાલ (સ્ત્રી) टक्कल.
ટાંકણી (સ્ત્રી) टांचणी.
ટાંકો (પું.) टाका.
ટાંચ (સ્ત્રી) टांच, तूट,
ટાંપું (નપુ.) हेलपाटा.
ટિપ્પણ (નપુ.) टीप, पत्रिका.
ટીકડી (સ્ત્રી) चपटी गोळी.
ટીખળ (નપુ.) टिंगल.
ટીપણું (નપુ) पंचाग, पत्रिका.
ટીપું (નપુ.) ठिपका, थेब.
ટીમણ (નપુ.) केळवण, जेवण.
ટીલડી, ટીલી (સ્ત્રી) टिकली, (कुंकवाची).
ટુકડી (સ્ત્રી) तुकडी.
ટુચકો (પું.) चुटका.
ટૂંક (સ્ત્રી) कडवे, कवितेंतला आकडा.
ટૂંકમાં, ટૂંકાણમાં थोडक्यांत.
ટૂંકું (વિ.) आंखूड.
ટેક (સ્ત્રી પું.) पण, शपथ.
ટેકરી (સ્ત્રી) टेकडी.
ટેકો (પું.) पाटिंबा, टेकूं.
ટેવ (સ્ત્રી) संवय.
ટેસ (પું.) लज्जत.
ટોકરી (સ્ત્રી) घंटा.
ટોચ (સ્ત્રી) शिखर.
ટોપરું (નપુ) खोबरें.
ટોળું (નપુ.) थवा.

ठ

ઠગ (વિ.) ठक.
ઠઠ્ઠાખોર (વિ.) थट्टेखोर.
ઠપકો (પું.) ठपका, दोष,
ઠરેલ (વિ.) स्थिर.
ઠળિયો (પું) बी.
ઠંડી (વિ.) थंडी, हिंवाळा.
ઠંડું (વિ.) गार, शिळे, स्वभावाने शांत.
ઠાઠડી (સ્ત્રી) ताटी.
ઠામ (નપુ) स्थान,
ઠામઠેકાણું (નપુ) ठावाठिकाणा.
ઠામોઠામ जागोजाग.
ઠાલું (વિ.) रिकामें, रिते.
ઠાવકું (વિ.) गंभीर.
ઠીકરું (નપુ) ठिकरी.
ઠીયો (પું.) बी.
ઠીંગણું (વિ.) ठेंगणें.
ઠૂંઠું (વિ.) थोटें.
ઠેકાણું (નપુ) ठिकाणा, पत्ता.
ઠેસ, ઠેશ, ઠોકર (સ્ત્રી) ठेच.
ઠોઠ (વિ.) अभ्यासांत ढ.
ઠોસો (પું.) ठोसा.

ड

ડખલ (સ્ત્રી,) अडथळा.
ડગલું (નપુ) पाऊल.
ડઘો (પું.) डग्गा.
ડચૂરો (પું,) तोठरा.
ડટ્ટો (પું) दट्टा.
ડણક (સ્ત્રી,) सिंहगर्जना.
ડપકો (પું,) ठिपका.
ડફણું (નપુ) मोठा सोटा, दाणके.
ડંફાસ (સ્ત્રી,) बढाई.
ડફોળ (વિ.) अभ्यासांत ढ.
ડબી }
ડબ્બી } (સ્ત્રી,) डबी.
ડબો }
ડબ્બો } (પું.) डबा, अभ्यासांत ढ.
ડમડોળ (વિ,) अस्थिर.
ડર (પું.) भय.
ડરપેક (વિ,) भित्रें.
ડહાપણ (નપુ,) शहाणपण.
ડહોળું (વિ,) गढूळ, खदूळ.
ડંખ (પું,) दंश.
ડાકણ (સ્ત્રી, डाकीण.

ડાઘ (પું,) डाग.
ડાટો (પું,) दट्टा.
ડાબુ (વિ,) डावें.
ડાબોડિયું (વિ,) डावरें.
ડામ (પું,) डाग.
ડામચિયો (પું,) घडवंची.
ડાહ્યલું (વિ,) दीड शहाणें.
ડાળું (નપુ,) डहाळी.
ડાંગ (સ્ત્રી,) काठी.
ડાંગર (સ્ત્રી,) भात.
ડીલ (નપુ,) शरीर.
ડીંટું (નપુ,) देंठ.
ડુંગર (પું, डोंगर.
ડુંગરાળ (વિ,) डोंगराळ.
ડૂચો (પું) बोळा.
ડૂમકી (સ્ત્રી.) बुडी.
ડૂસકું (નપુ.) हुंदका.
ડૂંખ (સ્ત્રી) कोंब.
ડોલું (નપુ.) डुलकी.
ડોશી (સ્ત્રી.) म्हातारी.
ડોસો (પુ.) म्हातारा.
ડોળ (પુ.) डौल.

ढ

ઢગ }
ઢગલો } (પું.) ढीग.
ઢચુપચુ (વિ.) डगुमगु.
ઢબ (સ્ત્રી) पद्धति.

ઢબુડી (સ્ત્રી.) बाहुली.
ઢબુ (પું.) ढबू.
ઢમઢોલ (વિ,) ढोलम लठ्ठ.
ઢંઢેરો (પું.) दवंडी.

ઢાળ (પું.)	उतार.
ઢાંક્યું (વિ.)	गुप्त.
ઢિંગલી (સ્ત્રી.)	बाहुली.
ઢીમચું (નપુ.)	टेंगूळ.
ઢીલ (સ્ત્રી.	विलब.
ઢીલું વિ.)	सैल, शिथील.
ઢીકણું .(વિ.)	अमुक तमुक.
ઢૂકડું (વિ.)	नजीक, जवळ.
ઢેકાઢળિયા (પું.)	उंचसखल.
ઢેકો (પું.)	पाठीचा कणा.
ઢેડ (પું)	अत्यज.
ઢેફું (નપુ)	डिखळ, ढेकूळ.
ઢોર (નપુ.)	पशु.

त

તક (સ્ત્રી)	संधी.
તકદીર (નપુ.)	नशीब.
તકરાર (સ્ત્રી)	तक्रार, भांडण.
તકલીફ (સ્ત્રી)	कष्ट.
તખલ્લુસ (નપુ.)	लेखकानें घेतलेलें टोपण नांव.
તજવીજ (સ્ત્રી)	व्यवस्था.
તડ (સ્ત્રી)	तडा, चीर.
તડકો (પું.)	उन्ह.
તણખલું (નપુ.)	तृण.
તણખો (પું.)	ठिणगी.
તપખીર (સ્ત્રી)	तपकीर.
તપાસ (સ્ત્રી)	चौकशी, तपास.
તફાવત (પું.)	तफावत.
તબેલો (પું)	तबेला.
તમે / તમો (સ.)	तुम्ही.
તમરું (નપુ.)	रातकिडा.
તમા (સ્ત્રી)	परवा.
તમાકુ (સ્ત્રી)	तंबाखू.
તમાચો (પું.)	थप्पड.
તમારું	तुमचें.
તમ્મર (સ્ત્રી)	घेरी.
તર / તોર (સ્ત્રી)	दुधावरची साय.
તરકટ (નપુ,)	डावपेच.
તરકીબ (સ્ત્રી)	युक्ति
તરજુમો (પુ.)	भाषातर.
તરણું (નપુ.)	तृण.
તરત (અ.)	तावडतोब.
તરફ (અ.)	बाजूस.
તરફેણ (સ્ત્રી)	पक्ष.
તરબોળ (વિ.)	माखलेलें.
તરભેટો (પું)	तीन रस्ते एकत्र मिळतात ती जागा.
તરવાર (સ્ત્રી)	तलवार.
તરસ / તરશ (સ્ત્રી)	तहान.
તરાપો (પું.)	तराफा.
તલ (પું)	तीळ.

તળાવ (નપુ)	तलाव.
તવંગર (વિ.)	धनिक.
તસુ (પુ.)	इंच.
તસ્દી (સ્ત્રી)	श्रम.
તહનામું (નપુ.)	तहनामा.
તહેનાત (સ્ત્રી)	बडदास्त.
તહેવાર (પું.)	सण.
તહોમત (નપુ.)	आळ.
તળિયું (નપુ.)	तळ, पृष्ठभाग.
તળે (અ)	खाली.
તંદુરસ્ત (વિ.)	निरोगी.
તાકાત (સ્ત્રી)	ताकद.
તાકીદ (સ્ત્રી)	तांकीद.
તાકું (નપુ.)	फरताळ.
તાકો (અ.)	कापडाचा तागा, ठाण.
તાગડધિન્ના (પું.)	धांगडधिंगा,
તાજ (પુ.)	राजाचा मुकुट.
તાજગી (સ્ત્રી)·	स्फूर्ति.
તાજવું (નપું)	तराजू.
તાજીયા (પું)	मुसलमानांचे डोले.
તાજુબ (વિ.)	आश्चर्यचकित.
તાજું (વિ)	ताजें.
તાજેતરમાં (અ.)	अलीकडे.
તાણ (સ્ત્રી)	ताण.
તાણાતાણ (સ્ત્રી)	ओढाताण.
તાપ (પુ)	उन्ह, आंच, त्रास.
તાપણી (સ્ત્રી)	झगरें, शेकोटी.
તાપોટો (પું.) / તાપોલિયુ (નપુ.)	घामगळू.
તાર (પુ.)	तार.
તારો (પુ.)	चांदणी.
તારું (સ.)	तुझें.
તાલાવેલી (સ્ત્રી)	रूखरूख, घाई.
તાલેવર (વિ.)	श्रीमंत,
તાળાકૂંચી (સ્ત્રી)	कुलूपकिल्ली.
તાળી (સ્ત્રી.)	टाळी.
તાળું (નપુ.)	कुलूप.
તીખું (વિ.)	तिखट.
તીણું (વિ)	तीक्ष्ण.
તીર (નપુ.)	किनारा.
તુમાર (પુ.)	सरकारशीं पत्रव्यवहार, दिरंगाईचा कारभार.
તુમુલ (વિ.)	दारुण.
તુલના (વિ.)	तुलना.
તું (સ.)	तू.
તુરાશ (વિ.)	तुरटपणा.
તૂરું (વિ.)	तुरट.
તે	तो, तें.
તેટલું (વિ.)	तितकें.
તેડું (નપુ.)	आमंत्रण.
તેણે (સ.)	त्यानें.
તેનું (સ.)	त्याचें.
તેમણે (સ.)	त्यांनीं.
તેમને (સ.)	त्यांना.

તેલિયું (વિ.)	तलकट.
તેવડુ (વિ.)	तेवढें.
તેવું (વિ.)	तसें.
તેં (વિ.)	त्वां, तू.
તૈયાર (વિ.)	तयार.
તોછડું (વિ.)	तुसडें.
તોતડું (વિ.)	तोतरें.
તોપ (સ્ત્રી)	तोफ.
તોફાન (નપુ.)	दंगा, मस्ती.
તોર (સ્ત્રી)	साय.
તોરણ (નપુ)	तोरण.
તોલ (નપુ, પું.)	तोल, वजन.
તોલું (નપુ.)	१० शेराचें वजन.
તોલો (પું)	तोळां.
ત્રાજવું (નપુ.)	तराजू.
ત્રાડ (સ્ત્રી)	ओरड, डरकाळी.
ત્રાસ (પું)	त्रास.
ત્રાંસુ (વિ.)	तिरपें.
ત્રિરાશિ (સ્ત્રી)	त्रैराशिक.
ત્રિસેંથિયો (પું.)	बिंदी.
ત્રેવડ (સ્ત્રી)	काटकसर
ત્રેવડું (વિ.)	तीन पदरी, तिप्पट.

थ

થઈ	झाली.
થનગનાટ (પું)	थयथयाट.
થપ્પડ (સ્ત્રી)	थप्पड.
થપ્પો (પું.)	पातळाला लावण्याचे जरांचे काठ.
થર (પું.)	थर.
થંભ (પું.)	खांब, स्तंभ.
થાક (પું.)	श्रम.
થાણું (નપુ.)	ठाणें.
થાપણ (સ્ત્રી)	गुतवण (भांडवल) (Investment.)
થાળ (પું)	मोठें ताट, नैवेद्य.
થાંભલો (પું)	खांब.
થીગડી (સ્ત્રી) / થાગડું (નપુ.)	ठिगळ.
થુત્કાર (પું.)	छी थू
થુંક (નપુ.)	थुंकी.
થેપાડું (નપુ.)	धोतर.
થેલી (સ્ત્રી)	थैली, पिशवी.
થેલો (પું)	पोते, गोण.
થોકબંધ (વિ.)	घाऊक.
થોડું (વિ.	थोडें.
થોભ (પું.)	थांबा, Stop.

द

દખણા (પું.)	दक्षिणा, महाराष्ट्रीय
દખલગીરી (સ્ત્રી)	अडथळा.
દગલબાજ (વિ.)	दगलबाज.
દગો (પું.)	दगा.

દડ (પું)	माती.
દડિયો (પું.)	द्रोण.
દડો (પું.)	चेंडू.
દફતર (નપુ.)	दपतर.
દબદબો દમામ } (પું.)	थाटमाट.
દબાણ (નપુ.)	दाब, वजन.
દમ (પું.)	दम.
દમદમાટ (પું.)	दबदबा.
દયા (સ્ત્રી)	दया.
દર (નપુ.)	बीळ
દરકાર (સ્ત્રી)	परवा, काळजी.
દરદ (નપુ.)	दु:ख, आजार.
દરદાગીનો (પું.)	पैसा अडका.
દરમિયાન (અ.)	दरम्यान.
દરિયો (પું)	समुद्र.
દરો (સ્ત્રી.)	दुर्वा.
દરોબસ્ત (વિ.)	अखंड.
દર્પણ (નપુ.)	आरसा
દવા (સ્ત્રી)	औषध.
દશા (સ્ત્રી)	दशा.
દસકત (પું.)	अक्षर, सही.
દહાડાવાળી (સ્ત્રી)	गरोदर (स्त्री)
દહાડો (પું)	दिवस
દહેશત (સ્ત્રી)	दहशत.
દળણું (નપુ.)	दळण.
દળદર (નપુ.)	दारिद्य.
દંડ (પું.)	दंड.
દંભ (પું.)	दंभ.
દંશ (પું)	दंश.
દાઈપણ (પું.)	सुईण.
દાકતર (પું.)	डॉक्टर.
દાખલો (પું)	उदाहरण.
દાગીનો (પું.)	दागिना.
દાઝ (સ્ત્રી)	चीड.
દાણ (નપુ.)	जकात.
દાણાદાર (વિ)	दाणेदार. (कणीस), (तूप) कणीदार.
દાણો (પું.)	दाणा.
દાતણ (નપુ.)	दांतवण.
દાતરડું (નપુ.)	कोयता.
દાન (નપુ.)	दान.
દાનત (સ્ત્રી)	वृत्ती.
દાની (વિ)	दानशूर.
દાબડી (સ્ત્રી)	डबी.
દામણી (સ્ત્રી)	बिंदी.
દાયજો (પું.)	आहेर.
દાયણ (સ્ત્રી)	सुईण.
દારૂ (પું)	दारू.
દાવ (પું.)	डाव.
દાવો (પું)	दावा.
દાતિયો (પું.)	कंगवा.
દિન (પું)	दिवस.
દિલ (નપુ.)	हृदय, मन, चित्त, शरीर.
દિલગીર (વિ.)	दिलगीर.
દિલાસો (પું.)	धीर, आश्वासन.

દિંગ (વિ.) चकित.
દી (પુ) दिवस.
દીવડું (નપું.) कणकीचा दिवा.
દીવાદાંડી (સ્ત્રી) दीपगृह; दांडी.
દીવાની (સ્ત્રી) वेडेपणा.
દીવાનું (વિ) खुळें, वेडें.
દીવાસળી (સ્ત્રી) आगकाडी.
દીવો (પુ) दिवा.
દુકાન (સ્ત્રી) दुकान.
દુકાળ (પુ.) दुष्काळ.
દુખાવો (પુ) वेदना.
દુઃખીયારં (વિ.) दुःखी कष्टी, दुखणेकरी.
દુઝણું / દુધણું (વિ.) दुभते [जनावर]
દુરસ્ત (વિ.) दुरुस्त.
દુશ્મન (પુ.) शत्रु.
દુઃખ (નપું.) दुःख.
દૂધ (નપું.) दूध.
દૂધિયા (વિ.) दूधा सारखे स्वच्छ.
દૂબળું (વિ.) दुर्बल.
દેખરેખ (સ્ત્રી) देखरेख.
દેખાદેખી (અ.) चुरस.
દેખાવો (પુ) देखावा.
દેખાવડું વિ.) देखणें.
દેખીતું (વિ) स्पष्ट.
દેગસર (નપું.) जैनांचें देऊळ.
[લેડ] દેવડ घेणें [देणं].
દેવળ (નપું.) ख्रिश्चनांचे देऊळ.
દેવાળિયો (પુ.) दिवाळखोर.
દેવાળૂં (નપું. दिवाळें.
દેવું (નપું) कर्ज.
દેશાવર (પુ.) परदेश.
દોકડો (પુ.) मार्क.
દોટ (સ્ત્રી) धांव.
દોઢ (વિ.) दीड.
દોઢિયું (નપું.) दिडकी.
દોઢું (વિ.) दिडकें, दिडपट.
દોરવણી (સ્ત્રી) मार्गदर्शन.
દોરિયું (નપું.) दोरवा.
દોરો (પુ.) दोरा.
દોહદ (પુ. નપું.) डोहाळे.
દોહિતર (પુ.) दौहित्र.
દોહ્યલું (વિ) कठीण.

ધ

ધક્કો (પુ.) धक्का.
ધખારો (પુ) वाफ, धुसफूस.
ધગશ (સ્ત્રી) उत्साह.
ધજા (સ્ત્રી) बावटा.
ધડાકો (પુ.) धडाका.
ધણિયાણી (સ્ત્રી) मालकिण, बायको.
ધણી (પુ.) नवरा, मालक.
ધતિંગ (નપું) ढोंग.

ધન (નપું.).	दौलत.
ધનેતર (વિ.)	श्रीमंत.
ધનેડું / ધનેર (નપું.)	धान्यांतला पोरा.
ધપ્પો / ધબ્બો (પુ.)	धपाटा.
ધબ્બો (પુ)	छप्पा.
ધમક (સ્ત્રી)	धमक.
ધમાલ (સ્ત્રી)	धांदल, गोंधळ.
ધરતી (સ્ત્રી)	पृथ्वी.
ધરતીકંપ (પુ)	धरणीकंप.
ધરમૂળ / જડમૂળ (નપું.)	पाळं मूळं.
ધરી (સ્ત્રી)	आंस.
ધંધો (પુ)	धंदा.
ધાક (સ્ત્રી)	धाक.
ધાડ (સ્ત્રી)	दरोडा.
ધાણી (સ્ત્રી)	लाही.
ધાતુ (સ્ત્રી)	धातु.
ધાબું (નપું.)	छप्पा.
ધાર (સ્ત્રી)	धार.
ધારાધોરણ (નપું)	कायदाकानू.
ધાર્યું (વિ.)	ठरवलेलें, कल्पिलेलें
ધાવ (સ્ત્રી)	दाई, आया.
ધાવણ (નપું.)	आईचें दूध.
ધાંધળ (નપું.)	दंगा.
ધિંગું (વિ.)	मजबूत, लठ्ठ.
ધીકતું (વિ)	धगधगीत.
ધીમાશ / ધીમું (વિ)	हळू, सावकाश.
ધીરજ (સ્ત્રી)	धीर.
ધીરધાર (સ્ત્રી) (કરવા)	पैसे कर्जाऊ [देणें].
ધીરું (વિ.)	शांत, हळवें.
ધ્રુજારી (સ્ત્રી)	कंप.
ધુતારો (પુ.)	ठक.
ધુન (સ્ત્રી)	नाद.
ધુમાડો (પુ.)	धूर.
ધુમ્મસ (સ્ત્રી)	धुकें.
ધૂણી (સ્ત્રી)	धूर.
ધૂળ (સ્ત્રી)	माती.
ધૂસરી (સ્ત્રી)	धुरा.
ધો (પુ.)	प्रवाह, घाव, [कपड्यावर].
ધોકો (પુ.)	धोपटणे.
ધોખો (પુ)	धोका.
ધોધ (પુ.)	धबधबा.
ધોરણ (નપું.)	वळण, श्रेणी, इयत्ता.
ધોરી (વિ.)	मुख्य.
ધોલ (સ્ત્રી)	धपाटा.
ધોવડામણ (સ્ત્રી)	धुलाई.
ધોળું (વિ)	पांढरे.
ધ્યાન (નપું.)	लक्ष.

न

નકટું (વિ.) नकटें.
નકલ (સ્ત્રી) नकल.
નકશો (પુ.) नकाशा.
નકામું (વિ.) निरुपयोगी.
નકોરડો (પુ.) कडकडीत (उपवास).
નક્કર (વિ.) भरीव.
નક્કી (વિ) नक्की.
નખરો (વિ.) नखरा.
નખિયું (નપું.) नखकापें.
નખોદ (નપું.) सत्यानाश.
નગદ (વિ.) उक्तें.
નગારું (નપું.) नगारा.
નજર (સ્ત્રી) दृष्टि, लक्ष, दृष्ट.
નજીવું (નપું.) किरकोळ.
નઠારું (વિ.) वाईट.
નઠોર (વિ.) वाईट.
નડ (સ્ત્રી) हरकत.
નથી नाहीं.
નન્નો (પુ.) नन्ना.
નપાસ (વિ.) नापास.
નફટ (વિ.) बेशरम.
નફો (પુ.) नफा.
નબળું (વિ.) अशक्त.
નભાવ (પુ.) निभाव.
નમાલું (વિ.) निर्माल्य, बावळट.
નમૂનો (પુ.) नमुना.
નરમ (વિ.) मऊ.
નરસું (વિ.) वाईट.
નર્યું (વિ.) केवळ.
નવરું (વિ.) रिकामें.
નવરાશ / નવરાઈ (સ્ત્રી) रिकामपणा.
નવલિકા (સ્ત્રી) लघुकथा.
નવશેકું (વિ.) कोमट.
નવસાર (પુ.) नवसागर.
નવાઈ (સ્ત્રી) नावीन्य.
નવાજુની (સ્ત્રી) विशेष फरक.
નવું (વિ.) नवें.
નવેલી / નવોઢા (સ્ત્રી) नववधू.
નસ (સ્ત્રી) शीर.
નસંતાન (વિ.) निसंतान.
નસીબ (નપું) नशीब.
નસ્તર (નપું.) काप, चीर.
નસ્તર મૂકવું गळू वगैरे कापणें.
નહેર (સ્ત્રી) कालवा.
નહોર (પુ.) बोचकारा, नख.
નળ (પુ.) नळ.
નંગ (નપું.) नग, हिरा.

ના	नाही.
નાગું (વિ.)	नग्न.
નાચ (પુ.)	नाच.
નાડું (નપું)	नाडी, आगवळ.
નાણાં (નપું.)	पैसे.
નાત (સ્ત્રી)	जात.
નાતરું (નપું)	पाट लावणें, न्हावेर, विधवा पुनर्विवाह.
નાતીલું (વિ.)	जातीचे एक जातीचे.
નાતો (પુ.)	नाते.
નાદાન (વિ)	नादान.
નાદાર (વિ.)	नादार.
નાનકડું (વિ)	लहानगें.
નાનું (વિ.)	धाकटें, लहान.
નાનુંસૂનું (વિ.)	लहान सहान.
નાન્યતર (જાતી) (વિ)	नपुंसकलिंगी.
નામ (નપું.)	नाम, नांव.
નામંજૂર (વિ.)	नामंजूर.
નામીચું (વિ.)	प्रख्यात, नामांकित
નામું (નપું.)	जमाखर्च.
નાલાયક (વિ.)	नालायक.
નાવણ (નપું.)	स्नान.
નાવલિયો (પુ.)	नवरा.
નાવાકેફ (વિ)	अपरिचित.
નાસભાગ (સ્ત્રી)	पळापळ.
નાસીપાસ (વિ.)	निराश, निष्फळ.

નાળચું (નપું.)	नरसाळें, नळी.
નાળું (નપું.)	नाला.
નિકાશ (સ્ત્રી)	निर्यात.
નિભાડો, નિમાડો (પુ.)	(कुंभाराचा) आवा.
નિશા (સ્ત્રી)	पाटा, रात्र.
નિશાતરો (પુ)	वरवंटा.
નિશાની (સ્ત્રી)	खूण, चिन्ह.
નિશાળ (સ્ત્રી)	शाळा.
નિસાસો (પુ.)	निःश्वास.
નીક (સ્ત્રી)	गटार.
નીચાણ (નપું)	सखल.
નીચું (વિ)	सखल, ठेंगणें, नीच.
નીપજ (સ્ત્રી)	पैदास.
નીરણ (સ્ત્રી)	वैरण (गुरांना).
નીંદ, નીંદર (સ્ત્રી)	झोंप.
નુકસાન (નપું.)	नुकसान.
ને	आणि.
નેતર (નપું)	वेत.
નેફો (પુ)	नेफा.
નેમ (સ્ત્રી)	नेम.
નોકર (પુ.)	चाकर.
નોખું (વિ.)	वेगळें, आगळें.
નોંધ (સ્ત્રી)	नोंद, टांचण.
ન્યાત (સ્ત્રી)	जात (caste).
ન્યાય (પુ.)	न्याय.
ન્યાત (સ્ત્રી)	जेवणावळ.

प

પકવાન (નપું.) पकवान्न.
પખવાડિક (વિ.) पाक्षिक.
પખવાડિયું (નપું) पंधरवडा.
પગથિયું (નપું.) पायरी.
પગરખું (નપું.) पादत्राण.
પગલાં (નપું.) पावलें, पादुका.
પગરસ્તો (પુ) पायवाट.
પગી (પુ.) माळी, रखवालदार.
પછવાડે (અ.) मागें.
પછાત (વિ.) मागासलेलें.
પછીત (વિ.) पाठी मागचा भाग. (घराचा).
પછી (અ.) नंतर.
પછેડી (સ્ત્રી) पासोडी.
પજવણી (સ્ત્રી) पीडा.
પટારો (પુ) पेटारा.
પટિયા (નપું) केंसांचे फुगे.
પટેલ (પુ) पाटील.
પટી (સ્ત્રી) पट्टी.
પડ (નપું.) पापुद्रा, पुड.
પડખું (નપું.) कूस, बाजू.
પડઘો (પુ) प्रतिशब्द.
પડછાયો (પુ.) सांवली.
પડતર (વિ.) पडीत.
પડતી (વિ.) पडती.

પડદો (પુ.) पडदा.
પરસાળ (સ્ત્રી) परसुं.
પડળ (નપું) आवरण.
પડાવ (પુ) छावणी, मुक्काम.
પડિયો (પુ.) द्रोण.
પડી (સ્ત્રી) }
પડીકું (નપું) } पुडी.
પડોશ (પુ.) शेजार.
પણ (પુ) प्रतिज्ञा.
પનઘટ (પુ.) घाट, पाणवठा. (नदी वगैरेचा)
પતન (નપું.) पडती.
પતરાજ (સ્ત્રી) पत्रास.
પતરાળી (સ્ત્રી) पत्रावळ.
પતરું (નપું) पत्रा.
પતંગ (પુ સ્ત્રી) पतंग.
પતંગિયું (નપું.) फूलपांखरूं.
પતાસું (નપું.) बत्तासा.
પત્તું (નપું.) पान.
પત્તા (પુ.) पत्ता.
પથરી (સ્ત્રી) (रस्त्यावरची) खडी, बारीक चपटा खडा.
પથરો (પુ) दगड.
પથારી (સ્ત્રી) अंथरूण.
પત્થર (પુ.) फत्तर, दगड.

પધરામણી (સ્ત્રી) रवानगी, बोळवण.
પનાઈ (સ્ત્રી) होडी.
પનિયારી } (સ્ત્રી) पांणी भरणारी
પનિહારી } (स्त्री).
પનો (પુ.) कापडाचा पन्हा.
પનોતી (સ્ત્રી) दुर्दशा.
પનોતું (નપું.) शुभ.
પરખ (સ્ત્રી) पारख.
પરગજુ (વિ) परोपकारी.
પરગામ (નપું) परगांव.
પરચૂરણ (નપું.) खुर्दा.
પરચો (પુ.) परिचय.
પરપોટો (પુ.) बुडबुडा.
પરબ (સ્ત્રી) पाणपोई.
પરબીડિયું
(નપું.) लखोटा.
પરવાનો (પુ) परवाना.
પરવશ (વિ.) पराधीन.
પરસાદ (પુ) प्रसाद.
પરસેવો (પુ) घाम.
પરાયું (વિ.) परकें.
પગાર (અ.) तिगस्तां.
પરિણામ (નપું.) परिणाम.
પરૂ (નપું.) पू.
પરું (નપું.) उपनगर.
પરોણો (પુ) पाहुणा.
પરોઢ }
પરોઢિયું } (નપું.) प्रभात.

પલ (સ્ત્રી) }
પલકારો (પુ.) } क्षण.
પલાડી (સ્ત્રી)
(વાળવી) मांडी. (घालणें).
પલ્લું (નપું.) हुंडा, एक वजन.
પવન (પુ.) वारा.
પવાલી (સ્ત્રી) लहान फुलपात्र.
પવાલું (નપું.) फुलपात्र.
પશુ (નપું) पशु.
પસતી (સ્ત્રી) भाऊबीज.
પસંદ (વિ.) पसंत.
પસીનો (પુ.) घाम.
પસ્તાવો (પુ.) पश्चात्ताप.
પહાડ (પુ.) पहाड.
પહાણો (પુ.) दगड, धोंडा.
પહેરવેશ (પુ.) पोषाख.
પહેરો (પુ) पहारा.
પહોંચ (સ્ત્રી) पावती.
પહોંચેલું (વિ.) पकें, वस्तार.
પહોર (પુ.) घटिका.
પહોળું (વિ.) रुंद.
પંખી (નપું.) पक्षी.
પંખો (પુ) पंखा.
પંચ (નપું.) पंच.
પંચાત (સ્ત્રી) पंचाईत.
પંચિયું (નપું.) पंचा.
પંજો (પુ) पंजा.
પંડ (અ.) स्वतः.

પાઈ (સ્ત્રી) पै.
પાઉન્ડ (પુ.) पौंड, पाउन्ड.
પાક (પુ.) पीक.
પાકટ (વિ) पोक्त.
પાકી (સ્ત્રી) हरताळ.
પાકું (વિ.) पिकलेलें, दृढ, मजबूत.
પાખંડ (નપું.) ढोंग.
પાછલું (વિ.) मागचें.
પાછું (વિ.) पुन्हां.
પાટ (સ્ત્રી) धातूची वीट, साबूचा बार.
પાટલી (સ્ત્રી) निरी.
પાટલો (પુ.) पाट.
પાટલી (સ્ત્રી) बसायचें बाक.
પાટિયું (નપું.) शाळेंतला फळा.
પાટિયું (નપું.) फळी.
પાટી (સ્ત્રી) पाटी.
પાટું (નપું.) लाथ.
પાટો (પુ.) रेल्वेचा रूळ, पट्टा. (Bandage)
પાઠ (પુ) धडा, धार्मिक ग्रंथांचें वाचन.
પાડ (પુ.) उपकार, आभार.
પાડપડોશી (પુ.) शेजारपाजार.
પાણી (નપું.) पाणी.
પાતળું (વિ.) पातळ.
પાત્ર (વિ.) योग्य.
પાથરાણું (નપું) बिछायत, बैठक.
પાધર (વિ.) गांवाची सीमा.
પાધરું (વિ) सरळ, लगेच.
પાન (નપું.) पान.
પાયમાલ (વિ.) पायमाली.
પાયરી (સ્ત્રી) पायरी.
પાર (પુ) अंत, सीमा, पार.
પારકું (વિ.) परकें.
પારણું (નપું.) पाळणा.
પારધી (પુ.) पारधी.
પારંગત (વિ.) संपूर्ण माहितगार.
પારાવાર (વિ.) अपार.
પારો (પુ.) पारा.
પાલવ (પુ) साडीचा पदर.
પાવડી (સ્ત્રી) खडाव.
પાવડો (પુ) फावडा.
પાવતી (સ્ત્રી) पावती.
પાવરધું (વિ.) कुशळ.
પાસો (પુ) फांसा.
પાળ } (સ્ત્રી) तलावाचा वगैरे
પાળી } कसलाही बांध.
પાંખ (સ્ત્રી) पंख.
પાંખડી (સ્ત્રી) पाकळी.
પાંખિયું } (નપું.) एक बाजू, लहानसा
પાંખુ } तुकडा, पंख.
પાંજરું (નપું.) पिंजरा.
પાંથી (સ્ત્રી) केसांचा भांग.
પાંદડું (નપું.) पान.
પાંસરું (વિ.) सरळ.

પિછાણ (સ્ત્રી) माहिती.
પિતરાઈ (વિ.) चुलत.
પિયર, પિયેર (નપું.) माहेर.
પિરસણ (નપું.) वाढणें.
પિસ્તોલ (સ્ત્રી) पिस्तूल.
પીછો (પુ.) पिच्छा.
પીઠું (નપું.) बाजार.
પીણું (નપું) पेय.
પીળું (વિ.) पिवळें.
પીછું (નપું.) पीस.
પુખ્ત (વિ.) पोक्त.
પુરવાર (વિ.) शाबीत.
પુરાવો (પુ.) पुरावा.
પૂંછડું (નપું) शेपूट.
પૂજા (સ્ત્રી) पूजा.
પૂમડું (નપું.) कापसाचा बोळा.
પૂર (નપું.) पूर.
પૂરું (વિ.) संपूर्ण.
પૂંજી (સ્ત્રી) दौलत.
પૂંજો (પુ.) केर.
પેક (વિ.) पक्का, हुशार.
પેચ (પુ.) पेंच, फिरकी.
પેટી (સ્ત્રી) पेटी.
પોતીકું (વિ.) स्वतःचें.
પોતું (નપું.) घडी (कापसाची किंवा कापडाची)
પોપડો (પુ.) पोपडा, कवंदी.
પોલ, પોલંપોલ (નપું) पोकळी. अंदाधुंदी.
પોલાણ (નપું.) पोकळी.
પોલું (વિ.) पोकळ.
પોશ (પુ. સ્ત્રી) पसा.
પોળ (સ્ત્રી) बोळ, गल्ली.
પોંક, પોંખ (પુ.) हुरडा.
પૌંઆ (પુ.) पोहे.
પ્રકટ (વિ.) प्रगट.
પ્રકરણ (નપું.) प्रकरण.
પ્રભૂ (પુ) प्रभू.
પ્રમાણ (નપું) प्रमाण.
પ્રસંગ (પુ) प्रसंग.
પ્રાણ (પુ.) प्राण.
પ્રેમ (પુ.) प्रेम.

फ

ફકરો (પુ.) परिच्छेद.
ફક્કડ (વિ.) सुंदर, स्वच्छंदी.
ફજેતી (વિ.) फजिती.
ફટકો (પુ) फटका.
ફડચો (પુ.) फडशा.
ફતેહ (સ્ત્રી) फत्ते.
ફના (વિ.) फना.
ફરક (પુ.) फरक.

ફરકડી (સ્ત્રી) भिरभिरें.
ફરજ (સ્ત્રી) कर्तव्य.
ફરજંદ (નપું.) संतति.
ફરમાન (નપું.) हुकूम.
ફરાસ (પુ.) चपराशी.
ફરાળ (નપું.) फराळ.
ફરિયાદ (સ્ત્રી) फिर्याद.
ફરેલ (વિ.) अनुभवी.
ફળ (નપું.) फळ.
ફલાણું फलाणें, अमूक.
ફળિયું (નપું.) गल्ली.
ફાજલ (વિ.) जास्त.
ફાટ, ફાડ (સ્ત્રી) भेग, चीर.
ફાનસ (નપું.) कंदील.
ફાની (વિ.) नाशवंत.
ફાયદો (પુ.) फायदा.
ફારગત (વિ.) फारकत.
ફારસ (નપું.) फार्स.
ફાળ (સ્ત્રી) धसका.
ફાળિયું (નપું.) फेटा.
ફાળો (પુ.) वांटणी.
ફાંટો (પુ.) फाटा.

ફાંફાં (નપું.) व्यर्थ मेहनत.
ફાંસ (સ્ત્રી) कुपळ.
ફિકર (સ્ત્રી) काळजी.
ફિક્કું (વિ.) निस्तेज.
ફિટકાર (પુ.) धिक्कार.
ફિદા (વિ.) खुश.
ફીણ (નપું.) फेस.
ફુગ્ગો (પુ.) फुगा.
ફુરસદ (સ્ત્રી) फुरसद.
ફૂંક (સ્ત્રી) फुंकर.
ફેર (પુ.) फरक, फेरी.
ફેરિયો (પુ.) फेरीवाला.
ફેરી (સ્ત્રી) फेरी.
ફેલાવ, ફેલાવો (પુ.) फैलाव.
ફેંસલો (પુ.) निकाल.
ફેંટો (પુ.) फेटा.
ફોક (વિ.) व्यर्थ.
ફોડલી (સ્ત્રી) पुळी, फोड.
ફોતરું (નપું.) सालपट.
ફોરમ (સ્ત્રી) सुवास.
ફોરું (નપું.) पावसाचा थेंब.
ફોશી (વિ.) फोफशी.

ब

બકબક (સ્ત્રી), બકવાટ (પુ.) बडबड.
બકારી (સ્ત્રી) ओकारी.

બખારો (પુ.) कटकट.
બખતર (નપું.) चिलखत.
બખિયો (પુ.) टोप (शिवणाची).

બખોલ (સ્ત્રી) बीळ, पोकळी.
બગાડ (वि.) बिघाड.
બગાસું (नपुं.) जांभई.
બગીચો (पु.) बाग.
બચકું (नपुं.) घास, तुकडा.
બચત (वि.) बचत.
બચપણ (नपुं.) बाळपण.
બચરવાળ (वि.) लेकुरवाळी.
બચાવ (पु.) बचाव.
બચી (स्त्री) मुका, पापा.
બચ્ચું (नपुं.) पिलूं.
બજાર (नपुं.) बाजार.
બટકું (नपुं.) तुकडा (भाकरीचा).
બટ્ટો (पु.) बट्टा.
બડાશ (वि.) मोठेपणा, अहंकार.
બણગું (नपुं.) तुतारी.
બત્તી (स्त्री) दिवा, वात.
બદબો (स्त्री) दुर्गंधी.
બદમાશ (वि.) बदमाश.
બધું (वि.) सगळें.
બનાવ (पु.) घटना.
(Incident)
सत्य.
બનાવટ (स्त्री) नकली.
બપોર (स्त्री) दुपार.
બફારો (पु.) उकाडा.
બબરચી (पु.) बबरजी.
બબચક (वि.) मूर्ख.
બમણું (वि.) दुप्पट.
બરકત (स्त्री) अर्थ, सार, तात्पर्य.
બરછટ (वि.) चरचरीत,
खरखरीत.
બરડ (वि.) लवकर फुटण्याजोगें.
બરણી (स्त्री) बरणी.
બરતરફ (वि.) बडतर्फ.
બરફ (पु.) बर्फ.
બરબાદ (पु.) व्यर्थ, फुकट.
બરાડ (स्त्री) ओरड.
બળ (नपुं.) बळ.
બલકે (अ) किंबहुना, परंतु.
બલા (स्त्री) पीडा.
બળિયો (वि.) बलवान.
બલૂન (नपुं.) विमान.
બહરૂં (नपुं.) दुहेरी.
બહાદુર (वि.) बहादूर.
બહાનું (नपुं) मिश, कारण.
બહાર (अ.) बाहेर.
બહેનપણી (स्त्री) मैत्रीण.
બહેરાશ (स्त्री) बहिरेपणा.
બહેરૂં (वि.) बहिरें.
બહોળું (वि.) विशाल, मोठें.
બળતરા (स्त्री) आग.
બળવો (पु.) बंड.
બળાપો (पु.) जळफळ.
બંગડી (स्त्री) बांगडी.
બંગલી (स्त्री) लहान (बंगला).

બંગાળા (પુ.) बंगला.
બંડ (નપું.) बंड.
બંદગી (સ્ત્રી) प्रार्थना.
બંદૂક સ્ત્રી) बंदूक.
બંધ (વિ.) बंद.
બંધબેસતું (વિ) बेताचें. (fit)
બંધારણ (નપું.) (राज्य) घटना.
બંધિયાર (વિ.) बांधलेलें.
બંધી (સ્ત્રી) बंदी.
બધું (વિ.) सगळें.
બંને (વિ.) दोघे.
બંસરી, બંસી (સ્ત્રી) बांसरी.
બાકોરું (નપું.) भोंक, भगदाड.
બાઘું (વિ.) बावळट.
બાજી (સ્ત્રી) डाव.
બાટલી (સ્ત્રી) बाटली.
બાંડું (વિ.) लांडें.
બાણ (નપું.) बाण.
બાતલ (વિ.) व्यर्थ.
બાથ (સ્ત્રી) मिठी.
બાથોડિયું (નપું.) फुकट मेहनत.
બાદ (વિ.) बाद.
બાધ (પુ.) हरकत.
બાધા (સ્ત્રી) नवस.
બાબત (સ્ત્રી) बाबत.
બાબરાં (નપું.) जावळ.

બામણ (પુ.) ब्राह्मण.
બાયડી (સ્ત્રી) बाई, बायको.
બાયલું (વિ.) दुर्बल, बाईलवेडा.
બારું (નપું.) बंदर.
બાવલું (નપું.) बाहुलें, पुतळा.
બાવો (પુ.) गोसावी.
બાહોશ (વિ.) बहादुर
બાળઉછેર (સ્ત્રી) बालसगोपन.
બાળપ (સ્ત્રી) बाळसें.
બાળૂંભોળૂં (વિ.) भोळें भाबडें.
બાળોતિયું (નપું.) दुपटें.
બાંકડો (પુ.) बाक.
બાંડિયું (વિ.) लांडें.
બાંધીદડિનું (વિ.) टणक बांध्याचें
બાંય (સ્ત્રી) बाही.
બિછાનું (નપું.) बिछाना.
બિના (સ્ત્રી) हकीकत.
બિરદ (નપું.) प्रतिज्ञा.
બિરાજમાન (વિ.) विराजमान.
બિરાદર (પુ.) महाशय.
બિરૂદ (નપું.) ब्रीद.
બિસ્તરો (પુ.) वळकटी.
બિહામણું (વિ.) भीतिदायक
બી, બીજ (નપું.) बी.
બીક (સ્ત્રી) भीति.

બીચારૂં (વિ.)	बिचारें.
બીજુ (વિ.)	दुसरें.
બીડી (સ્ત્રી)	विडी.
બીબું (નપું.)	छाप.
બીમાર (વિ.)	आजारी.
બીમારી (સ્ત્રી)	आजार.
બીલી (સ્ત્રી)	बेलाचें झाड, बेल.
બુટ્ટી (સ્ત્રી)	डिझाईन.
બુટ્ટો (પુ.)	बुट्टा.
બુઠ્ઠું (વિ.)	बोथट.
બુડથલ (વિ.)	बावळट.
બુઢ્ઢું (વિ.)	म्हातारें.
બુઢાપો (પુ.)	म्हातारपण.
બુમરાણ (નપું.) / બુમાટ (સ્ત્રી)	आरडाओरडा.
બુરખો (પુ.)	बुरखा.
બુરજ (પુ.)	बुरुज.
બૂચ (નપું.)	बूच.
બૂચું (વિ.)	अनालंकृत, नकटें (नाक).
બૂઢિયો (પુ.)	मोठा वानर.
બૂમ (સ્ત્રી)	ओरड.
બૂરુ (વિ.)	वाईट.
બેચેન (વિ.	बेचैन.
બેજીવવાળી વિ.)	गरोदर (स्त्री).
બેટી (સ્ત્રી)	बेटी.
બેઠક (સ્ત્રી)	बैठक.
બેડી (સ્ત્રી)	बेडी.
બેડોળ (વિ.)	बेडौल.
બેપરવા (વિ.)	बेपरवा.
બેબાકળું (વિ)	घाबरलेलें.
બેભાન (વિ.)	बेशुद्ध.
બેવડું (વિ.)	दुहेरी.
બેસતું (વિ.)	बरोबर. (Fit)
બૈરી (સ્ત્રી)	बाई, बायको.
બોડ (સ્ત્રી)	गुफा.
બોડું (વિ.)	बोडकें.
બોણી (સ્ત્રી)	भवानी.
બોલ (પુ.)	शब्द.
બોલાચાલી (સ્ત્રી)	भांडण.
બોલી (સ્ત્રી)	भाषा.

भ

ભગવાન (પુ.)	देव.
ભઠિયારખાનું (નપું.)	भटारखाना.
ભઠ્ઠી (સ્ત્રી)	भट्टी.
ભડકો (પુ.)	जाळ, ज्वाला.
ભણતર (નપું.)	शिक्षण.
ભથ્થું (નપું.)	भत्ता.
ભમરડો (પુ.)	भोंवरा.
ભમરો (પુ.)	भुंगा.
ભરચક (વિ.)	भरगच्च.

भरत (नपुं.) भरतकाम.
भरथार (पु.) भ्रतार.
भरवाड (पु.) धनगर.
भरोसो (पु) भरोसा.
भलमनसाई } (स्त्री) चांगुलपणा.
भलाई }
भलामण (स्त्री) शिफारस. (Recommendation)
भलीवार (पु.) तात्पर्य, सार.
भलुं (वि.) चांगलें.
भव (पु.) जन्म, आयुष्य.
भवाडो (पु.) फार्स.
भंग (पु) भंग.
भंगाण (नपुं.) मोडतोड, तूट.
भंगार (स्त्री) भांड्याची मोड.
भंडोळ (पु.) भांडवल.
भंपोल (वि) बबाळें.
भाग (पु) भाग.
भागोळ (पु.) गांवाची शीव.
भांग्युंतूट्युं (वि) मोडकें तोडकें.
भाजीमूळा (पु.) अतिशय स्वस्त, अतिशय हल्क्या प्रतीचें.
भाठुं (नपुं.) नदीचें वाळवंट.
भाडवात } (नपुं.) बिन्हाड, भाडूत.
भाडुत }
भाडुं (नपुं.) भाडें.

भाणावेवार (पु.) रोटी व्यवहार.
भाणुं (नपुं) वाढलेलें ताट.
भात (स्त्री) डिझाईन.
भान (नपुं.) शुद्ध
भाभो (पु) भाबडा.
भायडो (पु.) पुरुष, नवरा.
भार (पु.) वजन, अपचन, जबाबदारी.
भारी (वि) भारी.
भारे (वि.) वजनदार, मुश्कील, किंमती, पचायला जड.
भारे (अ.) कमाल.
भाव (पु) भाव.
भाळ (स्त्री) पत्ता, शोध
भांग (स्त्री) भांग (एक पेय).
भांगफोड (स्त्री) मोडतोड.
भांजगड (स्त्री) भानगड.
भांडुं (नपुं.) भांडें.
भांभरभोळूं (नपुं) भोळा भाबडा.
भिक्षा (स्त्री) भिक्षा.
भिखारचोट (वि.) भिकारडें.
भिखारी (पु.) भिकारी.
भिलमो (पु) बिल्वा.
भिल्लु (पु) भिडु, खेळांतला पार्टनर.
भिस्ती (पु.) पखाली.

ભિગડું (નપું.)	खवला.
ભીખ (સ્ત્રી)	भीक.
ભીડ (સ્ત્રી)	गर्दी, पैशाची टंचाई.
ભીનાશ (વિ.)	ओल.
ભીનું (વિ.)	ओलें.
ભીલ (પુ.)	भिल्ल.
ભુસ્કો (પુ.)	उडी.
ભુકરી (સ્ત્રી)	भुगा, चुरा.
ભૂખ (સ્ત્રી)	भूक.
ભૂખરું (વિ.)	करडें.
ભૂખું (વિ.)	उपाशी.
ભૂલ (સ્ત્રી)	चूक.
ભૂસું (નપું.)	भुस्सा.
ભૂંગળી (સ્ત્રી)	नळी, फुंकणी.
ભૂંડું (વિ.)	वाईट, खराब.
ભો (પુ.)	भय.
ભેખ (પુ.)	भीक दीक्षा.
ભેખડ (સ્ત્રી)	डोंगर, कडा.
ભેગ (પુ.)	मिश्रण.
ભેજ (પુ.)	ओल.
ભેટ (સ્ત્રી)	भेट.
ભેદ (પુ.)	भेद.
ભેળ (સ્ત્રી)	मिश्रण.
ભેંકડો (પુ.) (તાણવો)	भोकाड. (पसरणें).
ભોગ (પુ.)	भोग.
ભોમિયું (વિ.)	माहितगार.
ભોળું (વિ.)	भोळें.
ભોઠું (વિ.)	चाट.
ભોંય (સ્ત્રી)	जमीन.
ભારખાનું (નપું.)	मालगाडी.

म

મગદૂર (સ્ત્રી)	हिंमत.
મકાન (નપું.)	इमारत.
મકનો (પુ.)	मक्का.
મકખીચૂસ (વિ.)	अतिकंजूष.
મગતું (વિ.)	मोकळें.
મગા (સ્ત્રી)	जागा.
મઘમઘાટ (પુ.)	घमघमाट.
મછવો (પુ.)	मचवा.
મજબૂત (વિ.)	मजबूत.
મઝા (સ્ત્રી)	मजा.
મજૂર (પુ.)	मजूर.
મટકું (નપું.)	क्षण, डोळ्याची उघडझांप.
મટોડી (સ્ત્રી)	माती.
મડદું (નપું.)	प्रेत.
મણકો (પુ.)	मणका, मणी.
મણી (સ્ત્રી)	उणीव.
મત (પુ.)	मत.
મતલબ (પુ.)	मतलब.
મતા (સ્ત્રી)	मत्ता.

મથક (નપું.) मुख्य स्थान.
મથામણ (સ્ત્રી) मेहनत.
મથાળું (નપું.) शीर्षक.
મદદ (સ્ત્રી) मदत.
મદાર (સ્ત્રી) आधार.
મદારી (પુ) गारुडी.
મધ (નપું) मध.
મન } (નપું.)
મનખો } (પુ.) मन.
મના (સ્ત્રી) मनाई.
મનોયત્ન (નપું.) उदाहरण संग्रह. (गणिताच्या पुस्तकांतल्या)
મમરા (પુ.) चुरमुरे.
મરચું (નપું.) मिरची.
મરીજયાત (વિ. स्वयंस्फूर्त.
[ફરીજયાત (વિ.) सक्तीचें.
મરજી (સ્ત્રી) मर्जी.
મરદ (પુ.) पुरुष.
મરહૂમ (વિ) कैलासवासी.
મરોડ (પુ.) वळण. (अक्षराचें)
મલમ (પુ) मलम.
મલાઈ (સ્ત્રી) साय.
મશ્કરી (સ્ત્રી) थट्टा.
મસ્કો (પુ.) लोणी.
મસાણ (પુ.) स्मशान.
મસાલો (પુ) मसाला.
મસો (પુ.) चामखीळ.

મહેણું (નપું.) खोंचक शब्द.
મહેતો (પુ.) पंतोजी, कारकून.
મહેલ્લો } (પુ.) अळी, गल्ली.
મહોલ્લો }
મંજૂર (વિ.) मंजूर.
મંતર } (પુ) मंत्र.
મંત્ર }
મંદવાડ (વિ.) आजारपण.
માગું (નપું.) लग्नाची मागणी.
માજણ્યું (વિ.) सहोदर.
માઝા (સ્ત્રી) मर्यादा.
માટી (સ્ત્રી) माती.
માઠું (વિ.) वाईट.
માણસ (પુ.નપું.) मनुष्य.
માતા (સ્ત્રી) देवी.
માથાતોડ (વિ.) कठिण.
માથોડું (વિ) पुरुषभर.
માદળિયું (નપું.) जित्ती.
માન (નપું) मान, प्रतिष्ठा.
માનતા (સ્ત્રી) नवस.
માનીતું (વિ.) आवडतें.
માળ (નપું.) माप
માફક (વિ) अनुकूल, प्रमाणें, योग्य.
માફકસર (અ.) प्रमाणबद्ध.
માફી (સ્ત્રી) माफी.
માયકાંગલું (વિ.) काडी पहिलवान.
મારું (સ.) माझें.

માલમિલકત (સ્ત્રી)	मालमत्ता.
માલમસાલો (પુ.)	साधन सामुग्री.
માલિક (પુ.)	मालक, देव.
માલુમ (વિ.)	माहिती.
માવજત (સ્ત્રી)	संभाळ. चाकरी.
માવઠું (નપુ.)	वळीवाचा पाऊस.
માવો (પુ.)	खवा.
માગો (પુ)	घरटें.
માંજરું (વિ)	घारे (घाऱ्या डोळयाचें).
માંડવો (પુ)	मांडव.
માંદગી (સ્ત્રી)	आजारपण.
માંદલું / માંદુ (વિ.)	आजारी.
મિજમાની (સ્ત્રી)	मेजवानी.
મિજાજ (પુ)	मिजास.
મિલકત (સ્ત્રી)	मिळकत.
મીટ (સ્ત્રી)	अनिमिष दृष्टि.
મીઠું (નપું.)	मीठ.
મીઠું (વિ.)	गोड.
મીંડું (નપું.)	शून्य.
મીંઢળ (નપું.)	लग्नाचें कंकण.
મીણ (નપુ.)	मेण.
મીણિયું (નપું.)	मेणकापड.
મીંઢું (વિ)	आंतल्या गांठीचें.
મુકર્રર (વિ.)	नियमित, नक्की.
મુકાબલો (પુ.)	भेट, मुकाबला.
મુક્કી (સ્ત્રી)	बुक्की.
મુખી (સ્ત્રી)	नायक, गांवचा पाटील.
મુગટ (પુ.)	मुकुट.
મુંઝવણ (સ્ત્રી)	घोटाळा, गोंधळ.
મુઠ્ઠી (સ્ત્રી)	मूठ.
મુરત (નપું.)	मुहूर्त.
મુરતિયો (પુ.)	नवरदेव, लग्नाचा मुलगा.
મુરબ્બી (વિ.)	तीर्थरूप.
મુલતવી (વિ.) (રાખવું)	लांबणीवर (टाकणें.)
મુલાકાત (સ્ત્રી)	मुलाखत.
મુશ્કેલ (વિ.)	कठिण.
મુસાફર (પુ.)	प्रवासी.
મુસીબત (સ્ત્રી)	अडचण.
મૂંગું (વિ.)	मुकें.
મૂંછ (સ્ત્રી)	मिशी.
મૂર્ખ / મૂઢ (વિ.)	बुद्धीनें जड.
મૂડી (સ્ત્રી)	भांडवल.
મેખ (સ્ત્રી)	फाचर.
મેઘ / મેહ (પુ)	पाऊस, ढग.
મેદની (સ્ત્રી)	गर्दी.
મેદાન (નપું.)	मैदान.
મેંદી (સ્ત્રી)	मेंदी.
મેંદો (પુ.)	मैदा, सपीठ.

મેલ (પુ.) मेलगाडी.
મેલ (પુ.) मळ, केर.
મેલું (વિ.) घाणेरडें.
મેશ (સ્ત્રી) काजळ.
મેળવણ (નપું.) विरजण.
મેળાપ (પુ.) भेट.
મેળો (પુ.) जमा.
મૈયત (વિ.) मृत.
મોખરો (પુ.) पुढाकार.
મોંઘું (વિ.) महाग.
મોજ (સ્ત્રી) मौज.
મોજીલું (વિ.) विलासी.
મોજું (નપું.) लाट, मोजा.
મોજૂદ (વિ.) तयार, हजर.
મોટું (વિ.) मोठें.
મોડું (વિ.) उशीर.
મોઢામોઢ (અ.) तोंडातोंडी.
મોણ, મોવણ (નપું.) पिठात घालतात तें मोहन.
મોતિયો (પુ.) मोतीबिंदु.
મોભાદાર (વિ.) प्रतिष्ठित.
મોર (પુ.) मोहोर (आंब्याचा). मोर (पक्षी).
મોરલી (સ્ત્રી) मुरली.
મોરસ (સ્ત્રી) साखर.
મોરિયો (પુ.) वरयांचे तांदूळ.
મોસાળ (નપું.) आजोळ.
મોળું (વિ.) आळणी.
મોઘવારી (સ્ત્રી) महागाई.

य

યાદ (સ્ત્રી) स्मरण.
યાદદસ્ત (સ્ત્રી) स्मरणशक्ति.

र

રકઝક (સ્ત્રી) घासाघीस.
રકમ (સ્ત્રી) रकम.
રકાબી, રિકેબી (સ્ત્રી) बशी.
રખેવાળ (પુ.) राखणा, संभाळणारा.
રખાત (સ્ત્રી) रखेली.
રખ્યા (સ્ત્રી) राख.
રધવાટ (પુ.) कटकट, जळफळाट.
રજ (સ્ત્રી) रेव.
રજ (અ.) थोडें.
રજા (સ્ત્રી) परवानगी, सुटी.
રજુ (અ.) रुजू.
રઝળપટ્ટી (સ્ત્રી) रखडपट्टी.
રટણ (નપું.) भजन.
રડારોળ (સ્ત્રી) रडारड.

રડયું (વિ.) रडें, पोंचट.
રડુંખડયું (વિ.) उरलें सुरलें.
રઢ (સ્ત્રી) हट्ट.
રઢિયાળું (વિ.) मोहक.
રણ (નપું.) मैदान, वाळवंट.
રણવાસ (પુ.) अंतःपुर.
રતી (સ્ત્રી) गुंज.
રદ (વિ.) रद्द.
રદિયો (પુ.) उत्तर.
રબારી (પુ.) गवळी.
રમખાણ (નપું.) गोंधळ, मारामारी, दंगा.
રમણભમણ (અ) अस्ताव्यस्त.
રમત (સ્ત્રી) क्रीडा, खेळ.
રમૂજ (સ્ત્રી) विनोद, गंमत.
રવો (પુ.) रवा, गुळाची ढेप.
રસ (પુ.) रस, चव, गंमत.
રસિયું, રસીલું (વિ.) रसिक.
રસી (સ્ત્રી) पू, इंजेक्शन.
રસો (પુ.) भाजीचा रस.
રસોઈઓ (પુ.) आचारी.
રસોઈ (સ્ત્રી) स्वयंपाक.
રસ્તો (પુ.) रस्ता.
રસ્સી (સ્ત્રી) मोठा दोर.
રહીશ (વિ.) रहिवासी.
રહેઠાણ (નપું.) रहाण्याचें स्थान.
રહેણી (સ્ત્રી) रहाणी.
રળતર, રળાઉ (નપું.) स्वकष्टाचें.
રળિયામણું (વિ.) सुंदर.
રંગ (પુ.) रंग.
રંગીભંગી (વિ.) चंगी भंगी.
રંગીલું (વિ.) रंगेल.
રંગોળી (સ્ત્રી) रांगोळी.
રંજીત (વિ.) आनंदित.
રંડાપો (પુ.) वैधव्य.
રાઈ (સ્ત્રી) मोहरी.
રાખડી (સ્ત્રી) राखी.
રાખોડિયું (વિ.) भस्मी.
રાગ (પુ.) ममता, सूर, प्रेम.
રાચરચીલું (નપું.) सामानसुमान.
રાજ (નપું.) राज्य.
રાજી (વિ.) खुश.
રાત (સ્ત્રી) रात्र.
રાતબ (સ્ત્રી) रतीब.
રાતું (વિ.) तांबडें.
રાફડો (પુ.) बीळ, वारुळ.
રાબ (સ્ત્રી) लापशी.
રાહત (સ્ત્રી) सूट, मदत.
રિવાજ (પુ.) पद्धति
રીસ (સ્ત્રી) राग, चीड.
રુઆબ (પુ.) रूबाब.
રુંવાટી (સ્ત્રી) रोमांच.
રુશવત (સ્ત્રી) लांच.

રૂ (નપું.)	कापूस.
રૂએ (અ.)	प्रमाणें.
રૂડું (વિ)	सुंदर, चांगलें.
રૂપિયો (પુ.)	रुपया.
રૂમાલ (પુ.)	रूमाल.
રેકર્ડ (પુ.)	रेकॉर्ड.
રેત, રેતી (સ્ત્રી)	रेती, माती, वाळू.
રેલ (સ્ત્રી)	पूर.
રેલો (પુ.)	पाट (पाण्याचा).
રેશમ (નપું.)	रेशीम.
રેસ (અ.)	जरा थोडें.
રોકાણ	(Investment)
(કરવું) (નપું.)	भांडवल गुतवणें.
રોગ (પુ.)	रोग.
રોજ (પુ.)	रोज, दिवस.
રોણ (સ્ત્રી)	गस्त.
રોતડું (વિ)	रडवें.
રોદણું (નપું)	रडकथा.
રોફ (પુ.)	रुबाब.
રોંચું (વિ)	गांवढळ.

ल

લખેશરી (વિ.)	लक्षाधीश.
લખ્યાલેખ (પુ.)	ललाट लेख.
લગન, લગ્ન (નપું.)	लग्न.
લગામ (સ્ત્રી)	लगाम.
લચકો (પુ.)	लचका.
લટ (સ્ત્રી)	केसाची बट, वेणी.
લટાર (સ્ત્રી)	फेरफटका.
લડકણું (વિ.)	भांडखोर.
લડવાડ (સ્ત્રી)	तंटा.
લડાઈ (સ્ત્રી)	लढाई.
લપલપ (સ્ત્રી)	बडबड, लुडबूड.
લપસણું (વિ.)	घसरून पडण्यासारखें बुळबुळीत.
લફરું (નપું.)	लफडें.
લવારો (પુ.)	बडबड.
લવિંગ (સ્ત્રી)	लवंग.
લસણ (નપું.)	लसूण.
લહાણ (નપું.)	फायदा.
લહાવો (પુ.)	आनंदोपभोग.
લહેકો (પુ)	हेळ, मुरका.
લહેજત (સ્ત્રી)	लज्जत.
લહેર (સ્ત્રી)	तरंग, मौज.
લંગર (નપું.)	नांगर.
લાકડું (નપું.)	लांकूड.
લાગ (પુ.)	संधि.
લાગટ (અ)	सतत.

લાગતુંવળગતું (वि.) संबंधित.
લાગલું (અ.) ताबडतोब.
લાગવગ (સ્ત્રી) वागवशीला.
લાચાર (वि.) लाचार.
લાજ (સ્ત્રી) लाज.
લાટો (પુ.) बार (साबूचा)
લાડ (નપું.) लाड.
લાત (સ્ત્રી) लाथ.
લાદ (સ્ત્રી) लीद.
લાપોટ (સ્ત્રી) थप्पड.
લાયક (वि.) लायक.
લાલ (वि.) लाल.
લાલચ (સ્ત્રી) लालूच.
લાલો (પુ.) फाकडा, छटेल.
લાવા (પુ.) लाव्हारस.
લાસ, લાશ (સ્ત્રી) प्रेत
લાળ (સ્ત્રી) लाळ.
લાંઘણ (નપું.) लंघन.
લાંબુ (वि.) लांब.
લિલામ (નપું.) लिलांव.
લીટી (સ્ત્રી) रेघ.
લીંપણ (નપું.) सारवण.
લીલ (સ્ત્રી) शेवाळें.
લીલમ (નપું.) पाचू.
લીલવો (પુ.) कडधान्याचा ओला दाणा.
લીલીસૂકી (वि.) चढती पडती.
લીલું (वि.) हिरवें, ओलें, कच्चें, ताजें.
લીસું (वि.) गुळगुळीत.
લીંટ (નપું.) शेंबूड.
લીંડી (સ્ત્રી) लेंडी.
લુછણિયું (નપું.) पोतेरें.
લૂ, લૂક (સ્ત્રી) झळ.
લૂખું (वि.) कोरडें.
લુગડું (નપું.) कापड, लुगडें.
લૂણ (નપું.) मीठ.
લૂણો (પુ.) भितीला किंवा जमिनीला असलेलें ओल.
લુમખું (નપું.) घड, लोंबी.
લૂલું (वि.) लंगडें.
લેણું (નપું) कर्ज.
લેણદેણ (સ્ત્રી) ऋणानुबंध.
લેવડદેવડ, લેવાદેવા (સ્ત્રી) देणें घेणें.
લેંચો (પુ.) लचका.
લોટ (પુ.) पीठ.
લોભ (પુ.) लोभ.
લોહી (નપું.) रक्त.

व

વકરો (પુ) विक्री.
વકી (સ્ત્રી) संभव.
વકીલાત (સ્ત્રી) वाकिलात.
વક્કર (સ્ત્રી) प्रतिष्ठा, वजन.
વખત (પુ.) वेळ.
વખતસર (અ.) वेळेवर.
વખાણ (નપું.) प्रशंसा.
વખૂટું, વછૂટું (વિ) सुटें, एकटें, मोकळें.
વગડો (પુ.) रान.
વઘાર (પુ.) फोडणी.
વચન (નપું.) वचन.
વચલું (વિ.) मधलें.
વચ્ચે (અ.) मध्यें.
વછેરી (સ્ત્રી) वासरूं.
વજન (નપું.) वजन.
વટેશરી (સ્ત્રી) वाटखर्च.
વડીલ, વડું (વિ.) थोरलें.
વઢકણું (વિ) भांडखोर.
વઢવાડ (સ્ત્રી) भांडण.
વતન (નપું.) मूळ गांव, मायभूमी.
વત્તું (વિ.) जास्तीचें.
વધામણી (સ્ત્રી) शुभसमाचार.
વધારે (વિ.) विशेष,
વધારો (પુ.) वृद्धि.
વધુ (વિ.) विशेष.
વપરાશ (સ્ત્રી) वापर.
વફાદાર (સ્ત્રી) प्रामाणिक.
વય (સ્ત્રી) वय.
વરસ (નપું.) वर्ष
વરડું, વરેડું (નપું.) दोरखंड.
વરાળ (સ્ત્રી) वाफ.
વરિયાળી (સ્ત્રી) बडीशेप.
વલણ (નપું.) वळण.
વલૂર (સ્ત્રી) खाज, कंड.
વલુરો (પુ.) ओरखडा.
વલે (સ્ત્રી) दशा.
વસમું (વિ.) कठिण.
વસાણું (નપું.) हिंवाळ्यात खाण्यांत येणारे पौष्टिक पदार्थ.
વસ્તાર (પુ.) कुटुंब विस्तार.
વસ્તારી (વિ.) मोठें कुटुंब.
વસ્તુ (નપું.) कथानक.
વસ્તૂ (સ્ત્રી) वस्तु.
વહાણ (નપું.) होडी.
વહાલ (નપું.) स्नेह, प्रीति.
વહીવટદાર (પુ.) मामलेदार.
વહુ (સ્ત્રી) बायको, सून.
વહુવર (સ્ત્રી) नवी सून.
વહેમ (પુ.) शंका.
વહેર (પુ.) लांकडाचा भुसा.

વહેલું (વિ.) लवकर.
વહેવાર (પુ.) व्यवहार.
વહેંચણી (સ્ત્રી) विभागणी.
વંટોળિયો (પુ.)
વાવાઝોડું (નપું.) } झंझावात.
વા (પુ.) वायु. वात.
વાકેફ (વિ.) माहितगार.
વાછટ (સ્ત્રી) पावसाचे शिंतोडे.
વાછડી
" છ } (સ્ત્રી) वासरूं.
વાજબી (વિ.) योग्य.
વાડી (સ્ત્રી) बाग.
વાઢ (પુ.) काप, चीर.
વાત (સ્ત્રી) गोष्ट, हकीकत.
વાદળ (નપું.) ढग.
વાયડું (નપું.) वातूळ.
વાયદો (પુ.) वायदा.
વાયરો (પુ) वारा.
વાર (પુ.) वार, दिवस.
વારતહેવાર (પુ.) सणसुदीन.
વારાફરતી (અ.) आळीपाळीनें.
વારૂં (અ) ठीक.
વારો (પુ.) पाळी. (Turn)
વાવટો (પુ.) बावटा.
વાવટ (પુ) सांध.
વાસ (સ્ત્રી) घाण.
વાસ (પુ.) मुक्काम.
વાસણ (નપું.) भांडें.
વાસી
વાશી } (વિ.) शिळें.
વાસીદું (નપું.) केर.
વાહવાહ (સ્ત્રી) वाहवा.
વાળ (પુ.) केस.
વાળુ (નપુ.) रात्रीचें जेवण.
વાંક (પુ.) अपराध.
વાંકડો (પુ.) हुंडा.
વાંકું (વિ.) वांकडें.
વાંચન (નપું.) वाचन.
વાંધો (પુ.) हरकत.
વાંસ (પુ.) बांबू.
વિજોગ (પુ.) वियोग.
વિસાત (સ્ત્રી) महत्त्व.
વીતક (નપું.) संकट.
વીલું (વિ) हिरमुसलें.
વીંટી (સ્ત્રી) अंगठी.
વીંટો (પુ) वेटोळें.
વેણ (નપું.) वचन, शब्द.
વેપાર (પુ.) व्यापार.
વેર (નપું.) वैर.
વેરાન (વિ.) वैराण.
વેરો (પુ.) कर.
વેવિશાળ (નપું.) साखरपुडा.
વૈદુ (વિ.) वैद्यकी.

श

શક (પુ.)	संशय, शक.
શખ્સ (પુ.)	इसम.
શઠ (વિ.)	धूर्त.
શણ (નપું.)	ताग.
શણગાર (પુ.)	शृंगार.
શબ (નપું.)	प्रेत.
શરત (સ્ત્રી)	करार, आठवण.
શરૂ (વિ.)	सुरू.
શરૂઆત (સ્ત્રી)	आरंभ.
શહેર (નપું.)	शहर.
શિયળ (નપું.)	स्त्रीचें पावित्र्य.
શિરસ્તો (પુ.)	प्रथा.
શિંગ (સ્ત્રી)	शेंग.
શિંગડું (નપું.)	शिंग.
શિંગોડો (પુ.)	शिंगाडा.
શીતળા (સ્ત્રી)	देवी. (Smallpox)
શીશી (સ્ત્રી)	बाटली.
શીળો (પુ.)	सांवली.
શુકન (પુ.)	शकून.
શેખી (સ્ત્રી)	बढाई.
શેરડી (સ્ત્રી)	ऊस.
શેરી (સ્ત્રી)	गल्ली.
શેષ (વિ.)	बाकी राहिलेलें.
શેષ (સ્ત્રી)	प्रसाद.
શોક (સ્ત્રી)	सवत.
શોક (પુ.)	शोक.
શોખ (પુ.)	हौस, आवड.

स

સખત (વિ.)	टणक, दृढ.
સગપણ (નપું.)	नातें, शरीरसंबंध.
સગવડ (સ્ત્રી)	सोय.
સગાંસાંઈ (પુ.)	सगे सोयरे.
સગીર (વિ.)	लहान वयाचें. (Minor)
સગું (વિ.)	नातलग.
સજ્જડ (વિ.)	मजबूत, कठिण.
સજા (સ્ત્રી)	शिक्षा.
સટોડિયો (પુ.)	सट्टेबाज.
સડ (વિ.)	दिङ्मूढ.
સડો (પુ.)	कीड.
સઢ (નપું.)	शीड.
સણકો (પુ.)	कळ.
સનાન (નપું.)	दोष, सूतक, स्नान.
સપાડું (નપું.)	उपकार.
સમ (પુ.)	शपथ.
સમાધાન (નપું.)	तडजोड.
સમીસાંજ (સ્ત્રી)	तिन्हीसांज.
સમું (વિ.)	व्यवस्थित.

સમૂળ સમૂળું	(वि.)	संपूर्ण; बिलकुल.
સમોવડું	(वि.)	बरोबरीचें
સરકાર	(સ્ત્રી)	सरकार.
સરખું	(वि.)	सारखें, सपाट, सुद्धां, व्यवस्थित, योग्य.
સરઘસ	(નપું.)	मिरवणूक.
સરત	(સ્ત્રી)	स्मृति.
સરનામું	(નપું.)	पत्ता.
સરવાળે	(અ.)	एकंदरीत.
સરવાળો	(પુ.)	बेरीज.
(બાદબાકી	(સ્ત્રી)	वजाबाकी.)
સરસ	(वि.)	चांगलें.
સરશીધું	(નપું.)	शिधासामान.
સરેરાશ	(અ.)	सरासरी.
સલામ	(સ્ત્રી)	सलाम.
સલામત	(वि.)	खुशाल.
સલાહ	(સ્ત્રી)	सल्ला.
સવળું	(वि.)	सुलटें.
સવાર	(નપું.) (સ્ત્રી)	सकाळ.
સવાર	(वि.)	स्वार.
સવાલ	(પુ.)	प्रश्न.
સસ્તું	(वि.)	स्वस्त.
સહારો	(પુ.)	आश्रय, मदत.
સહિયર	(સ્ત્રી)	मैत्रीण.
સહુ	(वि.)	सर्व.
સહેજ	(वि.)	अल्प.
સહેલ	(સ્ત્રી)	सहल.
સહેલું	(वि.)	सोपें.
સળંગ	(वि.)	अखंड.
સળિયો સળી	(પુ.) (સ્ત્રી)	गज.
સળો	(પુ.)	कीड.
સંકડામણ	(સ્ત્રી)	अडचण.
સંગાથ	(પુ.)	सोबत.
સંગેમરમર	(પુ.)	स्फटिक.
સંઘરો	(પુ.)	संग्रह.
સંઘાત	(પુ.)	सोबत.
સંચો	(પુ.)	यंत्र.
સંતાકૂકડી	(સ્ત્રી)	लपंडाव.
સંતાપ	(પુ)	क्लेश, दुःख.
સંદેશ	(પુ)	निरोप.
સંદેશા ચલાવવા		वाटाघाटी करणें.
સંદેહ	(પુ.)	शंका.
સંપ	(પુ)	एकजूट.
સંભાળ	(સ્ત્રી)	सांभाळ.
સાકર	(સ્ત્રી)	खडीसाखर.
સાક્ષર	(वि.)	विद्वान्, लेखक.
સાચવણી	(वि.)	सांभाळ.
સાચું	(નપું.)	सत्य, खरें, योग्य.
સાજું	(નપું)	चांगलें, प्रकृतीनें बरें.
સાડી	(સ્ત્રી)	किंमती पातळ.
સાથિયો	(પુ.)	स्वस्तिक, रांगोळी.
સાથિયો પૂરવો		रांगोळी काढणें.

સાદડી (સ્ત્રી)	चटई.
સાદાઈ (વિ.)	साधेपणा.
સાદું (વિ.)	साधें.
સાન (સ્ત્રી)	खूण, संकेत.
સાબિત (વિ.)	शाबीत.
સામટું (અ)	एकदम.
સામાવાળું (વિ.)	विरुद्ध पक्षाचें.
સામું (વિ.)	समोर, विरुद्ध.
સાર (પુ.)	तात्पर्य, कस.
સારવાર (સ્ત્રી)	आजाऱ्याची चाकरी.
સારાસારી (સ્ત્રી)	चांगला संबंध.
સારું (વિ.)	चांगलें, बरें.
સાલ (સ્ત્રી)	वर्ष.
સાલ્લો (પુ.)	पातळ, लुगडें.
સાવકું (વિ.)	सावत्र.
સાવચેત (વિ.)	सावध.
સાવરણી (સ્ત્રી	केरसुणी.
સાંકડું (વિ.)	अरुंद.
સાંકળ (સ્ત્રી)	सांखळी.
સાંજ (સ્ત્રી)	संध्याकाळ.
સિલાઈ (સ્ત્રી)	शिलाई.
સીટી (સ્ત્રી)	शिटी.
સીધું (વિ.)	सरळ.
સીધું (નપું.)	शिधा.
સીમંત (નપું.)	गरोदर
(હોવો)	(असणें). पहिलटकरीण.
સીવણ (નપું.)	शिवण.
સુકાન (નપું.)	सुकाणूं.
સુઘડ (વિ.)	स्वच्छ, टापटीप.
સુતરાઉ (વિ.)	सुती.
સુધરાઈ (સ્ત્રી)	म्युनिसिपालिटी.
સુધારો (પુ.)	सुधारणा.
સુવાવડ (સ્ત્રી)	बाळंतपण.
સુંવાળું (વિ.)	मऊ.
સૂકું (વિ.)	शुष्क.
સૂતર (નપું.)	सूत.
સૂંઠ (નપું.)	सोंड.
સેંથી (સ્ત્રી)	केंसांचा भांग.
સેળભેળ (સ્ત્રી)	सरमिसळ.
સૈંકો (પુ.)	शतक.
સોગંદ (પુ.)	शपथ.
સોજો (પુ.)	सूज.
સોજી (સ્ત્રી)	सपीठ, रवा.
સોટી (સ્ત્રી)	काठी.
સોડ (સ્ત્રી)	सुगंध, पदर.
સોપારી (સ્ત્રી)	सुपारी.
સોય (સ્ત્રી)	सुई.
સોયો (પુ.)	दाभण.
સોહામણું (વિ.)	सुशोभित.
સોળ (સ્ત્રી)	वळ.

ह

હઠ (સ્ત્રી)	हट्ट.
હડકાયું (વિ)	पिसाळलेलें.
હડતાલ (સ્ત્રી)	हरताळ.
હડસેલો (પુ)	धक्का.
હથિયાર (નપું.)	हत्यार.
હથોડી (સ્ત્રી)	हतोडी.
હદ (સ્ત્રી)	हद्द.
હર (વિ.)	प्रत्येक.
હરખ (પુ)	आनंद.
હરહુન્નર (પુ.)	कलाकौशल्य.
હરાજી (સ્ત્રી)	लिलांव.
હરિયાળી (સ્ત્રી)	हिरवळ.
હરીફ (વિ.)	प्रतिस्पर्धी.
હરીફાઇ (સ્ત્રી)	स्पर्धा.
હલકું (વિ.)	हलकें.
હળ (પુ.)	नांगर (शेतीचा).
હલેસું (નપું.)	वल्हें.
હશે	असेल, असो.
હળદર (સ્ત્રી)	हळद.
હળવે (અ.)	हळूं.
હા	हो.
હાટ (સ્ત્રી)	दुकान.
હાડકું (નપું)	हाड.
હાથો (પુ.)	दांडा, मूठ.
હાનિ (સ્ત્રી)	नुकसान.
હામ (સ્ત્રી)	हिंमत.
હાર (સ્ત્રી)	ओळ.
હાલ	हल्लीं.
હાલત (સ્ત્રી)	स्थिति.
હાલરડું (નપું.)	पाळणा (अंगाई गीत).
હાંફ (સ્ત્રી)	श्वास, दम.
હાંસિયો (પુ.)	समास, (Margine)
હાંસી (સ્ત્રી)	नाचक्की.
હિલચાલ (સ્ત્રી)	हालचाल.
હિસાબ (પુ.)	हिशेब.
હુલ્લડ (નપું.)	दंगा. (Riot)
હુંફ (સ્ત્રી)	ऊब.
હેડકી (સ્ત્રી)	उचकी.
હેત (નપું.)	प्रेम.
હૈયું (નપું.)	हृदय.
હોડ (સ્ત્રી)	पैज.
હોંશિયાર (વિ.)	हुशार.
હોંશ (સ્ત્રી)	हौस.